

BUDAPESTI GAZDASÁGTUDOMÁNYI EGYETEM
KÜLKERESKEDELMI KAR

Nemzetközi Gazdálkodás Szak

nappali munkarend

nemzetközi üzletfejlesztés specializáció

MAGYARORSZÁG EU-TAGSÁGÁNAK GAZDASÁGI MÉRLEGE:
ELŐNYÖK, HÁTRÁNYOK ÉS FEJLŐDÉSI TRENDEK

Belső konzulens: Dr. Majoros Pál

Készítette: Koch Tamás Róbert

Budapest, 2025

Tartalomjegyzék

Ábrajegyzék.....	3
Táblázatok jegyzéke	3
1. BEVEZETÉS.....	4
2. AZ ELSŐ IDŐSZAK (2004 – 2010).....	8
2.1. Az időszak ismertetése.....	8
2.2. A GDP alakulása Magyarországon (2004-2010)	9
2.2.1. GDP növekedésének mértéke.....	9
2.2.2. GDP értékének alakulása.....	11
2.2.3. GDP/fő alakulása.....	13
2.3. A külföldi működőtőke (FDI) alakulása Magyarországon (2004-2010).....	15
2.3.1. Áttekintés	15
2.3.2. Az FDI alakulása Magyarországon	17
2.4. Magyarország versenyképessége	21
2.5. Európai Unió források Magyarországon (2004-2010)	26
2.5.1. Az EU közös költségvetése	26
2.5.2. Az EU közös költségvetés Magyarország számára	27
2.6. Magyarország külkereskedelmi mérlege (2004-2010).....	32
2.6.1. Az EU-csatlakozás hatásai.....	32
2.6.2. Gazdaságpolitikai tényezők és külső hatások.....	35
3. A MÁSODIK IDŐSZAK (2010 – 2024).....	36
3.1. Az időszak rövid ismertetése	36
3.2. A GDP alakulás Magyarországon (2010 - 2024).....	37
3.2.1. A GDP növekedésének mértéke	37
3.2.2. A GDP/fő alakulása	39
3.2.3. A GDP nominális változása	40
3.3. Az FDI alakulása Magyarországon (2004-2010).....	42
3.4. Magyarország versenyképességének alakulása (2004-2010)	45
3.5. Az Európai Unió támogatások Magyarországon (2010-2024).....	49
3.6. Magyarország külkereskedelmi mérlege (2010-2024).....	54
4. AZ IDŐSZAKOK ÉRTÉKELESE.....	59
4.1. Az két időszak rövid értékelése	59
4.2. A GDP alakulásának összehasonlítása.....	60
4.3. Az FDI alakulásának összehasonlítása	62
4.4. A versenyképesség alakulásának összehasonlítása.....	62
4.5. Az uniós támogatások alakulásának összehasonlítása	63
4.6. A külkereskedelmi mérleg alakulásának összehasonlítása.....	64
5. KONKLÚZIÓ	65

Ábrajegyzék

1. Ábra: A környező országok GDP alakulása, folyó áron (milliárd dollár)	12
2. Ábra: Az egy főre jutó GDP a környező országokban 2000 és 2004 között (USD).....	14
3. Ábra: A külföldi működőtőke (FDI) beáramlás Magyarországra és a környező országokba (2000-2010).....	19
4. Ábra: A külföldi érdekeltségű vállalkozások számának változása 2000-2010 között a magyar régiókban.....	20
5. Ábra: Az FDI állomány megyei eloszlása 2010-ben, milliárd forintban megadva	21
6. Ábra: Az Európai Bizottság 2004-es innovációs indexe	24
7. Ábra: Magyarország nettó európai uniós támogatása a GDP százalékában	29
8. Ábra: A nettó EU transzferek kumulált összege és a nettó külső adósság* 2004 és 2022 között (Milliárd Euró)	30
9. Ábra: Magyarország egyenlege az EU éves költségvetésében (milliárd euró)	31
10. Ábra: Magyarország behozatala, és kivitele 2001 és 2010 között (folyó áron, millió Ft)	33
11. Ábra: Az export és az import volumennövekedése és a külkereskedelmi egyenleg	34
12. Ábra: A GDP/fő alakulása 2010 és 2024 között Magyarországon és a környező országokban (dollár) 39	
13. Ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritás alapján (%), 2023	40
14. Ábra: Magyarország és a környező országok GDP-je milliárd USD-ben.....	41
15. Ábra: A közvetlen külföldi tőkebefektetések a környező országokban, 1990-2022 (Millió USD) 43	
16. Ábra: A külföldi irányítású vállalkozások részesedése az EU-tagállamokban a hozzáadott érték előállításában a 2010-es évek végén (%).....	44
17. Ábra: Az FDI-állomány megyei eloszlása 2020-ban, milliárd forintban megadva	45
18. Ábra: Néhány ország EU-átlaghoz viszonyított bérszintje 2013 és 2022 között* (EU = 100 százalék).....	47
19. Ábra: Az uniós tagállamok innovációs rendszerének teljesítménye	48
20. Ábra: Az exportvolumen változása a V4-es országokban (2004=100%), 2004-2022.....	55
21. Ábra: Magyarország külkereskedelmi egyenlege (millió euró), 2017-2023	57
22. Ábra: Magyarország behozatala, és kivitele 2004 és 2023 között (folyó áron, millió Ft)	58

Táblázatok jegyzéke

1. Táblázat: A bruttó hazai termék (GDP) volumenének éves változása a volt szocialista EU - tagállamokban (ESA 2010, százalék).....	10
2. Táblázat: Az EU környező tagállamainak helyezése a WEF versenyképességi rangsorában	25
3. Táblázat: A bruttó hazai termék (GDP) volumenének éves változása a volt szocialista EU - tagállamokban (ESA 2010, százalék).....	38
4. Táblázat: Az EU környező tagállamainak helyezése a WEF versenyképességi rangsorában	49
5. Táblázat: A környező országok korrupciójának alakulása a World Justice Project adatai alapján 54	

1. BEVEZETÉS

Szakdolgozatom témája „Magyarország EU-tagságának gazdasági mérlege: Előnyök, hátrányok és fejlődési trendek”, melyben arra igyekszem választ találni, hogy milyen mértékben váltotta be az EU-tagság a csatlakozáskor támasztott gazdasági elvárásokat, reményeket, az elmúlt húsz évben milyen fejlődési utat járt be Magyarország, és azt is megvizsgálom, milyen szerepet játszott ebben az Európai Unió.

A 20. század közepétől folyamatosan formálódó európai együttműködés egyik legfontosabb mérföldköve volt az 1993 november elsejével (az EGK utódszervezeteként) megalakuló Európai Unió. A kezdetben tizenkét tagországból álló rendszer mára a világ legösszetettebb, szuverén nemzetállamok között létrejövő érték- és érdekközössége, amelynek szabályrendszerei meghatározóan alakítják a mai huszonhét tagállam sorsát. A közösség, és annak minden tagja folyamatos kölcsönhatással van egymásra, így az EU-ban az egyes országok polgáira nemcsak az adott nemzetállam gyakorol jelentős hatásokat, hanem az Unió minden, és a tagországok számos döntése. Ezeknek a folyamatoknak Magyarország az 1990-es évek második fele óta tagjelöltként és 2004 óta teljes jogú tagként haszonélvezője és alakítója. A teljes jogú taggá válás óta eltelt több mint húsz évben végbement folyamatok és az eltelt idő kellően hosszú ahhoz, hogy megvonjuk az ország tagságának gazdasági mérlegét. Emellett a téma aktualitását erősíti, hogy az elmúlt években ismétlődően felmerülő téma az integráció hasznosságának megkérdőjeleződése. Fontos megemlíteni, hogy az Európai Unió tagság számos lehetőséget kínál a csatlakozó országok számára szinte minden területen, a kultúrától, a szociális és jogi biztonságon át a gazdaságig. Azonban ezen esélyek kihasználása és teljesülése nem következik magától értetődően a tagság tényéből. Ezen elv mentén szeretném áttekinteni, hogy az elmúlt két évtizedben Magyarország gazdasági kontextusban milyen pályát járt be. Továbbá a téma fontosságát támasztja alá a növekvő euroszkepticizmus mellett az is, hogy az Európai Unió előreláthatólag történelmi jelentőségű változások előtt áll. Ennek okai a közelmúltban megjelenő különféle hatások, amelyek jelentősen befolyásolják az Unió működését számos területen. Ezek többek között az Oroszország által indított háború Ukrajna elfoglalásáért, a Közel-Keleten folyamatosan újra feltörő feszültség hullámok, az USA politikájában történő változások a 2024-es választás után és a fokozatosan erősödő nacionalista mozgalmak és pártok térnyerése. Ebben a helyzetben érdemes mérlegre helyezni, hogy mit, és milyen áron nyert Magyarország az uniós tagsággal.

Dolgozatom elemzési részét két nagy időszakra bontom, melyek között bár lehet megnevezni határvonalat, azonban teljes mértékben nem lehet külön kezelni a két egységet, mivel későbbiekben vizsgálándó folyamatokban fontos elem a folytonosság, a trendek alakulása. Ezen szempontokat figyelembe véve az első időszak a 2004. május 1. utáni közel hat év a 2010-es évig (2004 – 2010). A második egység pedig az ezt követő, és ma is tartó időszak (2010 – 2025). Az időszakok meghatározásának oka a 2010-es magyar országgyűlési választások után alakult FIDESZ-KDNP kormány által képviselt, számos tekintetben a korábbi állásponttal sok tekintetben szakító vagy azzal szembehelyezkedő magatartás. Ez nem jelenti önmagában azt, hogy a 2010 előtti, vagy éppen utáni álláspont lett volna kifizetődőbb a gazdaság szempontjából, azonban az elmondható, hogy ez az év választóvonalnak tekinthető az Európai Unióhoz való viszonyban. Emellett a határvonal meghúzásának másik oka, hogy a 2008-as világválság után 2010 volt az első olyan év, amelyben a magyar gazdaság ismét bővülést tudott mutatni a KSH adatai szerint. Ez a fejlődés nagymértékben volt köszönhető a világszinten kibontakozó gazdasági fellendülésnek is, ebből fakadóan érdemes külön kezelni a két időszakot. Ha ezt nem tennénk, könnyen félrevezető képet adhatnának a statisztikák. (Lengyel, Varga, 2018)

A dolgozat tartalmi korlátai miatt öt fontos gazdasági mutatóra koncentrálok. Elsőként a GDP-t, annak alakulását és a változás okait vizsgálom. Ezután a külföldi működőtőke beruházásokra (FDI) helyezem a hangsúlyt. Ezt követően a külkereskedelmi mérleggel kapcsolatos változásokkal foglalkozom, majd az ország versenyképességét elemzem. Végül pedig az Európai Unió forrásokkal kapcsolatban végzek vizsgálatot. Emellett a dolgozatomban fontos szerep jut a Közép- és Kelet-európai országoknak, akik Magyarországgal együtt csatlakoztak az Unióhoz. Ennek oka átfogóbb kép megalkotása a témában, hiszen így a magyarországi eredmények releváns viszonyítási alapokat kaphatnak.

Dolgozatomban kettő fő kérdésre keresem a választ:

- A magyar gazdaság milyen előnyöket és hátrányokat tapasztalt az EU-tagság elmúlt 20 éve alatt az öt kiválasztott mutató alapján?
- Milyen mértékben sikerült felzárkóznia a magyar gazdaságnak a fejlettebb nyugat-európai uniós tagállamokhoz képest, és hogyan sikerült kihasználnia a EU tagsággal kínákozó lehetőségeket?

Dolgozatommal azt a célt próbálom elérni, hogy a témámat érintő, korábban megjelent szakirodalmak felhasználásával átfogó képet adjak Magyarországnak elmúlt húsz évének gazdasági teljesítményéről, az Európai Unióval való kapcsolat kontextusában, annak előnyeivel és hátrányaival.

A vizsgálat fő alanya a magyar gazdaság az említett öt mutatón keresztül. Dolgozatomat a pozitívista szemlélet alapján készítem, annak is három fő jellemzőjét szem előtt tartva. Először is egy ország gazdaságának vizsgálata rendkívül komplex, sok tényezőes folyamat, ezért a korábban említett módon kisebb vizsgálható egységekre igyekszem bontani az elemzést. Továbbá az dolgozatomban objektív adatok, rendszeresen közzétett statisztikai eredmények, és korábbi szakanyagok bemutatásával kívánom megválaszolni a felmerülő kérdéseket. Végül pedig fontos megemlíteni a téma rendkívüli átpolitizáltságát, amelytől szeretném a lehető legnagyobb távolságot megtartani. A dolgozatom kutatási megközelítése induktív, a különböző vizsgált területekre kapott eredményekből kerül a későbbiekben levonásra a következtetés. Ezen módszerek választásának oka főként a vizsgálat objektumának – A magyar gazdaság és az EU közötti pozitív és negatív hatások – komplexitása miatt a következtetések levonása a vizsgált indikátorok korábbi állapotával, illetve más tagállamok azonos mutatóival való összevetés után fog megtörténni. Dolgozatom főként szekunder kutatási módszerre épül, és emellett kap szerepet az önálló adatfeldolgozás is, amely főként a különféle hivatalos felületek statisztikáinak elemzésében érhető tetten.

Fontos megemlíteni a dolgozat korlátait. A téma rendkívül jól dokumentált és vizsgált számos különféle megközelítésből, ebből fakadóan jelen írás terjedelmi keretei behatárolják az érinthető témakörök mennyiségét. Ennek következtében a többi vizsgált ország részletes elemzésére nem lesz lehetőség, a korábban más szerzők által publikált következtetésekre, valamint összehasonlítható adatokra fogok építeni. Bár a dolgozatom 2025 első negyedében kerül megírásra, ennek ellenére még számos statisztikában a 2024-re vonatkozó hivatalos végleges adat még nem áll rendelkezésre. Emellett a gazdasági folyamatok komplexitása miatt jelen dolgozatban nem lehet olyan teljes képet bemutató elemzést készíteni, amely minden fontos szegmensre mélységeiben ki tudna térni. Továbbá nem célom a gazdasági hatásokon kívül más tudományterületeket részletesebben tárgyalni, így az Európai Unió által gyakorolt társadalmi, szociális, vagy kulturális hatások nem kerülnek bemutatásra.

Véleményem szerint fontos az adatok értelmezése szempontjából, hogy megfelelő kontextusba tudjuk helyezni azokat elemzésük során. Éppen ezért érdemes röviden megvilágítani a korabeli – Európai Unióhoz történő csatlakozás előtti – várakozásokat is. Az EU-hoz való csatlakozásnak számos várható előnyét prognosztizálták.

A magyar áruk és szolgáltatások piacra jutási képességének jelentős növekedését várták az unió közös piacára történő belépéssel. Emellett az akkori prognózisok szerint azt várták, hogy a taggá válás a külföldi működőtőke beáramlására is igen jelentős hatást gyakorol majd. Magyarország új

pozíciója ilyen nagy gazdasági együttműködésben képessé válhatott megteremteni azt a befektetőbarát környezetet, aminek következményében megnyílik az út a FDI érkezése előtt. Továbbá a korabeli várakozások szerint igen pozitív hatással lehettek a későbbiekben az Európai Unióból érkező különféle strukturális és regionális források a hazai gazdaság számos szereplőjére. A várható előnyök mellett azonban több hangsúlyos negatív hatás is megmutatkozott. A várakozások alapján Magyarországnak igen magas költségekkel kellett számolnia, melyek főként a vámbevételek elvesztéséből, és a számos területen történő uniós követelményekhez való alkalmazkodásból adódtak. Emellett a volt szovjet tagköztársaságok versenykörülményeihez szokott cégeknek hirtelen alkalmazkodnia kellett a fejlettebb nyugat-európai konkurensaikhez. Továbbá a közös uniós agrárpolitika következményeképpen a hazai mezőgazdaságban, és annak támogatási rendszerében jelentős változások mehettek volna végbe a csatlakozást követően. Összességében nagy várakozásokkal tekintettek Magyarország Európai Unióhoz történő csatlakozására, melynek mind rövid, mind hosszú távon rengeteg hatása volt várható az országra, pozitív és negatív értelemben egyaránt. Elmondható, hogy a gazdasági stabilitás megvalósulása, a piac átalakulása és a nyugat-európai országokhoz történő felzárkózás fogalmazódott meg előzetes várakozásokként. (Balázs, 1998)

Ezen előzetes várakozásokat szem előtt tartva a következőkben áttekintem Magyarország EU-csatlakozás utáni gazdasági pályáját, elsőként a 2004–2010 közötti időszak eredményeit elemezve.

2. AZ ELSŐ IDŐSZAK (2004 – 2010)

2.1. Az időszak ismertetése

Magyarország Európai Unióhoz való csatlakozása bár 2004 május elsején lépett hatályba, már jóval korábban megkezdődött a Nyugat-Európa felé történő integrációs folyamat. A csatlakozást előkészítő folyamat során Magyarország aláírta az EU-társulási szerződést (1991), majd a 2002-es koppenhágai és a 2003-as athéni csúcstalálkozókon megszülettek a bővítés döntései, amelyeket a 2003. áprilisi népszavazás hazai megerősítése követett.

Hazánk viszonylag felkészülten lépett be az Unióba, mivel a felkészülési időszakban végbement az országban a jogharmonizáció, leomlottak az EU irányába történő kereskedelem előtti gátak, és Magyarország eleget tett a koppenhágai kritériumoknak is. Utóbbiaknak megfelelően biztosítani kellett a demokráciát, a jogállamiság és az emberi jogok érvényesülését garantáló intézmények stabilitását, a kisebbségi jogok tiszteletben tartását és védelmét, működő piacgazdaságot és képességet az Unión belüli versenyviszonyokkal és piaci erőkkel való megbirkózásra, a tagsággal járó kötelezettségek teljesítésére. Mindezek ellenére az ország nem vált azonnal a korábbi tagállamokkal teljes mértékben egyenlő rangú taggá, csak később lépett érvénybe a személyek Unión belüli szabad mozgása. A külföldi szabad munkavállalás is csak fokozatosan lépett hatályba, valamint kezdetben a strukturális és kohéziós alapokra is külön szabályozások vonatkoztak. (Országgyűlési Könyvtár, 2019; Losoncz, 2019; Vértessy, 2010)

Emellett az egyik legfontosabb kérdés az volt, hogy az újonnan csatlakozott országok mennyire lesznek képesek érvényesíteni az ún. utolérési hatást. Ez az általános növekedésemélet magyarázza azt, hogy az alacsonyabb fejlettségi szinten lévő országok miért tudnak gyorsabban, magasabb növekedést elérni, mint a fejlettebb társaik. Az elmélet szerint, ha nincsen politikai vagy kereskedelmi akadály, megvannak a különféle képességek a nemzetközi piacra jutáshoz és az új technológiák alkalmazásához, akkor teljesülhetnek ezek a felzárkóztató hatások. A 2004-es EU bővítés során csatlakozó országokban fennálltak ezek a feltételek, és el is kezdett áramolni a kelet-európai országokba a nyugati technológia, tőke, és támogatások, emellett a népesség növekedésének üteme nem emésztette fel a keletkező eredményeket. Mindezeknek köszönhetően jól érzékelhető volt az EU átlaghoz történő konvergencia megindulása. (Gulácsi, Kerényi, 2024a)

A 2004 és 2010 közötti időszakban Magyarországon több kormány is váltotta egymást, melyek eltérő politikai kihívásokkal és viszonyulással kezelték az európai integrációt. Az ország EU-csatlakozásának időszakában (2002–2004) a Medgyessy Péter vezette szocialista–szabad

demokrata kormány volt hatalmon, amely kimondottan elkötelezett volt az európai uniós integráció mellett, uniós politikáját támogatólagos, technokrata szemlélet jellemezte. 2004-től 2009-ig Gyurcsány Ferenc, majd 2009–2010 között Bajnai Gordon vezette az országot, szintén szocialista kormányfőként. A Gyurcsány-kormányok alatt az EU-val való viszonyt továbbra is az együttműködés jellemezte, ugyanakkor a 2006-os választások után kirobbant politikai válság – különösen az „őszödi beszéd” nyilvánosságra kerülése után – rontotta Magyarország nemzetközi megítélését, így áttételesen az EU-s kapcsolatokban is feszültséget generált. A 2008-as globális gazdasági válság következtében Magyarország jelentős mértékű nemzetközi pénzügyi segítségre szorult, ami komolyabb gazdaságpolitikai feltételekhez kötött stabilizációs intézkedések bevezetését eredményezte. A Bajnai-kormány 2009-től elsődlegesen a válságkezelésre és a nemzetközi bizalom helyreállítására fókuszált, az EU-val való együttműködésre kifejezetten nyitott és konstruktív politikát folytatva. (HVG, 2003; HVG, 2007; HVG 2010)

2.2.A GDP alakulása Magyarországon (2004-2010)

2.2.1. GDP növekedésének mértéke

A következő szakaszban szeretném röviden felvázolni a GDP változásait hazánkban, a 2004-től 2010-ig tartó időszakban. Magyarország gazdasága több szempontot figyelembe véve is dinamikus növekedést mutatott már az ezredfordulótól kezdve, a folyamatos növekvő integrálódás az Európai Unió gazdaságába pedig elősegítette ezt a folyamatot. Ennek elsődleges hajtóerői főként a külföldi működőtőke, és a különféle uniós fejlesztési források voltak. A KSH különböző országok éves GDP növekedését mutató statisztikái alapján megállapítható (*1. táblázat*), hogy Magyarország GDP-je jól látható növekedést mutatott 2000-től vizsgálva. Az ezredfordulót kiindulópontnak tekintve elmondható, hogy 2006-ig összesen 28,2%-kal növekedett hazánk GDP-je. Ha a vizsgálat végének időpontját kitoljuk 2012-ig, akkor a növekedés mértéke bár alacsonyabb (22,3%), de annak iránya továbbra is egyértelmű növekedést mutat. A korábban említett utolérési hatás megvalósulását jelzi, ha megjegyezzük, hogy az előzőekben vizsgált két időpontig az EU28 GDP növekedése elmarad a magyar értéktől (2006-ig 13,5%, 2012-ig 16%). (Lengyel, Varga, 2018)

Fontos megemlíteni a 2008-as világgazdasági válságot is, amely jelentősen befolyásolta ezen időszak utolsó éveinek eredményeit. A táblázatban szereplő összes országra jól láthatóan nagymértékű negatív hatást gyakoroltak az események, azonban nem mindenre egyenlő mértékben. Megfigyelhető, hogy már 2008-ban is jelentősen visszaesett az országok GDP növekedésének üteme, azonban széles skálán mozognak az eredmények. A listán szereplő három

balti állam közül kettő is negatív értéket produkált, míg több vizsgált ország meg tudta őrizni az 5% fölötti növekedését. Magyarország a 2008-as évben még némi, 0,9%-os növekedést tudott mutatni, így bár az EU28 átlagot ekkor még felülmúlta (0,4%), azonban így is a vizsgált tíz ország közül mindössze kettőt előz meg a növekedés mértékét tekintve. Az összehasonlítás még rosszabb képet mutat, ha vizsgálatból kivesszük a balti államokat, ekkor Magyarország mutatója a legalacsonyabb, míg az országunkkal határos Románia eredménye a legmagasabb (8,5%). A válság legmélyebb évében (2009) jóval kedvezőtlenebb adatokat lehet látni. Lengyelország kivételével minden vizsgált államban csökkenés figyelhető meg, Magyarország (-6,6%) a szűkített listán a hét ország közül ebben az évben a harmadik legrosszabb értéket produkálta, majd 2010-ben még egy pozíciót veszített a vizsgált mutatóban. (Lengyel, Varga, 2018)

1. Táblázat: A bruttó hazai termék (GDP) volumenének éves változása a volt szocialista EU-tagállamokban (ESA 2010, százalék)

Év	EU28	Bulgária	Csehország	Észtország	Lengyelország	Lettország	Litvánia	Magyarország	Románia	Szlovákia	Szlovénia
2000	3,8	4,9	4,3	10,6	4,6	5,4	3,8	4,2	2,4	1,2	4,2
2001	2,2	3,8	3,1	6,3	1,2	6,5	6,5	3,8	5,6	3,3	2,9
2002	1,3	5,9	1,6	6,1	2,0	7,1	6,8	4,5	5,2	4,5	3,8
2003	1,4	5,2	3,6	7,4	3,6	8,4	10,5	3,8	5,5	5,4	2,8
2004	2,5	6,4	4,9	6,3	5,1	8,3	6,6	5,0	8,4	5,3	4,4
2005	2,1	7,1	6,4	9,4	3,5	10,7	7,7	4,4	4,2	6,8	4,0
2006	3,3	6,9	6,9	10,3	6,2	11,9	7,4	3,9	8,1	8,5	5,7
2007	3,1	7,3	5,5	7,7	7,0	9,9	11,1	0,4	6,9	10,8	6,9
2008	0,4	6,0	2,7	-5,4	4,2	-3,6	2,6	0,9	8,5	5,6	3,3
2009	-4,4	-3,6	-4,8	-14,7	2,8	-14,3	-14,8	-6,6	-7,1	-5,4	-7,8
2010	2,1	1,3	2,3	2,3	3,6	-3,8	1,6	0,7	-0,8	5,0	1,2
2011	1,7	1,9	2,0	7,6	5,0	6,4	6,0	1,7	1,1	2,8	0,6
2012	-0,5	0,0	-0,8	4,3	1,6	4,0	3,8	-1,6	0,6	1,7	-2,7
2013	0,2	0,9	-0,5	1,4	1,4	2,6	3,5	2,1	3,5	1,5	-1,1
2014	1,6	1,3	2,7	2,8	3,3	2,1	3,5	4,0	3,1	2,6	3,1
2015	2,2	3,6	4,5	1,4	3,8	2,7	1,8	3,1	3,9	3,8	2,3
2016	1,9	3,4	2,4	1,6	2,7	2,0	2,3	2,0	4,8	3,3	2,5
2000 = 100 százalék											
2006	113,5	140,9	129,5	155,4	123,5	165,9	155,0	128,2	143,1	138,8	126,0
2012	116,0	159,4	138,2	155,0	156,5	160,3	168,3	122,3	155,6	168,7	127,1

Forrás: Lengyel, Varga, 2018 - 1. táblázat

Még árnyaltabb képet kapunk hazánk teljesítményéről, ha a környező országok adataival hasonlítjuk össze az eredményeket, több éves időtávlatban vizsgálva. A 2006-ig elért

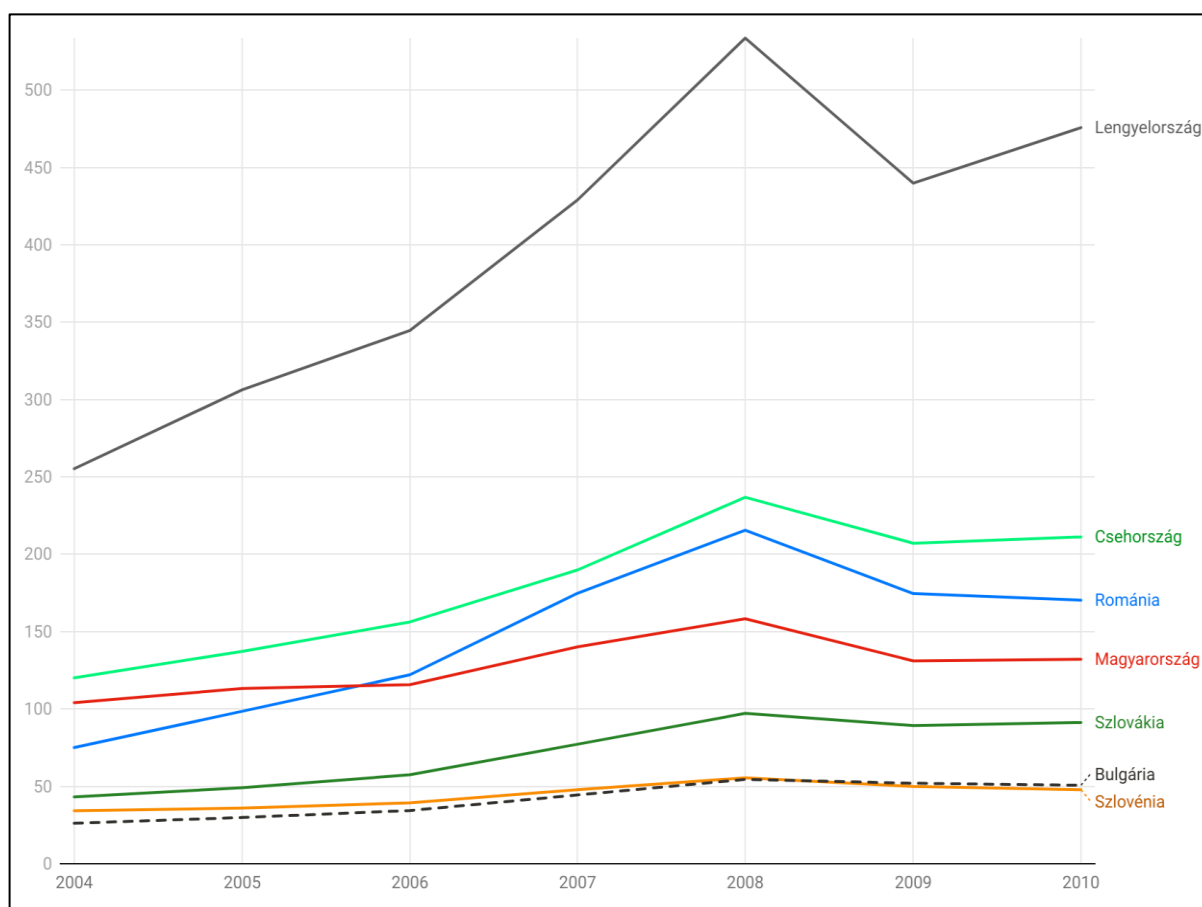
eredményeket vizsgálva kiderül, hogy a magyarországi növekedés a környező országok közül (Bulgária, Csehország, Lengyelország, Magyarország, Románia, Szlovákia, Szlovénia) hátulról a harmadik helyre elég a vizsgált hét állam közül. Ha az adatokat 2012-ig vizsgáljuk, akkor még inkább relativizálódnak az elért hazai eredmények. Az elemzett hét ország közül Magyarország az utolsó helyre csúszott vissza ebben a mutatóban a maga 22,3%-os növekedésével, míg az öt követő Szlovénia 27,1%-ot ért el. A legnagyobb növekedést Szlovákia produkálta, az ezredfordulóhoz képest 68,7%-os eredménnyel. Kijelenthető tehát, hogy a volt szocialista országok közül, azok Európai Unióhoz való csatlakozása óta Magyarországon volt a legalacsonyabb a gazdaság növekedési üteme. Felmerülhet a kritika, miszerint az országok összehasonlításában is megjelenik az utolérési hatás, és így nem releváns a magyar növekedési adatokat a nála alacsonyabb szintről induló országokhoz hasonlítani. Mindezt cáfolandó, az IMF adatai alapján 2000-ben a cseh GDP 62,17 milliárd amerikai dollárnak felelt meg, addig a magyarországi mutató 47,22 milliárd volt, Csehország mégis mind a két összehasonlítási ponton (2006, 2012) magasabb növekedési eredménnyel zárt. (IMF, n.d.; Lengyel, Varga 2018)

Ebből fakadóan megfogalmazható, hogy habár a volt szocialista országok jóval az EU28 átlaga feletti éves GDP növekedést tudtak elérni, folyamatosan közeledtek az uniós átlaghoz, és az utolérési hatás is érvényesült az összes országban, azonban nem minden országban sikerült azonos mértékben javítani a vizsgált mutatót. Összességében elmondható a GDP éves növekedését vizsgálva, hogy Magyarország évente 2006-ig 3,5-5% közötti növekedést tudott elérni, folyamatos volt az EU átlaghoz történő felzárkózás, majd a 2008-as válság után megtorpant, és romlott a vizsgált mutató. Emellett a környező országok eredményeivel összevetve, szinte bármilyen bontásban a magyar gazdaság a lista rosszabbul teljesítő felébe esik.

2.2.2. GDP értékének alakulása

Az alábbi fejezetben röviden vázolom a GDP értékének változásait hazai viszonylatban. Magyarország GDP-ének értéke 2004-ben az IMF adatai szerint 104 milliárd amerikai dollárnak felelt meg. Ezzel Bulgária, Csehország, Lengyelország, Románia, Szlovákia és Szlovénia rangsorban az előkelő harmadik helyet foglalta el. A 2004-es magyar adathoz képest a legközelebb a cseh mutató állt (120 milliárd). Az adatok alapján (*1. ábra*) szembeűnő, hogy a világválságot megelőző időszakban folyamatos növekedés volt, majd erőteljes visszaesés következett, amit egy stabilizációs időszak követezett 2009 után. Az IMF adatait vizsgálva több, a magyar gazdaság számára kedvezőtlen megállapítás fogalmazódik meg.

1. Ábra: A környező országok GDP alakulása, folyó áron (milliárd dollár)

Forrás: IMF, n.d., 2025, saját szerkesztés

Az adatokat vizsgálva megállapítható, hogy hiába a növekedés, és az uniós átlaghoz való konvergálás, Magyarország pozícióvesztése egyértelmű. A 2006-os adatokban a hazai GDP-t már meghaladja a romániai. Emellett jelentősen nyílt az olló a cseh és a magyar adatok között. Míg 2004-ben 16 milliárd dollár volt a különbség, ez 2010-re megközelítette a 80 milliárdot (78,9). Emellett a szomszédos Szlovákia adataival való összehasonlítás is kedvezőtlen eredményt mutat, ahol a kezdetben 60,9 milliárdos különbség 40,9-re zsugorodott. Emellett érdemes megemlíteni a lengyel és magyar adatok közötti viszonyt, mert amíg 2004-ben a két ország GDP-je között 151,1 milliárd dollár volt a különbség (Lengyelország javára), addig 2010-ben ez az érték majdnem az előző duplájára, azaz 343,5 milliárd dollárra duzzadt. Csúpan Szlovénia és Bulgária esetében mutatható ki ellentétes irányú elmozdulás. Mindezekből megállapítható, hogy a Magyarország bár viszonylag jó pozícióból indult neki a 2004 utáni időszaknak, a kínálkozó lehetőségeket - a GDP vonatkozásában - kevésbé tudta kihasználni, mint a környező országok.

Az Európai Unióhoz való csatlakozás utáni folyamatos növekedés számos tényezőnek volt köszönhető, például erősödött a külföldi tőke beáramlása, bővült az export, és jelentős uniós támogatások kerültek Magyarországra – a későbbi fejezetekben ezek részletes bemutatást kapnak. Ezeknek köszönhetően folyamatos volt az éves GDP növekedés. Ugyanakkor a javuló gazdasági mutatók mellett a kormány expanzív fiskális politikát folytatott, így a már 2002-ben meghirdetett „jóléti rendszerváltás”, a 100 napos program és az állami béremelések megugró államháztartási hiányhoz vezettek. Ennek következtében a Gyurcsány-kormány 2006-ban elindította a „konvergenciaprogramot”, amely egy kényszerű megszorító csomag volt a magyarországi fiskális helyzet javítására. Célja az államháztartási hiány nagymértékű csökkentése és a maastrichti kritériumok teljesítése volt. Bár ez a költségvetésre pozitív hatást gyakorolt, negatívumként említendő, hogy növelte a munkanélküliséget, és visszafogta a gazdasági gyarapodást. (Benczes, 2024)

Ilyen helyzetben érte Magyarországot a 2008 őszi kirobban globális pénzügyi válság, amely az elsők között sújtotta hazánkat a régióban, mivel Magyarország jelentős mértékű adósságot halmozott fel az évek során. A kialakult válság kezelésére külső forrásokat vontak be a gazdaságba, mely előteremtésében az IMF és a Világbank mellett az EU is jelentős szerepet játszott. Az Európai Unió annak ellenére nyújtotta ezt a segítséget, hogy a Lisszaboni Szerződés „ki nem mentési záradéka” (*no bail-out clause*) szerint erre nem lett volna köteles. Emellett a válságkezelést 2009-től Bajnai Gordon vette át, majd meghirdette átfogó stabilizációs programját. A fájdalmas megszorításoknak köszönhetően Magyarország elkerülte az államcsődöt, és 2009 végétől elkezdődött a lassú kilábalás. (Benczes, 2024)

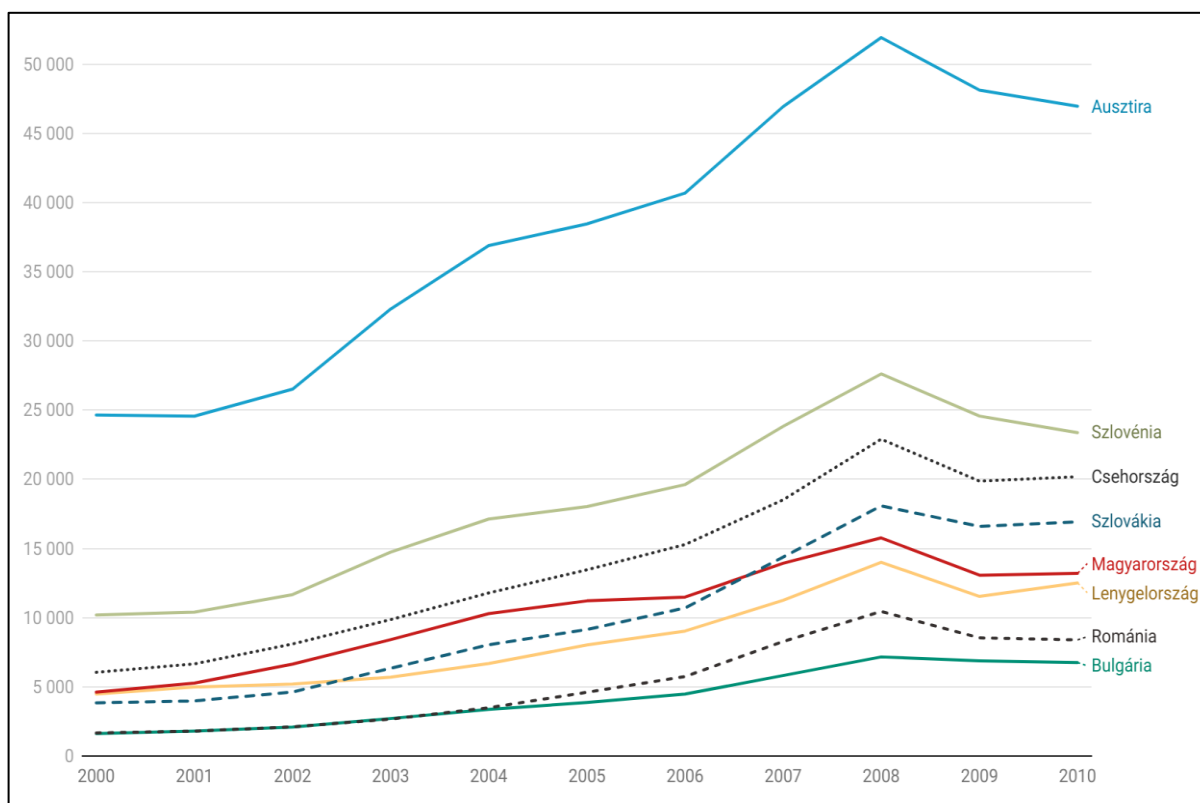
2.2.3. GDP/fő alakulása

A következőkben bemutatom, hogy hogyan változott Magyarország GDP-je egy főre vetítve. A GDP megmutatja az egy évben az adott országban előállított javak értékét, azonban nem tartalmaz információt a keletkezett értékek elosztásáról. Ebből kifolyólag érdemes kitérni az egy főre jutó GDP (GDP/fő) mutatóra is, mivel ezzel közelebbi képet kaphatunk arról, hogy a lakosság számára mekkora mértékben teljesült a EU-csatlakozás egyik fő ígérete, a Nyugat-Európához történő felzárkózás. (Molnár, Mihályi, 2024; Arató, Koller, Pelle, 2024)

Az IMF adatainak elemzése során az eddig vizsgált országok mellé Ausztria is bekerült (2. ábra). Így nem csak a Kelet-európai országok körében lehet összehasonlítást végezni, hanem a nyugati szomszédunkhoz képest is el lehet helyezni az eredményeket. A vizsgált nyolc országból Magyarország viszonylagosan jó pozícióból indult 2000-ben, ekkor a negyedik helyen állt. Megfigyelhető, hogy ebben a mutatóban is folyamatos javulás volt a 2008-as válságig. Továbbá

elmondható, hogy az EU csatlakozásig hasonló mértékű, vagy gyorsabb növekedést produkált Magyarország ebben az összehasonlításban, mint a környező országok többsége. 2004 után azonban lelassult a növekedés üteme hazánkban. Ennek következményeképpen ebben a mutatóban is pozícióvesztés figyelhető meg, valamint a 2000-es és a 2010-es adatokat összehasonlítva csupán két országhoz képest (Bulgária, Lengyelország) sikerült javulást elérnie, és ebből is csak a bulgáriai adatokkal szembeni növekedés számottevő (2994 dollárról 6445-re nőtt a különbség a magyar adatok javára). A többi öt országhoz képest magyar szempontból romlott a GDP/fő mutató. Emellett külön kudarcként értékelhető ezen időszakra, hogy egyáltalán nem sikerült felzárkózni nyugati szomszédunkhoz, míg 2000-ben 20 017 dollár volt az osztrák és a magyar adat között a különbség, addig ez 2010-re 33756 dollárra emelkedett.

2. Ábra: Az egy főre jutó GDP a környező országokban 2000 és 2004 között (USD).

Forrás: IMF, n.d., saját szerkesztés

Érdekes röviden kitérni arra, hogyan alakult Magyarországon az EU-hoz történő konvergencia nyugat-európai országokhoz viszonyítva. 1960-ban hazánk, Spanyolország, és Írország közel azonos szinten álltak az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolt mutatóban (az EU-27 átlagához viszonyítva), ekkor nagyjából az EU-27 60%-át érték el (Magyarország 60, Spanyolország 59, Írország 63). Az 1990-es évek elejére már jelentős különbségek alakultak ki a három ország között, az írországi adat 74%-ra emelkedett, a spanyolországi 76%-ra, míg a

magyar visszaesett 41%-ra, innentől bár növekedés volt megfigyelhető a magyarországi adatokban, azonban nem tudott hazánk a 2010-es évek elejéig (2012) érdemben közeledni a másik két országhoz. Így 2012-ben az ír adat 129% volt (az EU-27 átlagát meghaladva), Spanyolországban 97%-ot ért el ugyanez a mutató, míg Magyarországon csupán 66%-ra emelkedett. Az adatok átfogóbb értelmezése érdekében megemlíteném, hogy a 2012-es hazai eredmény megegyezik a lengyelországi 66%-kal, azonban fontos a konvergencia szempontjából, hogy az ottani 1990-es adat csupán 33% volt, a magyar 41-hez képest. Valamint fontos kiemelni, hogy az EU átlagot nagyban befolyásolta a 2004-es bővítés, mivel az ekkor felvett számos ország gazdasági fejlettsége jóval elmaradt a nyugati országokétól, ennek következtében az átlag is eltolódott. (Palánkai, Miklós, 2014; KSH, 2019)

Az Európai Unió átlaghoz képest mért felzárkózás az 1990-es évek második fele után egyértelműen kimutatható a környező vizsgált országokban, ennek a konvergenciának adott új lendületet a 2004 utáni uniós csatlakozás. Azonban az új tagállamok különféle mértékben és ütemben közeledtek az EU átlagához, míg Magyarország és Szlovénia kevésbé, addig a Szlovákia és Lengyelország jobban használta ki a kínálkozó lehetőségeket. Az egyértelműen kimutatható konvergencia ellenére azonban a nyugat-európai fejlett országokhoz képest még ekkor (2010) is számottevő volt a lemaradása Magyarországnak. Összességében elmondható a magyarországi GDP adatokról az EU csatlakozást követő időszak és 2010 között, hogy a világgazdasági válságig növekvő pályán tudott haladni, majd egy év visszaesés után elindult a stabilizálódás útján. A környező országok többségéhez képest kevésbé tudta Magyarország jól kihasználni a kínálkozó lehetőségeket, lassabban és kisebb mértékben bővült az ország gazdasága. Két mutatóban (GDP értéke, GDP/fő) is a középmezőny felső szegmenséből indult, de mind a két adatban veszített egy-egy pozíciót a többi országhoz képest. (Lengyel, Varga, 2018; Palánkai, Miklós, 2014)

2.3. A külföldi működőtőke (FDI) alakulása Magyarországon (2004-2010)

2.3.1. Áttekintés

A következő fejezetben a külföldi működőtőke, azaz az FDI helyzetének változását fogom ismertetni Magyarországon, a 2004-től 2010-ig tartó időszakban. Az Európai Unió bővítéseinek történetében a 2004-es volt az első alkalom, amikor a csatlakozást kérő országoknak előre kellett bizonyítaniuk a csatlakozásra való alkalmasságukat. Ennek értelmében a leendő tagországok mindegyikének át kellett emelnie és alkalmaznia a közel 80 ezer oldalnyi EU-s szabályzatot. Ezzel kívánták megteremteni a csatlakozó országokban azokat a feltételeket, amelyeknek köszönhetően azok gazdasága, politikai rendszere, és társadalma megfelelően tud

integrálódni az Európai Unióba a későbbiekben. A csatlakozási feltételeket meghatározó koppenhágai kritériumokkal igyekezett az Unió biztosítani, hogy a korábbi autoriter módon vezetett országokban érvényesüljön a demokrácia és a joguralom, valamint a nem normál piaci körülményekhez szokott gazdaságok ne omoljanak össze. Ezek nem csak az integrálódó országokra nézve voltak reális veszélyforrások, az Európai Unió se volt érdekelt abban, hogy egy tagország esetlegesen összeomló gazdaságát finanszírozza. Az elvárások mellett azonban számos módon segítette is az EU a csatlakozó országokat. Állami intézmények kialakításával és megerősítésével, különféle segélyprogramok meghirdetésével támogatta a gazdaság átalakítását és beilleszkedését a piaci viszonyokba. Ennek egyik következményei voltak például a leendő tagországokban létrejövő intézmények, amelyek a külföldi működőtőke beáramlását próbálták elősegíteni. (Bruszt, 2024)

Azonban fontos kiemelni, hogy az Európai Unió beavatkozásai nem célozták egy leendő tagország gazdasági fejlesztését sem. Az Európai Bizottság hivatalos feladata az egységes piac védelme, és a szabályok betartásának biztosítása volt. Ezt mutatja az is, hogy a koppenhágai kritériumok között megjelenik, hogy a csatlakozó ország gazdaságának talpon maradását az adott államnak kell biztosítani. (Bruszt, 2024)

Érdemes megemlíteni, hogy általánosságban az FDI szerepe a gazdaságban vegyes képet mutat, számos előnyt biztosíthat a befogadó ország számára, de ugyanennyi káros hatást is ki tud fejteni. Ebből fakadóan fontos, hogy miként történik az országba beérkező külföldi működőtőke felhasználása, elosztása és szabályozása. A külföldi tulajdonban lévő vállalatok pozitív hatásai közé tartozik, hogy segítik a befogadó ország áttérését a tervgazdálkodásból a piacgazdaságra, felgyorsítják a fejlődést, megnövelhetik a termelési kapacitásokat, emelik a versenyképességet az új technológiák és know-how meghonosításával, valamint az interakciók révén hatással van a FDI-ben nem részesült cégekre is. Elősegítheti a piacon megtalálható szereplők viselkedésének és kultúrájának megváltozását. Emellett azonban számos negatív hatást is kifejthet az országba érkező FDI. Elősegítheti a külső forrásokra támaszkodó függő gazdaság kialakulását, ezt erősítő hatással lehet a gazdaságra a kormányok külföldi működőtőke beáramlás fokozására tett kísérletei – adókedvezmények, támogatások. Az így kialakult függőségen túl megjelenik a fejlődő országokban a profitkivonás kockázata is, amelynek káros (lehetséges) hatásai hosszú távon jócskán meghaladhatják a befektetett tőke értékét. Emellett a külföldi tulajdonban lévő vállalatok el is szigetelődhetnek a piacon, valamint befagyaszthatják az éppen aktuális gazdasági állapotot, amennyiben alacsony hozzáadott értékű tevékenységet folytatnak, ez vezethet a gazdaság túlzott specializálódásához. És végül a kialakuló társadalmi

és térségbeli egyenlőtlenségekért jelentős mértékben felelős a külföldi működőtőke beáramlás. Fontos azonban, hogy ezen pozitív és negatív hatások mértéke nagyban függ a befogadó ország számos tényezőjétől. A továbbiakban a vizsgált időszakban Magyarországra érkező FDI gazdaságra gyakorolt szerepét és hatásait fogom vizsgálni. (Gál, 2019)

2.3.2. Az FDI alakulása Magyarországon

Az Unió követelményeinek és beavatkozásainak köszönhetően a 2004-ben csatlakozott országokban megerősödött mind a jogállamiság, mind a piacgazdaság. Emellett a külföldi működőtőkért folytatott versenyben a mindenkor magyar kormányok már a '90-es évektől különféle pénzügyi eszközökkel próbálták ösztönözni a tőkeáramlást, ennek eszközei voltak egyedi támogatások, privatizációs lehetőségek, társaságiadó kedvezmények és az uniós csatlakozás után (főként 2010 után) egyedi kormánydöntésű befektetéstámogatási megállapodásokkal. Ezeknek köszönhetően a nyugat-európai multinacionális cégek a viszonylagosan olcsó és szakképzett munkaerő mellett működő jogállamot, bürokráciát és gazdaságot fedeztek fel maguknak az új tagállamokban. Így több kelet-európai ország, köztük Magyarország is áttért ebben az időben az FDI vezérelte gazdasági szerkezetre, és növekedési pályára. Magyarország már az 1990-es évek végétől jelentős mértékben függő piacgazdasággá vált, és a függés mértéke fokozatosan növekedett, ezzel jól illeszkedett a többi közép- és kelet-európai országhoz. A kialakult függő piacgazdaság lényegeként a gazdasági növekedés egyik legfontosabb eleme a külföldi tulajdonban lévő, exportra termelő, leginkább a feldolgozóiparban megjelenő cégek voltak. Ez a modell jól alkalmazható volt a posztszovjet térségben az olcsó munkaerőnek, és a korábbi iparosításnak köszönhetően. Ennek megfelelően a Magyarországra érkező cégek többsége gyártási munkákat végzett az országban, amely az értékláncokban az alacsony hozzáadott értékű elemek közé tartozik. Így bár a kelet-európai országok sikeresen be tudtak kapcsolódni az európai és globális gazdasági életbe, de egyenlőtlen függési viszony jött létre a kelet – nyugat tengely mentén. (Csaba, 2019; Gulácsi, Kerényi, 2024a; Medve-Bálint, 2024a)

A V4 országok GDP-ben kifejezett külföldi-működőtőke állománya az 1990-es évek elején kifejezetten alacsony szintről indult, közelítve a 0%-hoz, összehasonlítva az akkori EU-15 nagyságrendileg 10%-os helyzetével. Azonban az ezt követő időszakban exponenciális növekedésnek indult a visegrádi országokban ez a mutató, így már 1996-ban lehagyták az európai társaikat, és az ezt követően kialakult olló jelentősen azóta sem változott. Ennek a nagymértékű FDI növekedésnek a következtében a V4 országok rendkívüli ütemben integrálódtak a nemzetközi piacokba. Az így kialakult, főként járműgyártásra specializálódott

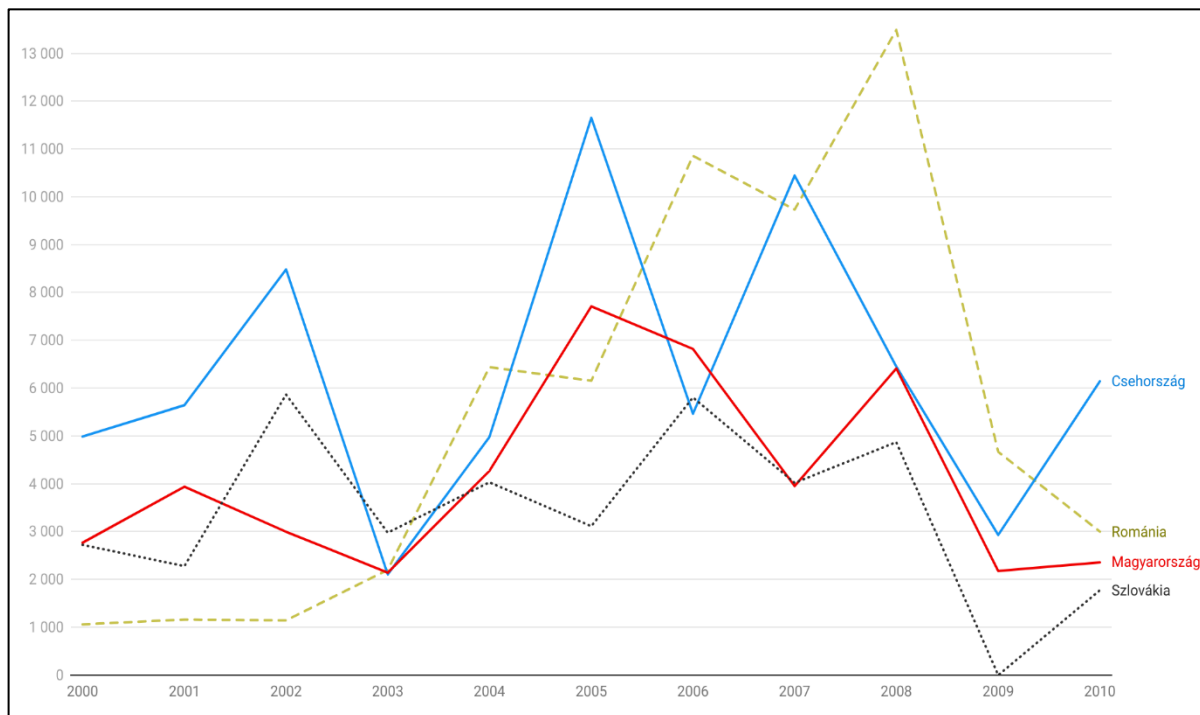
piacgazdaságok helyzete azonban vegyes képet mutat. Fellendült a külkereskedelem, modern technológiák áramlottak az országba, számos új munkahely jött létre, és növekedett a cégek, szektorok (és ezzel együtt az ország) versenyképessége is. (Bruszt 2024; Medve-Bálint 2024a)

Azonban a kép korántsem egyértelműen pozitívan alakult, a fent említett előnyök ellenére. A magyar gazdaság külföldi tőkétől való függésén túl kialakult a nyugati cégektől való technológiai függés is, amely ellehetetlenítette az önálló, belső erőforrásokon alapuló növekedést. Így főként a külföldi tőkebefektetésekre támaszkodó beruházásvezérelt növekedés vált hangsúlyossá. Így mély szakadék alakult ki a hazai és a külföldi cégek között, ennek következtében fennállt az a lehetőség, hogy idővel leuralhatják a fontos stratégiai szektorokat a külföldi kézben lévő vállalatok (bankszféra, elektronikai ipar, autóipar). A posztszovjet térségben (így Magyarországon is) megfigyelhető jelenség Gál Zoltán 2019-es elemzése alapján a GDP és a GNI között növekvő távolság, és ez az FDI beáramlásra vezethető vissza jelentős részben. Ennek értelmében az adott ország kevesebb vagyont fölött tud gazdálkodni, mint amennyit az állam határain belül termeltek meg. Ez annak a következménye, hogy a külföldi tőke által megtermelt javak nagyrésze visszajut az anyaországba. Így bár az FDI beáramlásnak jelentős azonnali pozitív hatásai vannak, hosszabb távon ezek az előnyök csökkennek és növelik a folyó fizetési mérleg hiányát. (Gál, 2019)

A térség legtöbb országában a magyarországihoz hasonló, korábban említett függő gazdasági szerkezet alakult ki, azonban ez nem volt magától értetődő eredménye a rendszerváltás utáni nyugathoz való felzárkózásnak és az Európai Unióhoz való csatlakozásnak. A környező országok közül egyedüli kivételként Szlovénia említhető, ahol a nagy hangsúlyt kaptak a hazai tulajdonú, exportképes vállalatok. A szlovén külön utasság okai között említhető az eltérő történelmi háttér (jugoszláv gazdasági modell) mellett az is, hogy az ottani kormányok igyekeztek korlátozni a külföldi tulajdonszerzést. Magyarország a környező államokhoz képest már a rendszerváltás idejére viszonylagosan jó külföldi gazdasági kapcsolatokkal rendelkezett, így élen járt a gazdasági szerkezetváltásban. Emellett a privatizáción keresztül a magyar kormány nagymértékű egyszeri bevételhez juthatott az állami vállalatok eladásán keresztül. Ennek is eredményeképpen az Európai Unióhoz történő csatlakozásig lakosság arányosan Magyarország vonzotta a legnagyobb értékben az FDI-t a visegrádi országok közül. Az EU nagymértékben támogatta, és ösztönözte is a posztkommunista országokba az FDI áramlását, így nagyban hozzájárult a függő gazdaságok kialakulásához ezekben az országokban, Magyarország esetében ez a gazdasági modell azonban nem elsősorban az unióhoz köthető. Az 1980-as évektől a hazai gazdaság saját döntéséből haladt ezen az úton, amihez az EU csak

asszisztált. Érdeemes megemlíteni, hogy körülbelül a Magyarországra érkezett FDI túlnyomó része (70-80%) az Európai Unióból érkezett. (Medve-Bálint, 2024a; Palánkai, Miklós, 2014)

3. *Ábra: A külföldi működőtőke (FDI) beáramlás Magyarországra és a környező országokba (2000-2010)*

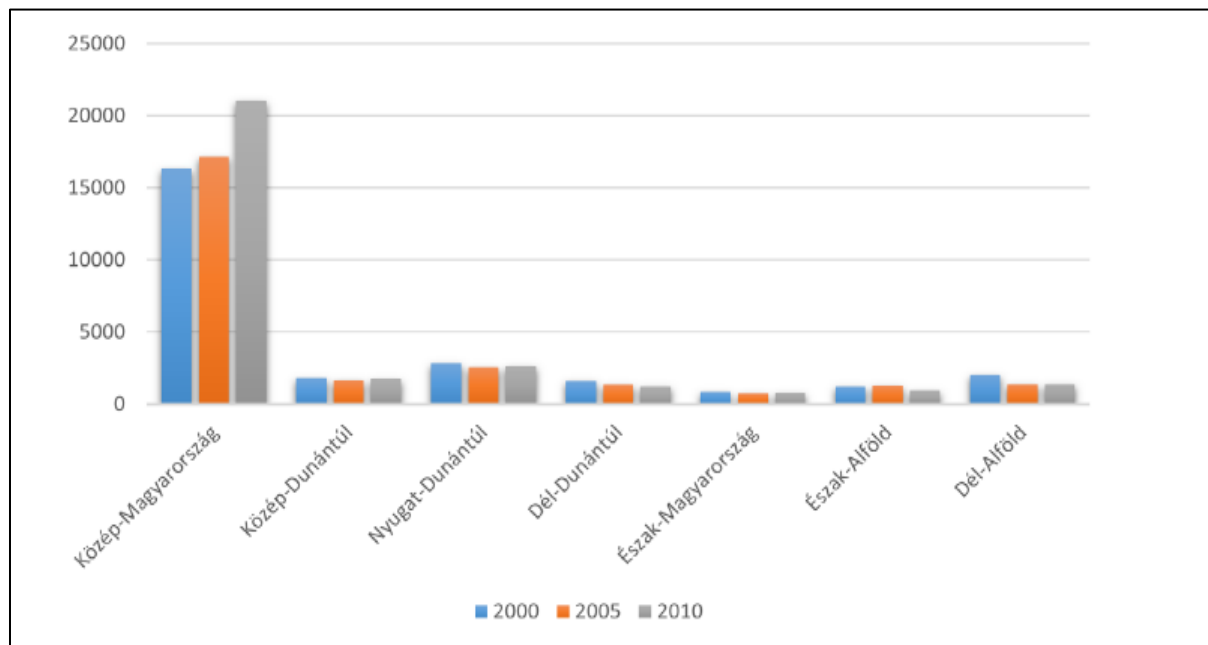

Forrás UNCTAD FDI adatbázis; saját szerkesztés

A térségre jellemző módon nemcsak a külső működőtőkétől való függőség alakult ki, két másik fontos forrása volt a hazai gazdaságnak, az EU-s támogatások és a külföldön dolgozó állampolgárok anyaországba történő utalásai. Az ezredfordulót megelőzően és azt követően még rövid ideig egyértelműen az FDI-nek köszönhetően érkezett a legnagyobb mértékben tőke a hazai gazdaságba, majd a 2004-es uniós csatlakozás után fokozatosan nyertek teret fontosságban és mennyiségben az EU-s források. A külföldről történő hazautalások pedig csak az évtized végén kezdtek el jelentős mértékben növekedni. (Medve-Bálint, 2024, 3. Ábra) Fontos megjegyezni, hogy a három forrás sok tekintetben nem hasonlítható össze, mivel különböző eredetűek és célzatúak, azonban mind a három az ország gazdaságát finanszírozzák külföldről. Jelentőségüket mutatja, hogy az ezredfordulót követően (2003-at kivéve) minden évben a hazai GDP több mint 5%-át adták. A 2010 előtt hatalmon lévő szocialista kormányok a külföldi működőtőke vonzását szem előtt tartva számos adókedvezményt és közvetlen pénzügyi támogatást biztosítottak a betelepülő vállalatoknak, ennek következtében a nagy külföldi cégek lettek a hazai gazdaság növekedésének legfőbb tényezői. A korábbi fejezetben említett jóléti intézkedések mellett ezek az állami támogatások és adókiecsések is hozzájárultak

ahhoz, hogy a 2008-as világgazdasági válság egy rossz állapotban lévő államháztartást ért. (Medve-Bálint, 2024a)

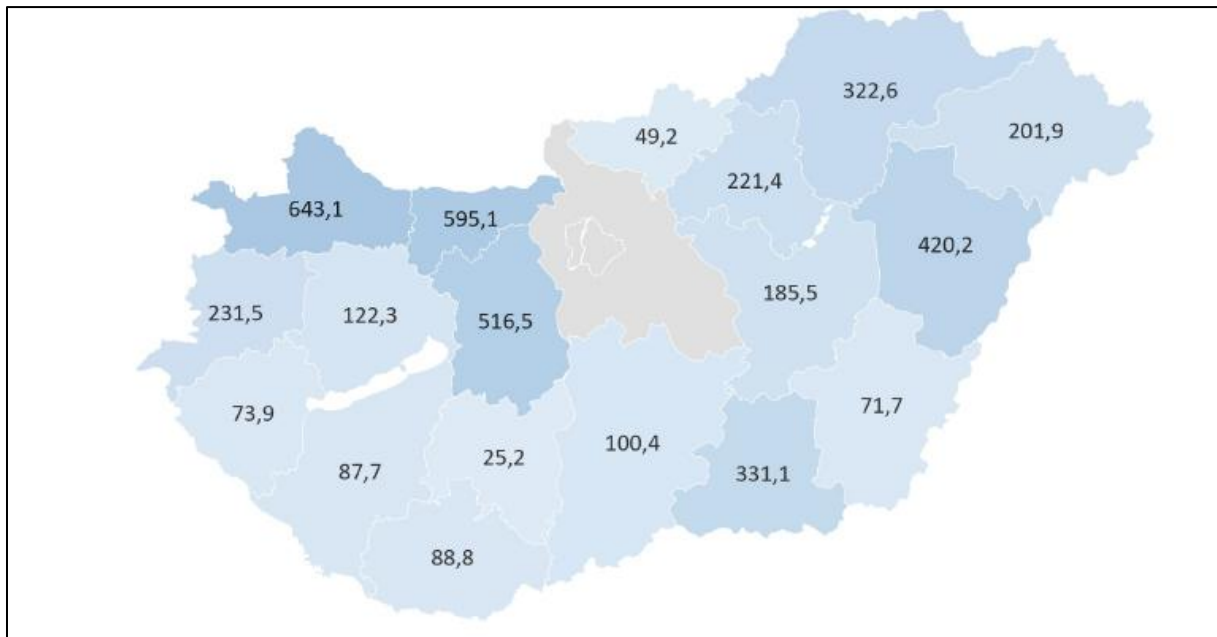
4. *Ábra: A külföldi érdekltségű vállalkozások számának változása 2000-2010 között a magyar régiókban*

Forrás: Szigethy-Ambrus, 2024 5. ábra

Jól látható módon megjelenik a külföldi érdekltségű vállalatok eloszlása kapcsán a területi egyenlőtlenségek kérdésköre. Közép-Magyarország, azon belül is leginkább Budapest kiemelkedő mértékben vonzotta a vizsgált időszakban a külföldi cégeket. Jelentős eltéréseket lehet megfigyelni a 2010-es adatokban az országban jelen lévő külföldi működőtőke eloszlását tekintve. Főként Észak-Magyarországra, annak is a nyugati részében koncentrálódott nagy mennyiségű FDI. A KSH GDP/fő adatait vármegyei bontásban vizsgálva szembevető, hogy a külföldi működőtőkével gazdagon ellátott vármegyékben jóval magasabb volt 2010-ben az egy főre jutó GDP, mint az FDI-vel kevésbé rendelkező területeken (az adatok ezer Ft-ban értendőek). Budapest már ekkor is kimagaslott az országos adatokból az 5949 eredményével. A GDP/fő listán a Budapestet követő három megye egybevág azzal, hogy hogyan oszlott el 2010-ben az országban lévő FDI (sorrendben: Győr-Moson-Sopron - 3317, Komárom-Esztergom - 2812, Fejér - 2423). Továbbá megfigyelhető, hogy a kevesebb külföldi működőtőkével ellátott megyékben ekkor alacsonyabb volt az egy főre jutó GDP – a lista utolsó helyén Nógrád áll 1185-ös mutatóval. A magyarországi FDI kapcsán fontos megállapítás, hogy a feldolgozóipari külföldi működőtőkében gazdag térségek GDP értéke igen magas, és így az egész ország GDP-jét húzzák maguk után. (Gál, 2019; Szigethy-Ambrus 2024; KSH 2023)

5. Ábra: Az FDI állomány megyei eloszlása 2010-ben, milliárd forintban megadva

Forrás: Szigethy-Ambrus, 2024 6. ábra

A dolgozatban vizsgált első időszakban (2004-2010) megállapítható, hogy a szakirodalomban az FDI-vel kapcsolatos számos előny és hátrány is megjelent Magyarországon. Az ezzel kapcsolatos folyamatok már jóval az uniós csatlakozás előtt elindultak, az a már meglévő hatásokat befolyásolta. Az uniós tagságnak köszönhetően kialakult stabil jogrendszer, bürokrácia, és gazdaság a korábbiaknál vonzóbbá tette a külföldi befektetők számára az országot. A betelepült külföldi tulajdonú vállalatok számos munkahelyet hoztak létre, új ismereteket és technológiákat hoztak az országba, ezzel növelve annak versenyképességét a nemzetközi versenyben. Ennek ellenére számos negatív hatást fejtettek ki Magyarországra. Kialakult a (többek között) külföldi tőkégtől függő gazdaság, a magyar kormányok jelentős támogatásokat nyújtottak a hazánkba érkező cégeknek, ezzel jelentős terhet róva az államháztartásra. Az említett függő gazdaság mellett a szakirodalom duális gazdaságként is leírja a Magyarországon kialakult helyzetet, ennek egyik fontos eleme, hogy a külföldi tulajdonban lévő nagyvállalatokat a kormány csak kis mértékben tudja befolyásolni azok gazdasági súlya miatt. Emellett a már meglévő területi és társadalmi különbségeket tovább növelték a külföldi tulajdonú vállalatok, mivel többségük az ország kis részén koncentrálódott ebben az időben.

2.4. Magyarország versenyképessége

Ebben a fejezetben szeretném összegezni hazánk versenyképességét, ám mivel ez rendkívül bonyolult feladat, ebből fakadóan több nemzetközi szervezet különféle módon

definiálja azt. A dolgozat a versenyképességet röviden egy ország azon képességeként értelmezi, hogy fenntartható módon növelje polgárai jólétét – ezt számos nemzetközi index méri (pl. Globális Versenyképességi Index). A hosszú távú versenyképesség megtartásához, vagy növeléséhez számos tényezőnek kell, hogy teljesüljön a gazdaságban. A stabilitás és kiszámíthatóság a gazdaságban elengedhetetlen feltétele a versenyképesség javulásának, emellett kiemelt hangsúly helyeződik a humán tőke minőségének folyamatos javulására. A gazdaság innovációs és adaptációs képessége meghatározza, hogy az adott ország milyen mértékben tud lépést tartani a változó gazdasági helyzetekkel és technológiákkal. Mindezek mellett elengedhetetlen a jól működő állam megléte, stabil pénzügyi szektor kialakulása, és a növekedést ösztönző környezet. (Országgyűlés Hivatala, 2017)

Az Európai Unió a versenyképességet és innovációt tekintve nagyon vegyes képet mutatott és mutat a mai napig. Itt található számos gazdaság a világ versenyképességi ranglistájának első szegmenséből (WEF éves versenyképességi jelentések), főként az EU tagországainak tekinthető nyugat-európai országok (Ausztria, Belgium, Hollandia, Németország, Egyesült Királyság, Franciaország), valamint a skandináv államok (Dánia, Finnország, Svédország). Eközben több, főként délkelet-európai ország a fejlődő országokkal sorolható azonos szegmensbe (Görögország, Románia). Vagyis az Európai Unió átlagos értéke az innovációs és versenyképességi skálán egészen jó átlagos helyezést mutatott a vizsgált időszakban (2004-2010), azonban a tagországok között jelentős szakadékok mutatkoztak főként kelet-nyugat viszonylatban. (Török, Csuka, 2014)

Az Európai Uniónak számos kihívással kellett szembenéznie a múltban a versenyképesség témakörével kapcsolatban, ide sorolhatóak többek között az előregedő társadalmi szerkezet, a jelentősen szabályozott környezet és számos tagország kevés K+F költsége. Mindezekre válaszul a 2000 márciusában megtartott lisszaboni csúcson arra az elhatározásra jutottak az uniós tagállamok, hogy a közösségüket az évtized végére a világ legversenyképesebb és legdinamikusabb tudásalapú gazdaságává fogják alakítani. Összesen 28 fő célkitűzést fogalmaztak meg, valamint több mint 100 köztes célt állítottak fel. Így kívánták fokozni a kontinens versenyképességét, garantálni a tagállamok gazdaságainak folyamatos növekedését, és növelni az egységes uniós piac jelentőségét. (Terták 2014)

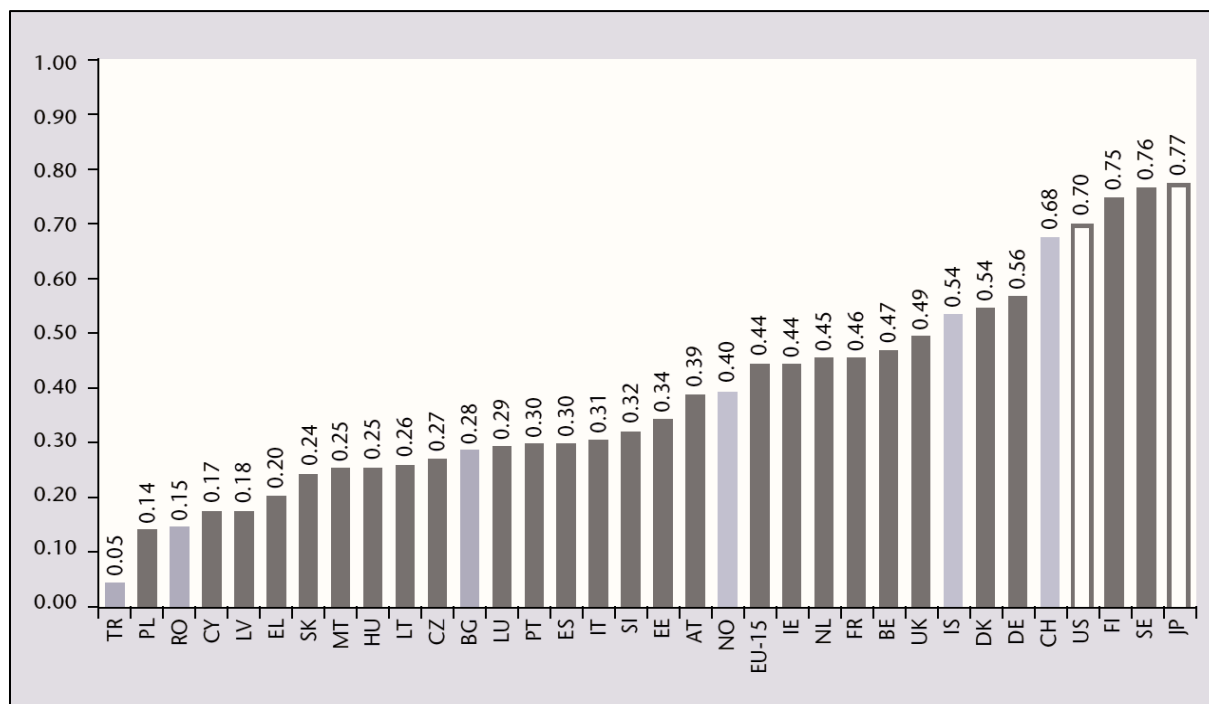
Magyarországon (mint az a későbbiekben látható lesz) változó képet mutatott 2010-ig az ország versenyképessége. Hazánk az ezredfordulót megelőzően, és az azt követő pár évben kimondottan jó innovációs és versenyképességi mutatókkal rendelkezett. A nemzetközi mezőnyben a legjobb harminc ország között jegyezték Magyarországot a K+F (kutatás-fejlesztés) teljesítménye alapján. Az ezt követő időszakban megtörtént az uniós csatlakozás,

majd lassan mind az EU, mind az egyes tagállamok – így Magyarország is – problémákkal nézett szembe, mutatói romlottak, emellett az Európán kívüli térségek nagymértékű felzárkózása is megkezdődött (Kína, Brazília, India). (Török, 2014)

A versenyképesség mérését a kutatás-fejlesztés (K+F) mellett érdemes az innováció (I) fogalmával kiegészíteni, és az így kapott K+F+I rendszereket vizsgálni Magyarország teljesítményének értékelésénél. A korábbiakban említett lisszaboni csúcs által kitűzött eredményekről hamar kiderültek, hogy nem fognak megvalósulni. A tervezett 3%-os K+F ráfordításokat a tagállamok a 2007 utáni gyorsan romló költségvetési helyzetben nem tudták tartani. Erre rakódott rá a gazdasági növekedés lassulása, sok helyen visszaesése, aminek következtében a vállalatok sem fordítottak jelentős összegeket a K+F+I kiadásokra.

Az Európai Bizottság 2001 óta éves rendszerességgel közli a tagállamok innovációs és versenyképességi teljesítményét, az eredménytábla több (általában 17 és 29) közötti mutatót vizsgál, így felállítva a tagországok rangsorát. Négy csoportra osztja az értékelés az uniós országokat, vezető, követő, mérsékelt és lemaradó innovációjú államok. Az EU csatlakozásunkkor a mérsékelt innovációjú kategóriába esett a Magyarország teljesítménye az elért 0.25 eredménnyel, jóval elmaradva a EU-15 átlagától (0.44) (Minél magasabb az érték, annál jobban teljesít egy ország, 0 a legalacsonyabb érték és 1 a maximum). Török 2014-es tanulmányában arra a megállapításra jutott, hogy a versenyképesség, innováció és a GDP/fő mutató között szoros összefüggés mutatható ki. Azaz amelyik országban magasabb a K+F+I eredményessége, ott átlagosan egy emberre magasabb GDP érték jut, így jellemzően magasabb is az ilyen országban a jólét. Magyarország említett, Európai Bizottság által vizsgált mutatója az EU-s csatlakozás után némi növekedést mutatott (2007: 0.26), majd az évtized végére felgyorsult a haladás, és elérte Magyarország a 0.32-es eredményt. Más országokhoz képest feltűnő sajátossággént említhető az innovációs rendszerben, hogy számos intézményi szereplő jelenik meg benne. A határok gyakran elmosódnak az állami intézmények, a különféle szervezetek, valamint a vállalati szereplők között. (Török, Csuka, 2014; European Commission, 2005; European Commission, 2008)

6. Ábra: Az Európai Bizottság 2004-es innovációs indexe

Forrás: European Commission, 2005

A Világgazdasági Fórum országok versenyképességét vizsgáló rangsoraiból kiderül, hogy hogyan alakult a térségbeli államok eme fontos mutatója 2010-ig. A környező országokról az 1997-es vizsgálatkor nem állt rendelkezésre adat, azonban az elmondható, hogy ebben a mutatóban is tetten érhető a korábbiakban is látható állapot. Magyarország jóval elmarad nyugati szomszédja (Ausztria) mögött, azonban közel foglalt helyet a cseh gazdasághoz, és a lengyel adatoknál jobb eredményt produkált. A táblázat (2. táblázat) 2001-es adatai alapján elmondható, hogy Ausztriát leszámítva Magyarország teljesített a legjobban a versenyképesség terén, a világ számos országát összesítő rangsorban a 25. helyezést érte el. Ezzel megelőzve a korábban jobban teljesítő Csehországot, így a posztszovjet térség legversenyképesebb gazdaságává válva. Jelentős szakadékot kialakítva főként Bulgáriához és Romániához képest (59. és 56. helyezés). A 2001-es adatokban nem csak a térségben tudott jó eredményt produkálni a magyar gazdaság az elért 25. helyezéssel, hanem néhány nyugat-európai Európai Unió tagállamot is le tudott előzni, ide tartozott Olaszország (29.) ami az EU magországi közé tartozott, Spanyolország (26.), emellett Görögország (33.), valamint a balti államok is (Észtország – 29., Litvánia – 43., Lettország 47.). Az ezredfordulós biztató adatok ellenére az ezt követő időszakokban a magyarországi versenyképesség romló tendenciát mutatott – 2008 és 2010 között némi javulást sikerült elérni, de az így elért 52. helyezés jócskán elmarad a

korábbiaktól. Az EU-hoz történő csatlakozásunk évében az Ausztria mögötti második helyről a környező országok listáján egy helyet veszített Magyarország.

2. Táblázat: Az EU környező tagállamainak helyezése a WEF versenyképességi rangsorában

	1997	2001	2004	2008	2010
Magyarország	37.	25.	39.	62.	52.
Ausztria	20.	17.	17.	14.	18.
Csehország	33.	31.	40.	33.	36.
Szlovákia	n. a.	38.	43.	46.	60.
Lengyelország	43.	34.	60.	53.	39.
Szlovénia	n. a.	31.	33.	42.	45.
Bulgária	n. a.	59.	59.	76.	71.
Románia	n. a.	56.	63.	68.	67.

Forrás: Palánkai, Miklós 2014, 11. táblázat

Emellett habár a térség országai is veszítettek pozíciókat a világ országainak listáján, mégis közeledni tudtak a magyar értékhez. Azaz kevésbé rossz eredményeket produkáltak ebben az időszakban, mint a magyar gazdaság. Ugyanez mondható el uniós viszonylatban is, habár az EU számos országának helyezése romlott (kivétel a skandináv országok, ahol is Finnország az 1. helyezést érte el), de kisebb mértékben, mint hazánkban. Ezt mutatja az is, hogy a korábban említett más uniós országokhoz képest már csak Olaszország (47.) és Lettország foglalt el rosszabb helyezést Magyarországnál. A világgazdasági válság kirobbanásának évében (2008) a magyar gazdaság az eddigieknél is rosszabb helyezést ért el a WEF listáján, ahol egészen a 62. pozícióig csúszott hátra. Ezzel a magyar versenyképességi adat az egész Európai Unióban a negyedik legrosszabb volt, 2001 óta 37 helyezést esett vissza a ranglistán. A térség legtöbb országa megelőzte Magyarországot, és az eddigieknél jobban eltávolodtak tőle. Míg négy évvel korábban a cseh és magyar pozíció között egy helyezés volt a különbség, addig 2008-ban ez már huszonkilencre nőtt. Immár csak Görögország (67.), Románia (68.), és Bulgária (76.) maradt az Unióból Magyarország mögött. A válságot követő időszakban valamelyest javultak a magyar kilátások, és tíz pozíciót javított az ország 2010-re. Ezzel a környező országok között Szlovákiát megelőzte a magyar teljesítmény, és távolodott a román és bolgár adatoktól, még így is az EU rosszabbul teljesítő részébe esett Magyarország (hátról a 7. tagállam). Fontos megjegyezni, hogy a WEF listája folyamatosan bővült, míg 1997-ben 53 országot vizsgált a szervezet, addig 2010-ben már 139-et (2001: 75; 2004: 102; 2008: 134). Részben ennek a

bővítésnek is az eredménye Magyarország pozícióvesztése, azonban a fent említett tendencia nagyrészt az ország teljesítményével magyarázható. (Palánkai, Miklós 2014; World Economic Forum, 2020)

2.5. Európai Unió források Magyarországon (2004-2010)

2.5.1. Az EU közös költségvetése

Az alábbiakban bemutatom a Magyarországra érkező uniós támogatások részleteit a 2004-től 2010-ig terjedő időszakban. Már az 1960-as évek óta a későbbi Európai Uniót megteremtő államok közös pénzügyi támogatást biztosítottak olyan nagy és átfogó projektekre, amelyek az országok közös fejlődését, és így az állampolgáraik jobb életminőségét támogatassák. Azóta számos projekt ment végbe hasonló finanszírozással, így támogatva a tagállamok gazdaságának növekedését, a munkahelyteremtést, a versenyképességet, a környezetvédelmet, és a régiók fejlettségi szint különbségének csökkentését. Ennek a közös pénzügyi tevékenységnek is köszönhető, hogy az Európai Unió képes megjeleni a világpolitikában és a világ gazdaságban, mint jelentős szereplő, míg a tagállamok külön-külön erre kevésbé lennének képesek. Az EU költségvetése kiegészítő szerepkörben jelenik meg a tagállamok költségvetése mellett, főként olyan területeken, ahol a források uniós szintű elköltsége hatékonyabban tud megvalósulni, mint a nemzeti szintű felhasználásban. Ehhez a közös Európai Unió költségvetéséhez minden tagállamnak hozzá kell járulnia az adott ország GDP-jének nagyjából 1%-ával. Két kategória létezik a ki- és befizetések egyenlegét tekintve. A nettó befizető országok azok, amelyek nagyobb összeggel járulnak hozzá a közös kasszához, mint amennyit kivesznek belőle (például Németország, Franciaország). A másik kategóriába tartoznak azok az államok, amelyek több pénzhez jutnak hozzá, mint amennyit befizettek a költségvetésbe, így nettó kedvezményezetté válnak. Az Európai Unióhoz csatlakozó tagállamok növekedésének és konvergenciájának egyik fő alappillére az Unióból kapott folyamatos támogatás. Ez főként a nettó kedvezményezett országok esetében jelent segítséget. (Gulácsi, 2024b; Szabó; Erdélyi, 2024; Európai Unió, n.d.)

Az EU egyik fontos célkitűzése tagállamok közötti társadalmi, területi, és gazdasági egyenlőtlenségek csökkentése, a kohézió növelése, és az elmaradott régiók felzárkóztatása. Az európai közös piac miatt fellépő esetleges hátrányok ellensúlyozása az egyik fő szempont a költségvetéssel kapcsolatban, mivel az számos területi egyenlőtlenséget és versenyhátrányt erősíthet fel – kérdéses ennek hatékonysága már csak a támogatások összegéből kiindulva is. A kohéziós politikára elkülönített összeg az Európai Unió teljes GDP-jének mindössze 0,3 %-

át éri el. Ezek a különféle támogatások ugyan megtestesítik elméletben a szolidaritás eszméjét, azonban számos politikai és gazdasági megfontolás is alakítja a támogatások rendszerét.

Fontos kiemelni, hogy a források szűkössége ellenére, ha az akarat és a megfelelő intézményi háttér található, abban az esetben az uniós kifizetések elérhetik a kívánt céljukat. A gyakorlatot megfigyelve azonban az sem az EU déli, sem a keleti tagállamai nem tudták csökkenteni a lemaradásukat a kontinens nyugati országaihoz képest, a kifizetésre került pénzek elköltése nem az uniós célnak legmegfelelőbben történt, csupán a kapott támogatások kis része jutott a K+F+I rendszerekbe és a humán tőke fejlesztésére. A szakirodalom szerint az uniós kohéziós politika egyik legfőbb problémája a tagállamok elszámoltathatóságának hiánya, hiányoznak azok a mechanizmusok, amelyek a szavatolnák a juttatott támogatások megfelelő hasznosulását, és így az uniós célok megvalósítását. Ennek bizonyítéka a tagállamok nemzeti hatóságai csupán pénzügyi szabálytalanságok esetében vonhatóak felelősségre, a pénzek elköltése, hasznosulása miatt nem. Ezt a problémát fokozza, hogy a tagállamok sem feltétlenül érdekeltek a szigorú keretek kialakításában, éppen ellenkezőleg, azok rugalmas és laza jellege jelent számukra mozgásteret a pénzeszközök felhasználása során. Mindezen problémák miatt az Európai Unió számos nehézséggel küzdött a kohéziós politika kapcsán, és ezek számát csak növelte a 2004-es keleti bővítés. (Medve-Bálint, 2024b)

Az Európai Unió a fent említett célok elérésére több pénzügyi eszközt alkalmazott a múltban, és alkalmaz a mai napig is. Ezek közé tartoznak a különféle költségvetési források, és speciális célokra létrehozott alapok (például Európai Mezőgazdasági Vidékfejlesztési Alap) melyek jelentős része vissza nem térítendő támogatásként jelenik meg, valamint ezeken túl az Európai Beruházási Bank visszatérítendő forrásai is az egységes fejlődési célt szolgálják. Az Európai Beruházási Bank olyan nonprofit (nyereségszerzési cél nélkül működő) szervezet, amely főként projektek finanszírozásán keresztül igyekszik céljait megvalósítani. Céljai közé sorolhatók az uniós belső piac kiegyensúlyozott fejlődése, államközi projektek megvalósítása, és vállalatok modernizálása. (Baranyay, Halász, 2014)

2.5.2. Az EU közös költségvetés Magyarország számára

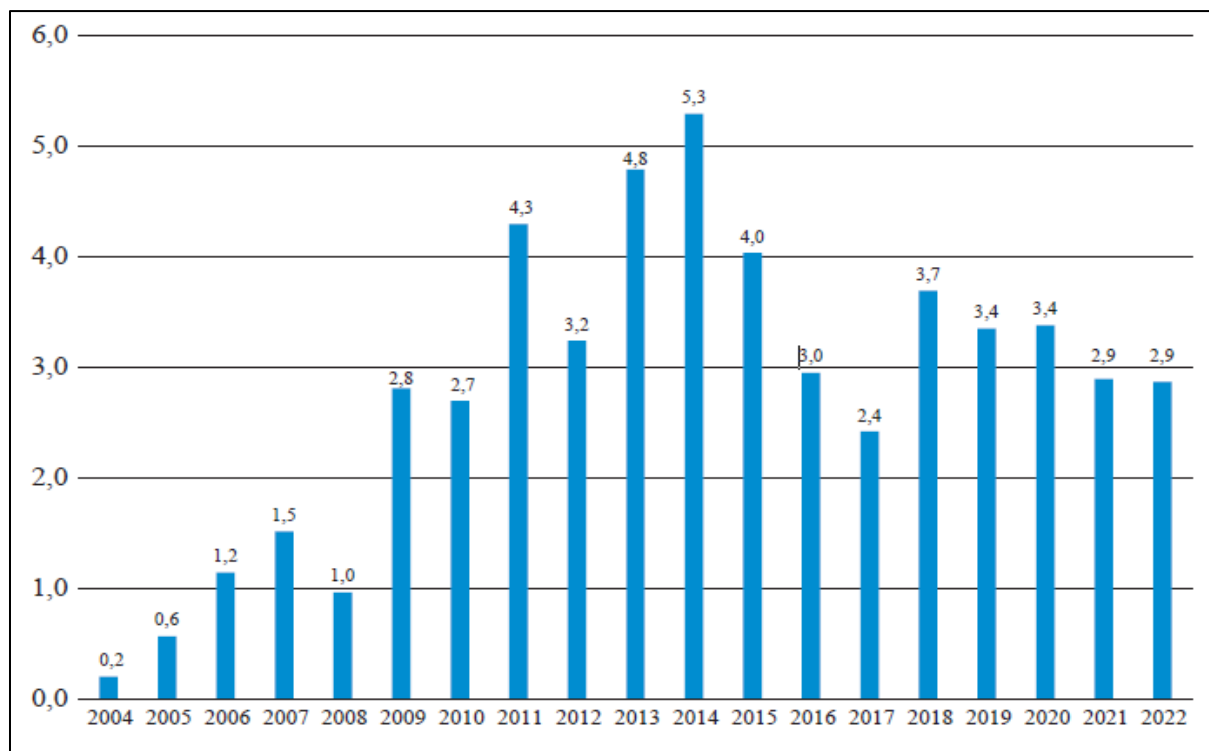
Ebben a bekezdésben az Európai Unió közös költségvetésének kereteit fogom tárgyalni Magyarország szemszögéből. A rendszerváltást követően, már az uniós csatlakozásuk előtt fontos kapcsolat alakult ki az Európai Beruházási Bank és hazánk között. A Bank a '90-es évektől (főként annak második felétől) Magyarország egyik legfontosabb finanszírozási partnerévé vált, és ez a kapcsolat az Európai Unióhoz történő csatlakozással még jobban

megegyezően. A Beruházási Bankhoz kötődik számos magyarországi fejlesztés a vasúti és közúti forgalomban (M3, M6, M43 autópályák egyes szakaszai, különféle vasúti vonalak felújítása) a városi közlekedésben (M4 metró megépítése), valamint számos infrastrukturális téren (víz, és egyéb állami szolgáltatások felújítása). (Baranyay, Halász, 2014)

Magyarország és a térség országai a 2004-es uniós csatlakozásuk után jogosulttá váltak az Európai Uniótól érkező kohéziós és strukturális alapok jelentette támogatásokhoz. 2006-ig csak korlátozott mértékben, majd az új uniós költségvetési periódusban (2007 – 2013) már a régi tagállamokkal megegyező feltételekkel. Ezen mutató vizsgálatánál talán a legérdekesebb az elemzésben alkalmazott felosztás időszaki elkülönítése, mivel az EU hét éves költségvetési periódusokkal dolgozik. Magyarország 2004-ben a már folyamatban lévő hét éves ciklusba csatlakozott bele, majd ezt követő hét éves periódus vége túlnyúlik (2013) az általam használt határvonalon (2010). Valamint ezen hét éves ciklus vége után még két évig sor kerülhetett a folyamatban lévő projektekhez kapcsolódó kifizetésekre. (Losoncz, 2019)

Magyarország számára történelmi lehetőséget jelentett az országba áramló nagymértékű vissza nem térítendő támogatások ténye. A vizsgálat első időszakában (2004 – 2010) az Európai Unió közös költségvetéséből Magyarország nettó kedvezményezettként részesült. A hazánk számára juttatott kifizetések 2004 után folyamatosan emelkedtek (7. 8. 9. ábra), és a 2007-ben kezdődő új hét éves ciklus kialakításában már az új tagállamok is részt vehettek. Ennek a ciklusnak a 2010 előtti első felében főként a mezőgazdasági támogatások jelentek meg nagyobb részben, majd 2010-et követően az infrastrukturális elemekre tolódott a hangsúly. Az uniós támogatások mértéke főként 2009-ben emelkedett nagyot. Míg korábban az ország éves GDP-jének nagyjából 1%-át kapta meg (2004: 0,2; 2005: 0,6; 2006: 1,2; 2007: 1,5; 2008: 1), addig az ezt követő két évben bőven 2% fölé volt a kifizetett összeg (2009: 2,8; 2010: 2,7) (7. ábra). (Gulácsi, Kerényi, 2024a)

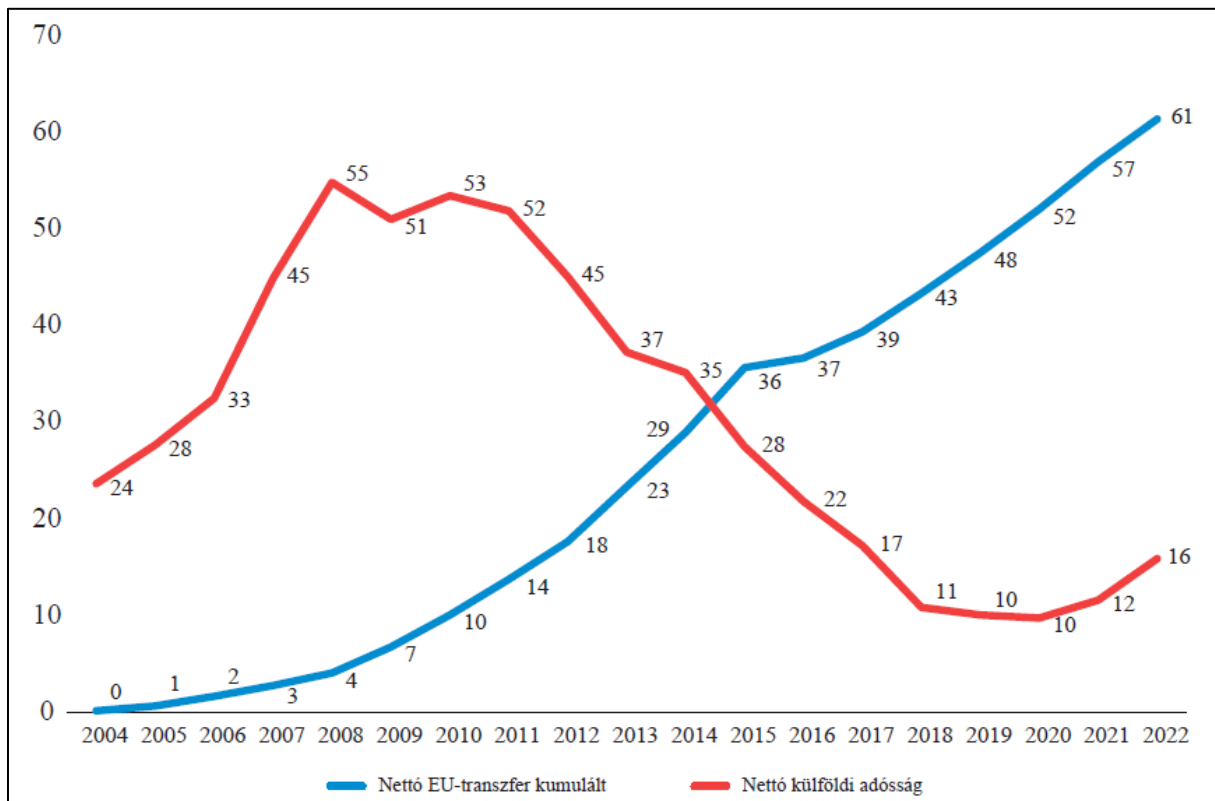
7. Ábra: Magyarország nettó európai uniós támogatása a GDP százalékában

Forrás: Gulácsi, Kerényi, 2024a – 4. ábra

Magyarország esetében az országba érkező Európai Unió támogatások kettős szerepet töltenek be, egyrészt modernizálják és elősegítik a gazdaság növekedését, másrészt stabilizációs hatást fejtenek ki. Ennek a stabilizáló szerepnek a fontossága volt tetten érhető a 2008-as válság kezelése kapcsán. A korábbiakban említett felelőtlen költekezések miatt a világgazdasági válság jelentős hatást fejtett ki a magyar gazdaságra, amely önerőből nem volt képes azt kezelni. A Magyarország számára juttatott IMF – EU hitelcsomagból az ország 14,3 milliárd eurónyi hitelt hívott le, amely gazdasági védőhálóként működött. Fontos megemlíteni, hogy bár az Unióból érkező támogatások mértéke igen jelentős volt, és értékét tekintve folyamatosan nőtt 2004 és 2010 között (7. és 8. ábra), azonban ennél jóval jelentősebb tényező a gazdaság fejlődése szempontjából az unió közös piacához való tartozás. Gulácsi és Kerényi 2024-es tanulmánya alapján az egységes piac hatása a nettó támogatások nagyjából 2,5-3-szorosára tehető. (Gulácsi, Kerényi, 2024a; Gulácsi, Kerényi, 2024b)

8. Ábra: A nettó EU transzferek kumulált összege és a nettó külső adósság* 2004 és 2022 között (Milliárd Euró)

Forrás: Gulácsi, Kerényi, 2024a – 5. ábra

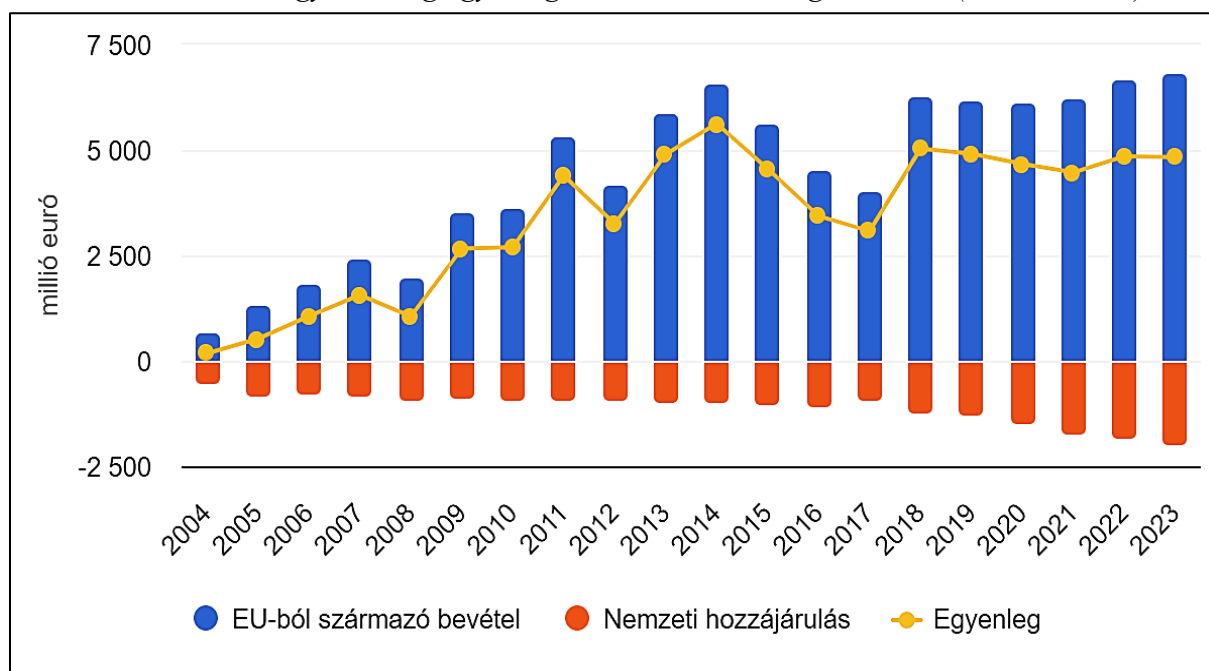
Megjegyzés: *FDI-adósság nélkül.

A magyar kohéziós politika igazodott az EU csatlakozást követően az uniós elvárásokhoz, annak ellenére, hogy abban jelentős változások történtek. A kezdeti területi egyenlőtlenségek csökkentéséről a hangsúly fokozatosan a versenyképesség javítására terelődött az EU-ban, és így Magyarországon is. Így már 2010 előtt is növekedő területi egyenlőtlenségek voltak megfigyelhetők Magyarországon, főként 2004 és 2008 között emelkedett kiemelkedően ez a mutató, majd 2008-at követően valamelyest csökkenés következett. Következett ez mindannak ellenére, hogy Magyarország igen előkelő helyen állt az egy főre jutó támogatásokat tekintve. (Medve-Bálint, 2024b)

Jól megfigyelhető a Magyarország számára juttatott EU-s költségvetési támogatások folyamatos növekedése 2004 és 2010 között (9. ábra) leszámítva a 2008-as évet. 2004-ben hazánk egyenlege 176,3 millió euró volt (713 bevétel és 537 befizetés), majd az ezt követő évben a szaldó már 523,8 milliót mutatott, közel háromszoros növekedést az előző évhez képest. Arányaiban ezt megközelítő növekedést az éves adatok között csak a 2008-as világgazdasági válság után mutatkozott meg. Míg 2008-ban Magyarország egyenlege 1056

milliót mutatott, addig 2009-ben 2659,7 azaz ebben az évben kicsivel több mint kétszerese jutott az országba az előző évi forrásokhoz képest. A folyamatosan növekedő uniós támogatások mellett megfigyelhető, hogy az éves magyar befizetések az EU közös költségvetésébe jelentősen 2005 után 2010-ig már nem növekedtek. Az említett időszakban mindössze 122 millió euróval emelkedett a magyar kormány által évente befizetett összeg, míg a hazánk számára jutatott források ugyanez idő alatt 2293 millióval bővültek.

9. Ábra: Magyarország egyenlege az EU éves költségvetésében (milliárd euró)

Forrás: Európai Bizottság Magyarországi Képviselte, n.d. – Az EU költségvetése Magyarországon

Elmondható tehát, hogy Magyarország jelentős mértékű támogatásokat kapott már az EU-hoz történő csatlakozását megelőző időszakban, majd 2004 és 2010 között még nagyobb arányúvá vált ezek mértéke. Valamint fontos szempont az uniós támogatások értékelésénél, hogy a 2008-as válság idején nagymértékben tudta az országba érkező juttatás csökkenteni a kialakuló problémákat. Gazdasági védőernyőt biztosított Magyarország számára ebben a nehéz időszakban. A számos pozitív hatás mellett azonban Magyarország nem tudott megfelelően élni a kapott juttatások nagy részével, és ezzel beleillik a térség, és dél-európa országainak többsége közé. A kapott források főként infrastrukturális fejlesztésekre lettek fordítva, nem pedig a hosszú távon nagyobb előnyöket biztosító szegmensekbe. Az Európai Unió kitűzött céljai közül bár néhányban történtek előremutató lépések (versenyképesség javulása), azonban ezek is ideiglenesnek bizonyultak számos ponton (a dolgozat korábbi versenyképességről szóló

fejezete). Emellett a területi egyenlőtlenségek szempontjából a vizsgált időszakban nemhogy előrelépés történt volna, sokkal inkább növekedtek az ország egyes részei közötti különbségek. (Medve-Bálint, 2024b; Baranyay, Halász 2014; Gulácsi, Kerényi 2024a)

2.6. Magyarország külkereskedelmi mérlege (2004-2010)

2.6.1. Az EU-csatlakozás hatásai

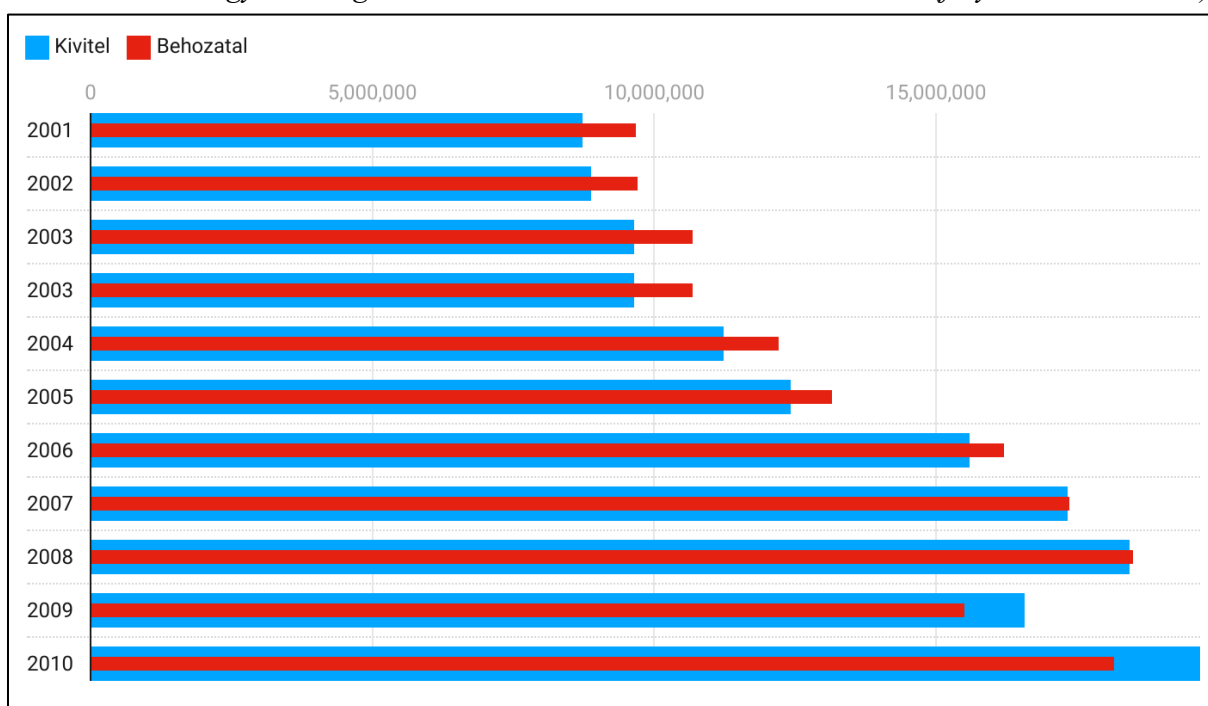
A következőkben Magyarország külkereskedelmi mérlegét veszem górcső alá a 2004 és 2010 közötti időszakban. A posztszovjet térség országainak külkereskedelme már az 1980-as években elkezdett fokozatosan nyitni Nyugat-Európa felé, és ezzel párhuzamosan csökkenteni a keleti piacokhoz való függőségét. Ez a folyamat részben tudatos gazdaság-és kereskedelempolitikai megfontolás volt, de részben a szocialista országok növekvő fizetésképtelensége, és a nyersanyagszállítások akadozása eredményezte. A rendszerváltás és az azt követő változások formalizálták a már korábban kialakult nyugati irányú külkereskedelmet. Általánosságban elmondható erről az időszakról, hogy bár a kelet-európai országokra negatívan hatott a volt piacaik elvesztése, az egyre erősödő betagozódásuk a nyugati kereskedelmi láncokba több pozitívumot hozott, és ezek a kedvező hatások az EU csatlakozással fokozatosan erősödtek. Az Európai Unióba való betagozódás következtében nagyban javultak a magyarországi gazdasági szereplők feltételei mind a beszerzéseket, mind az értékesítéseket tekintve. Javult az ország infrastruktúrája (lásd Uniók támogatások), az ország kitettsége csökkent, és tárgyalási pozíciói jelentősen javultak. (Csaba, 2019; Losoncz, 2019)

Magyarország külkereskedelme az EU taggá válást követő időszakban főképp az Európai Unió határain belül zajlott, az ország külkereskedelmének struktúrája és nagysága is jelentősen megváltozott. Az EU-n belüli különböző kereskedelmi korlátok, vámok megszüntetésre kerültek már a '90-es években, ezáltal az óriási belső piacot egyszerűbben tudták megközelíteni a hazai exportőrök. Több külföldi cég is kitelepítette a gyártását Magyarországra, például elektronikai és autóiipari vállalatok, ami elősegítette az exportkapacitás gyarapodását hazánkban. Ezzel szemben az Unión belül kiéleződő szabad verseny több ágazatnak is megpróbáltatást jelentett, az importáradattal sok magyar termelő nehezen vette fel a versenyt. 2004 után mégis növekvő irányzat volt megfigyelhető a mérleg egyenlegében, mert az olyan kivitel-központú szektorok, mint a gépjárműgyártás, gépipar, vagy az elektronika teljesítménye szignifikánsan fellendült. Mindezen mélyebb integráció eredményeként az az exportnövekedés mértéke 2004 és 2005 között kétszámjegyre duzzadt. A KSH adatai szerint 2005-ben 11%-os exportnövekedést jegyeztek a 2004-es évhez képest, emellett az import is hozzávetőlegesen 5 %-kal növekedett ugyanebben az évben (*KSH 2006; 3. ábra*). Mindez azt jelzi, hogy nem csak

a külföldi termékek behozatala iránt nőtt meg a kereslet hazánkban, hanem a magyar termékek iránti igény is javult. (Központi Statisztikai Hivatal, 2006; Bodnár et al., 2013)

A KSH adatai (12. ábra) alapján jól látható, több változás is a 2004-es EU csatlakozásunkhoz kapcsolódóan. A szabadpiacra történő belépés hatására jelentősen megnövekedett mind az export, mind az import mértéke a korábbi évek viszonylagos stagnálásához képest. A gyorsan bővülő belső fogyasztás miatt jelentősen növekedett az import mértéke, és ezzel párhuzamosan a külkereskedelmi hiány is, majd ez az állapot az EU-hoz történő csatlakozás után fokozatos javulásnak indult. A külkereskedelem arányaiban is változó trend kezdődött 2004 után. A korábbi egyértelmű import többlet miatt jelentős deficit alakult ki a külkereskedelmi mérlegben, de az unióba való belépésünkkel ez a folyamat lassan megfordult, majd 2007-re gyakorlatilag egyensúlyba került az exporttal, és 2008-as válság előtt megközelítőleg 1%-os többletet ért el a gazdaság ezen mutatója. Ezt követően 2010-ig a külkereskedelmi mérleg egyenlege folyamatosan növekedett. (Bodnár et al., 2013, Központi Statisztikai Hivatal, n.d.a)

10. Ábra: Magyarország behozatala, és kivitele 2001 és 2010 között (folyó áron, millió Ft)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, n.d.a; Saját szerkesztés

Magyarország exportorientált gazdaságára jelentős hatással volt a 2008-as globális pénzügyi válság, mind a kivitelben, mind a behozatalban jelentős visszaesés következett be. A hazai exportőrök szignifikáns rendeléskieséssel néztek szembe, amit tovább nehezített, hogy Magyarország elsősorban tartós fogyasztási cikkeket exportált, főként az áruexportban jelentkezett erőteljes volumencsökkenés, amelyekkel szemben a külső kereslet jelentős

mértékben visszaesett. Ennek következtében egyes vállalatok a termelés visszafogására, leépítésekre, akár gyárbezárások kényszerültek. Ezzel ellentétben a szolgáltatásexport mértéke az 1990-es évek óta töretlenül emelkedett, és ez a 2008 utáni időszakban sem esett vissza, csupán a növekedés mértéke csökkent valamelyest (Bodnár et al, 2013– 7. ábra). Ennek a kedvező tendenciának az oka, hogy a válság alatt a szolgáltatások kereslete számottevően nem csökkent, ezek kereslete kevésbé függ a gazdaság ciklikusságától. Fontos megemlíteni az ország exportárindexének változását is, amely 2010-re jelentősen eltávolodott az uniós átlagtól, és még jobban a Visegrádi országok átlagától (Bodnár et al. 2013 - 8. ábra). A magyar gazdaság főként olyan ágazatokra specializálódott, amelyek értéke jellemzően alacsony, emellett a korábban említett versenyképességi gondok is visszaköszöttek ebben a mutatóban. A Magyar Nemzeti Bank elemzése szerint a környező országok export termékei főként a minőségi javulás miatt tudtak drágábbá válni, ami a magyarországi áruk esetében kevésbé jelent meg. (Bodnár et al., 2013)

11. Ábra: Az export és az import volumennövekedése és a külkereskedelmi egyenleg

Forrás: Bodnár et al., 2013 – 1. ábra

Emellett a hazai jelentős mértékű import visszaesést a válság időszakában a belső kereslet csökkenése magyarázza, mivel a magyarországi belső kereslet egy részét importból fedezték ekkoriban. Ennek következtében a behozatal csökkenése meghaladta az exportét, ami pozitív változást hozott a hazai külkereskedelmi mérleget tekintve (11. ábra). Emellett a válság kezdetekor a forint értékének szignifikáns esése miatt az export versenyképesebbé vált, a behozatal pedig visszaszorult, a behozott termékek ára a hazai valuta gyengülése miatt megdrágult. Mindezek hatására a külkereskedelmi mérleg soha azelőtt nem látott módon többletbe váltott a 2009-es évre. (Bodnár et al., 2013)

2.6.2. Gazdaságpolitikai tényezők és külső hatások

Több külső tényező mellett a hazai gazdaságpolitika is jelentős hatással volt a külkereskedelmi mérleg változásaira. A magas kormányzati kiadások és a reálberek emelkedése nagymértékű deficitet okozott a kétezres évek második felére. A szocialista kormányok által hozott jóléti intézkedéseknek volt a következménye a fokozódó belső fogyasztás, aminek fedezésére a felélénkülő import szolgált 2002 és 2006 között. A kiugró költségvetési hiány eredményeképpen 2006-ban jelentős kiigazító intézkedésekre került sor, ez volt a már korábban említett konvergenciaprogram. Ezek a megszorító intézkedések a következő évtől csökkentették a beruházásokat és a lakossági fogyasztást, míg az export folyamatosan gyarapodott. Ezen lépések eredményeképpen a kereskedelmi hiány lecsökkent, majd többletbe fordult át. A világválságot követően fegyelmezett költségvetési politikát folytatott a magyar kormány, gátolva a belső kereslet rohamos visszapattanását, és megtartva a külkereskedelmi mérleg többletét.

A vizsgált periódus során a forint értéke ingadozó volt, ami erősen befolyásolta a külkereskedelmet. Amikor a 2004 és 2005 közötti időszakban erősebb volt a magyar valuta, megdrágult az export és olcsóbbá vált az import. Viszont 2008-ban a forint értéke drámaian lecsökkent, az exportőrök versenyképesebbé váltak, ezáltal az áruforgalmi egyenleg javulni kezdett. A 2004 és 2007 közötti időszakban a világgazdasági folyamatoknak és az Európai Uniónak köszönhetően dinamikusan bővült a külső kereslet a hazai exportcikkével szemben. A válság hatására azonban hirtelen összeroskadt a világszintű kereslet, ami óriási külső sokkot okozott.

Összességében a vizsgált időszakról elmondható, hogy a külkereskedelmi folyamatokat főként a világgazdasági ciklusok és az Európai Unió integráció határozta meg. A hazai kormányzati politika pedig leginkább a belső kereslet alakításán keresztül hatott a külkereskedelmi egyenlegre.

3. A MÁSODIK IDŐSZAK (2010 – 2024)

3.1. Az időszak rövid ismertetése

A továbbiakban a csatlakozást követő második periódust mutatom be gazdasági szempontból, a vizsgált időszak kezdete 2010 májusának tekinthető. Egy hónappal korábban nyerte meg a FIDESZ – KDNP pártszövetség az országgyűlési választásokat, majd május 29-én megalapították a kisebb változtatásokkal, de azóta is működő kormányt. Az ország új vezetését jelentős fordulat jellemezte a korábbi szocialista kormányokhoz képest az Európai Unióhoz való viszonyulásban. A kétharmados felhatalmazásnak köszönhetően lehetőség nyílt a kormány előtt átfogó politikai és intézményi átalakításokra, azonban ezek a reformok hamar az EU normáiba ütköztek (például médiatörvény, bírói rendszer átalakítása). A két fél kapcsolatát a fokozatos távolodás, éleződő konfliktusok jellemezték, melyek több kötelezettségszegési eljárásban is megmutatkoztak. A kapcsolat romlásának egyik fő motívuma a 2018-ban Európai Parlament által Magyarország ellen indított 7. cikk szerinti eljárás. A nézeteltérések az együttműködés szinte minden szegmensére kiterjedtek, előtérbe helyezve a jogi kérdéseket, a korrupció témáját és az uniós értékek képviseletét (vagy éppen annak hiányát). A 2010 után a magyar kormány fokozatos távolodásának következménye képen 2024-re a szakirodalom a FIDESZ-t már az euroszeptikus pártok közé sorolja. A kiéleződött politikai kapcsolat milyenségét jól érzékelteti Orbán Viktor 2024. március 15-i beszédének részlete: „Mi vagyunk a homok a gépezetben, a tüske a köröm alatt [...] Ha meg akarjuk őrizni Magyarország szabadságát és szuverenitását, nincs más választásunk, mint hogy el kell foglaljunk Brüsszelt.” (Orbán, 2024; Losoncz 2019; Medve-Bálint, 2024a)

Ugyanakkor gazdasági szempontból az EU és Magyarország kapcsolata 2010 után is szoros maradt. A nagy világgazdasági válságot követően jelentős változások mutatkoztak az EU-ban mind tagállami, mind uniós szinten. A Magyarországon zajló folyamatokra bár részben magyarázat a hazai piactörvényrendszer alakulása, azonban ezek nagymértékben az Európai Unió változásaival kapcsolódtak össze. 2010-től kezdődően – retorikai szinten mindenképp – a nyugati felzárkózási példák (Finnország, Írország) helyett a keleti (sokszor autoriter) államok kerültek elő a kormány oldalán, mint hivatkozási pontok. (Medve-Bálint, 2024a)

Hazánk továbbra is erős függőségben van az uniós finanszírozásoktól és az egységes nyugati piactól, sőt sok tekintetben a már korábban kialakult függési viszony még jobban megerősödött. Továbbra is nettó kedvezményezett státuszban maradt az ország az EU támogatásokat vizsgálva, nagymértékű kohéziós, és más források érkeznek Magyarországra. Mindezek ellenére Magyarország a tagsági kötelezettségeinek a legtöbb esetben eleget tesz, így

beilleszkedve a környező tagállamok adataiba. Ezek következtében nagymértékű kettősség jellemzi a vizsgált időszakot Magyarország és az EU viszonyában. (Medve-Bálint, Bíró-Nagy, 2024)

3.2. A GDP alakulás Magyarországon (2010 - 2024)

3.2.1. A GDP növekedésének mértéke

A 2010-es kormányváltás után a FIDESZ által folytatott gazdaságpolitika merőben eltért az azt megelőző baloldali kormányok politikájától. Az egyik fő szempont a költségvetési egyensúly megteremtése lett. A 2012-es recesszió után a gazdasági növekedés került a fókuszba, ennek elmei voltak a Nemzeti Bank minden korábbinál alacsonyabb alapkamata, az egykulcsos adórendszer kialakítása, a társasági adó csökkentése, és a különféle hitelprogramok meghirdetése. A Növekedési Hitelprogram a korábbiaknál lazább monetáris politikával párosult, ennek következtében növekedtek a vállalkozások, de ezzel együtt az infláció is, amely a 2020-as évekre jelentős kihívásokat eredményezett. A magyar kormány gazdaságpolitikája mellett a gazdasági növekedés másik motorja továbbra is az Európai Unióból érkező források maradtak. A 2010 előtt folyósított támogatásokhoz képest jelentősen emelkedtek az uniós kifizetések, amelyek nagyban hozzájárultak az ország gazdaságának fejlődéséhez. Emellett a korábbiakhoz képest jelentősebb állami szerepvállalás zajlott a gazdaságban. Az Orbán-kormányok által folytatott gazdaságpolitikát a szakirodalom gazdasági nacionalizmusként írja le, melynek egyik fontos eleme a költségvetési és szabályozási önállóság gyakorlása, a külföldi (szupranacionális szintről – például EU) érkező beavatkozás elutasítása.

A 2004 és 2010 közötti időszakhoz hasonló módon 2010 után is folytatódott a magyarországi éves GDP mértékének növekedése. A 2010-es évet kiindulópontnak tekintve 2023-ra a vizsgált mutató 34,2%-kal emelkedett (3. táblázat). A korábbiakban említett utolérési hatást vizsgáljuk, jól látható a korábbi trend folytatása. Magyarországon az éves GDP növekedés az előző évhez képest nagyobb mértékű volt, mint az Európai Unióban átlagosan, így hazánk gazdasága 2010 után is gyorsabban növekedett, mint az EU tagállamok összessége (EU27: 15,9%). Fontos megemlíteni, itt is, hogy az utolérési hatás azért (is) tud érvényesülni a kelet-európai országok körébe, mert azok gazdasága alacsonyabb szintről indult, így könnyebb magasabb százalékpontos növekedést produkálni – jelentős uniós támogatások mellett. Az ország GDP növekedése az időszak elején visszafogott eredményt mutatott. 2010-ben a válságból kilábaló gazdaság 1,1%-os emelkedést tudott produkálni, majd 2011-ben valamelyest már gyorsult a növekedés. Magyarország főként a 2012-es visszaesést követően tudott magas növekedési adatokat produkálni, 2014-ben, 2017-ben, 2018-ban, és 2019-ben is 4% fölötti adatot ért el a

gazdaság. Az ezt követő COVID-19 járvány nyomán kialakult válság a magyar gazdaság növekedését is megállította. Ennek a mély bázisévnek a hatására 2021-ben nagymértékű visszapattanás következett (7,1%-os növekedés). (Lengyel, Varga 2018; Benczes, 2024)

3. Táblázat: A bruttó hazai termék (GDP) volumenének éves változása a volt szocialista EU -tagállomokban (ESA 2010, százalék)

	EU 27_2020	Ausztria	Magyarország	Bulgária	Szlovákia	Szlovénia	Románia	Csehország	Lengyelország
2010	2,2	1,8	1,1	1,6	6,7	1,3	-3,9	2,4	2,9
2011	1,9	2,9	1,9	2,1	2,7	0,9	4,5	1,8	5,0
2012	-0,7	0,7	-1,3	0,7	1,3	-2,6	1,9	-0,8	1,5
2013	-0,1	0,0	1,8	-0,5	0,6	-1,0	0,3	0,0	0,9
2014	1,6	0,7	4,2	0,9	2,7	2,8	4,1	2,3	3,8
2015	2,3	1,0	3,7	3,4	5,2	2,2	3,2	5,4	4,4
2016	2,0	2,0	2,2	3,0	1,9	3,2	2,9	2,5	3,0
2017	2,8	2,3	4,3	2,7	2,9	4,8	8,2	5,2	5,1
2018	2,1	2,4	5,4	2,7	4,0	4,5	6,0	3,2	5,9
2019	1,8	1,5	4,9	4,0	2,5	3,5	3,9	3,0	4,5
2020	-5,6	- 6,6	-4,5	-4,0	-3,3	-4,2	-3,7	-5,5	-2,0
2021	6,0	4,2	7,1	7,7	4,8	8,2	5,7	3,6	6,9
2022	3,4	4,8	4,6	3,9	1,9	2,5	4,1	2,4	5,6
2023	0,5	-0,8	-0,9	1,8	1,6	1,6	2,1	-0,3	0,2
2010= 100%									
2023	115,9	112,0	134,2	132,2	131,2	126,7	146,4	121,6	146,4

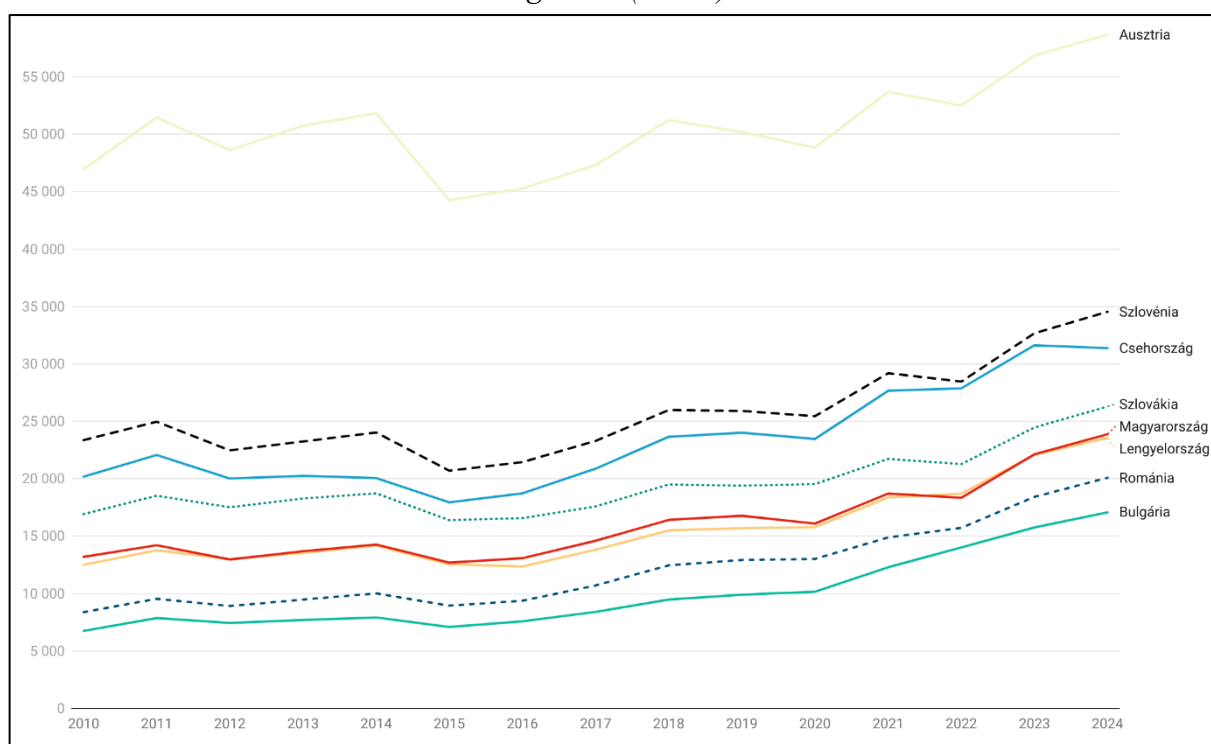
Forrás: (Központi Statisztikai Hivatal, n.d.b) Saját szerkesztés

Nemzetközi kontextusban vizsgálva az adatokat elmondható, hogy 2010 és 2023 között Románia (46,4%) és Lengyelország (46,4%) tudott nagyobb mértékű növekedést elérni, mint Magyarország. Így a korábbi időszak (2004-2010) alatt elért ötödik helyről 2023-ra a harmadikra lépett előre az ország a GDP éves növekedési ütemét tekintve. Megelőzve Bulgáriát (32,2%), Szlovákiát (31,2%), Szlovéniát (26,7%), és Csehországot (21,6%).

3.2.2. A GDP/fő alakulása

A tagállamok relatív gazdasági fejlettségi szintjének egyik fő mérőszámát, a GDP/fő mutatót vizsgálva Magyarország 2010 és 2024 között éppen csak, de meg tudta tartani az ötödik helyezését a vizsgált országokat tekintve. A 2010-es évek eleji ingadozást követően 2016-ban indult nagymértékű növekedésnek a hazai GDP/fő mutató, majd ezt a növekedést 2020-ra megtörte a COVID-19 járvány okozta válság. Ezt követően a korábbiaknál nagyobb mértékű emelkedés kezdődött 2024-ig. 2010-ben egy főre hazánkban 13 199 USD jutott, 2024-ben pedig 23 881, az ország gazdasága közel 81%-os emelkedést ért el ebben a mutatóban. (IMF, n.d.)

12. Ábra: A GDP/fő alakulása 2010 és 2024 között Magyarországon és a környező országokban (dollár)

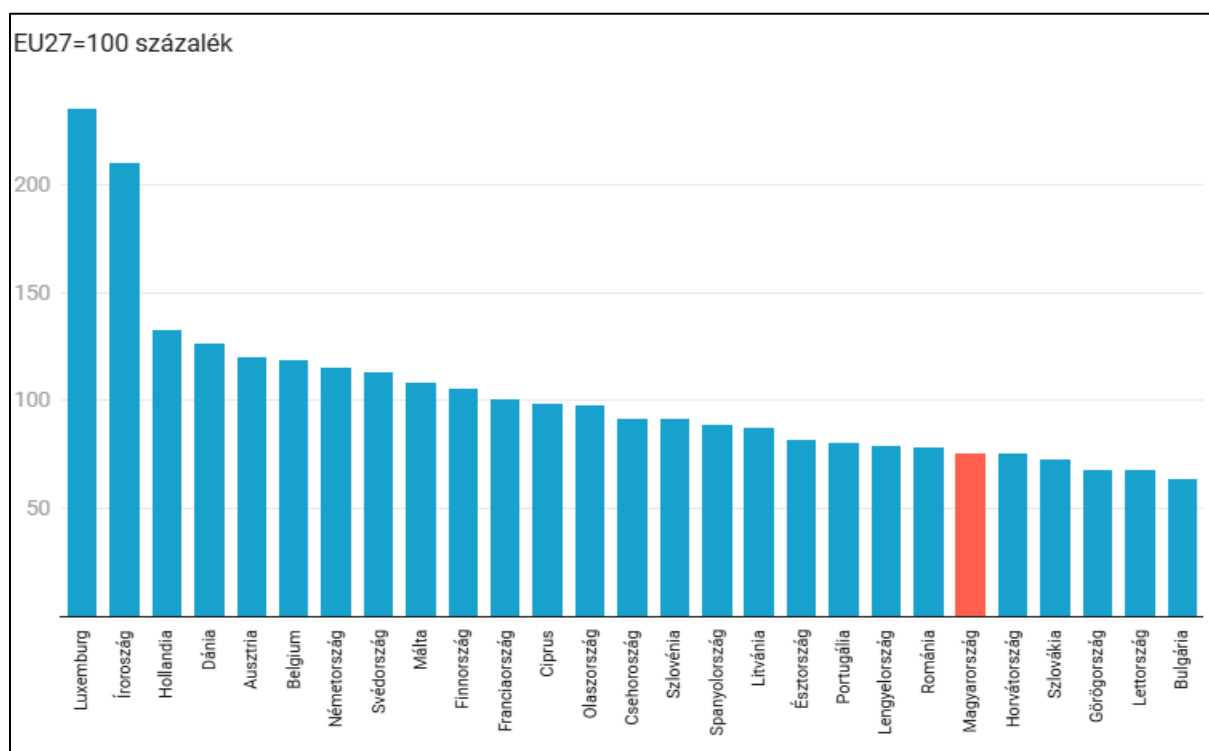
Forrás: IMF, n.d., Saját szerkesztés

A kifejezetten jól hangzó adat azonban régiós összehasonlításban már nem fest ilyen meggyőző képet. A vizsgált másik hét ország esetében 2010 és 2024 között csupán kétfő esetben javult az egymáshoz viszonyított adat Magyarország javára. Míg az évtized elején Bulgáriában 6 445 dollárral jutott kevesebb egy főre, addig 2024-re ez a szám 6 812-re emelkedett. Ennél kedvezőbb tendenciát mutat a szlovák adatokkal való összehasonlítás. Ebben az esetben Magyarország közeledni tudott a szomszédjára, a kezdeti 3 727 USD különbség a mérés végére 2 409-re zsugorodott. Az összes többi ország növelni tudta az előnyét, vagy csökkenteni a hátrányát Magyarországgal szemben. A legnagyobb mértékben a közel másfél évtized alatt

Ausztriához képest maradt le Magyarország, nyugati szomszédaink ez idő alatt 1 031 USD-vel tudták növelni az országok közötti egy lakosra jutó GDP mértékét. Így míg Magyarországon egy főre 2024-ben 23 881 USD jut, addig Ausztriában 58 669. (IMF, n.d.)

Emellett érdemes megemlíteni az egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritáson számolt mutatót is (a kapott adatok az ország árszínvonalával korrigálva) (13. ábra). Magyarország ebben a mutatóban az Európai Unió átlagának 75,4%-át érte el, így az EU 27 tagállama közül a 22. helyet foglalja el. Itt érdemes megemlíteni, hogy már 2023-ban megelőzte Magyarországot (75,4%) Románia (78,5), annak ellenére, hogy a 2004-es EU csatlakozás idején még a magyar adat volt jobb, több mint 20%-kal. A hazai mutató a közel másfél évtized alatt a 19. helyről a 22.-re csúszott vissza. (Barczikai, 2025; Molnár, Mihályi, 2024)

13. Ábra: Egy főre jutó GDP vásárlóerő-paritás alapján (%), 2023

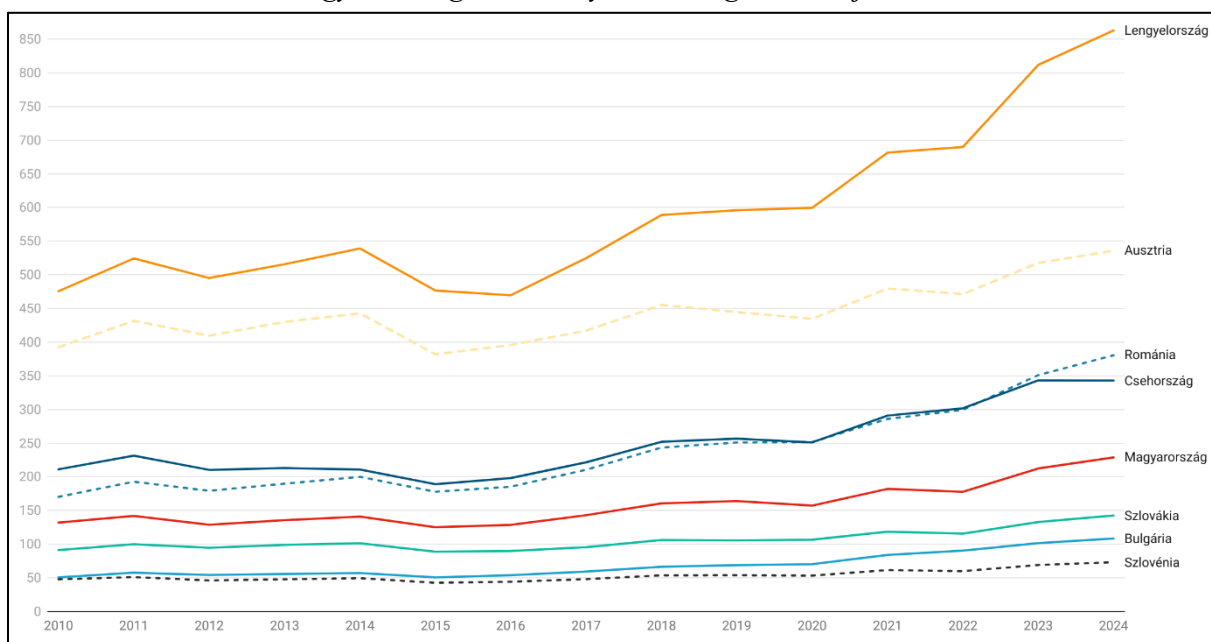
Forrás: Barczikai, 2025

3.2.3. A GDP nominális változása

A továbbiakban a GDP nominális alakulását mutatom be. Magyarország GDP-jének nominális emelkedése 2010 és 2024 között változó eredményességet mutat, bár hosszú távon egyértelmű a növekedés. Az ország GDP értéke Mrd. USD-ben számolva 14 év alatt 132,1-ről 228,8-ra emelkedett, ezzel a vizsgált nyolc ország közül a negyedik helyen áll. 2015-ig a környező országok tendenciáit lekövetve haladtak a hazai adatok is, majd ezt követően jelentős

eltérések figyelhetők meg. A korábban mögöttünk lévő három országtól kezdett elhúzni a magyar gazdaság ezen mutatója. Így a lista utolsó helyén álló Szlovéniához képest a magyar GDP 2024-ben 155,6 Mrd. USD volt (2010: 84,3), Bulgáriához képest 120,3 (81,4) és Szlovákiához képest 86,1 (40,9). Érdemes megemlíteni a 2023-as évet gazdasági teljesítmény szempontjából, a magyarországi mutató 0,9%-kal csökkent, míg az Európai Unió gazdaság 0,4%-kal növekedett. Ez a 2012 utáni első olyan év volt, amikor a hazai GDP-volumenváltozás az uniós átlagnál kedvezőtlenebbül alakult. Valamint fontos megjegyezni, hogy bár a dolgozatban használt IMF adatok amerikai dollárban vannak megadva, azonban a Forintban mért adatokat tekintve erőteljesebb növekedés mutatkozik a nominális adatokban. Ennek az eltérésnek az oka a 2010 és 2024 közötti nagymértékű romlása a magyarországi fizetőeszköznek. (Központi Statisztikai Hivatal, 2024; IMF, n.d.)

14. Ábra: Magyarország és a környező országok GDP-je milliárd USD-ben

Forrás: IMF, n.d., Saját szerkesztés

Azonban a lista előttünk lévő feléhez viszonyítva nem ennyire kedvező a helyzet a nominális adatokban. Míg 2010-ben Románia (a későbbiekhez képest) nem sokkal előzte a magyar gazdaságot ebben a mutatóban (38,1 Mrd.), addig 2024-re a keleti szomszédunk Csehországot megelőzve 151,7 Mrd. USD-re távolodott Magyarországtól. Jól mutatja a két ország gazdasági növekedése közötti különbséget, hogy míg Magyarországon ez idő alatt 73,11%-kal nőtt a vizsgált adat, addig Romániában 113,47%-kal – a vizsgált országok közül a legmagasabb növekedés százalékban mérve. A magyar gazdaságban már korábban is jelen lévő problémák a koronavírus-járvány óta eltelt időben felerősödtek, a gazdasági nacionalizmusra épülő retorika

és (kisebb mértékben) kormányzás következtében számos kérdésben elmérgesedő konfliktusok alakultak ki az EU-val szemben. Ennek is az egyik következménye a térség fejlettebb országaitól történő gazdasági értelemben vett leszakadás. (Medve-Bálint, 2024a; IMF, n.d.)

3.3. Az FDI alakulása Magyarországon (2004-2010)

A következőkben a hazai FDI változásait elemzem a 2004 és 2010 közötti szakaszban. A korábbi kormányokhoz hasonlóan 2010 után az Orbán-kormányok is nagy hangsúlyt fektettek a külföldi tőkebefektetések országba érkezésének támogatására, sőt a befektetésösztönzés még koncentráltabbá vált a termelői ágazatokban, míg az állam egyes stratégiai szektorokban igyekezett terjeszkedni (pénzügyi szektor, energetikai szektor). (Gulácsi, Kerényi, 2024a)

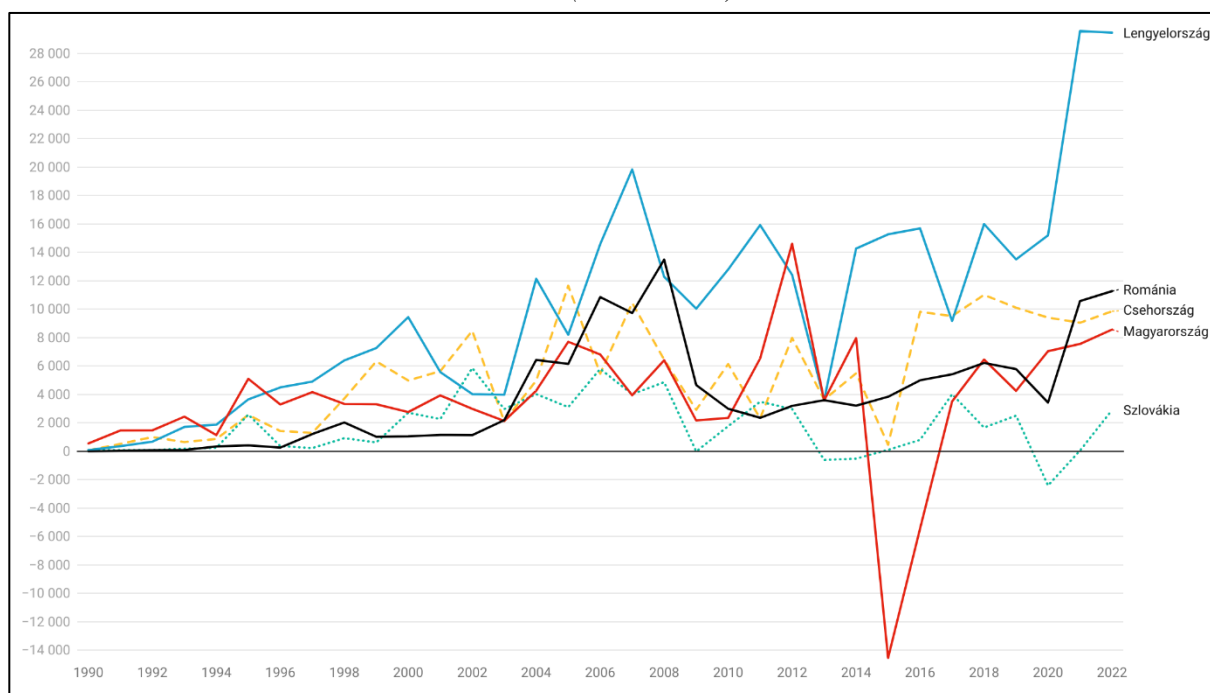
A korábban kialakult három pilléren nyugvó függőség jelentős mértékben nem változott. A magyar gazdaság továbbra is nagymértékben rá volt utalva a külföldi működőtőke beáramlásra, az Európai Unió támogatásaira, és a külföldön dolgozó állampolgárok hazautalásaira (*Medve-Bálint, 2024 – 3. ábra*). Jól látható módon növekedtek az Európai Unió által biztosított támogatások, azok mértéke 2010 után jóval meghaladta a korábbi időszakban folyósított összegeket. Ezen felül a hazautalások mértéke is folyamatos növekedést mutatott. Főként 2012 és 2014 után következtek nagy ugrások azok mértékében. Habár a magyar kormány számára az ilyen mértékű kitettség teherként jelent, a kialakult helyzetben nem sokat tudott változtatni az elmúlt másfél évtizedben. Ennek legfőbb okai az EU belső piacának való nagymértékű kitettség, és az ország gazdasági súlya. (Medve-Bálint, 2024a)

Mint a korábbi időszak eredményeit vizsgáló részben kiderült, a rendszerváltás időszakában Magyarországon kiemelkedően magas volt az FDI aránya a környező országokhoz képest, majd az EU csatlakozás időpontjára ez a mutató a többi országban jócskán megemelkedett. Majd 2010-et követően viszonylagosan folytonos növekedés figyelhető meg a magyarországi külföldi működőtőke adatokban. A két kiugró érték kapcsán (2012 és 2015) fontos megjegyezni, hogy a nagymértékű eltérések jelentős részben az UNCTAD módszertanából (is) következnek. Az adatbázisba az ún. átfolyó tőke és az eszközportfólió-átrendezés is beletartozik. Valamint a 2015-ös jelentős bezuhanás másik magyarázata, hogy a General Electric abban az évben adta el a magyarországi leányvállalatát egy külföldi (svájci) cégnek. (*15. ábra*).

2010 után hazánk gazdaságpolitikája kiemelt figyelmet fordított a kivitel kiterjesztése mellett a tőkebefektetés ösztönzésére és az FDI diverzifikálására is. A Keleti Nyitás külgazdasági stratégiát 2012-ben hirdették meg, melynek célja a Magyarországra beáramló tőkebefektetések volumenének bővítése volt, főképp olyan államokból, amelyek korábban kevésbé játszottak

szerepet a hazai piac működésében. Ezek mindenekelőtt olyan ázsiai nemzeteket jelentettek, amelyek az adott időszakot megelőző években képesek voltak számottevő gyarapodásra. Az együttműködés mellett hangsúlyosabbá Magyarország számára az ezen országokkal való szorosabb kapcsolat létrehozására. 2015-ig bezárólag nem valósult meg nagyobb léptékű növekedés a tőkevonzás szempontjából (Szigethy-Ambrus, 2014 - 8. ábra), azonban 2016-tól fellendülés következett. Habár az országba áramló tőkebefektetések legnagyobb része továbbra is nyugati országokhoz és az EU-hoz köthető, az ázsiai államok közül (Kína, Japán és Dél-Korea) is számos befektetést érkezett Magyarországra. Japán és Dél-Korea esetében megállapítható, hogy főként közvetlenül végzik tőkebefektetéseiket, ezzel szemben Kína inkább közvetett befektetők segítségével helyez ki tőkét. Az elmúlt másfél évtizedben a Keleti Nyitás stratégiának (is) a következtében növekedett a magyarországi tőkebefektetések diverzifikációja, és a korábbiaknál elmélyültebb kapcsolatok miatt Magyarország egyéb gazdasági előnyöket is realizálhat. (Szigethy-Ambrus, 2024)

15. Ábra: A közvetlen külföldi tőkebefektetések a környező országokban, 1990-2022
(Millió USD)

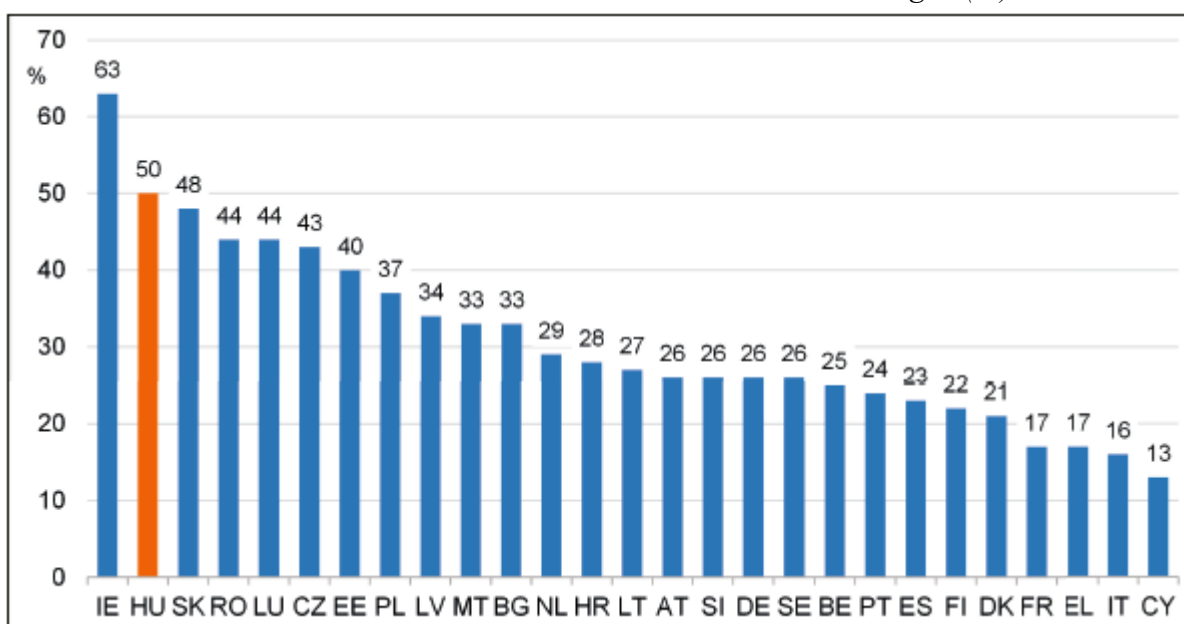

Forrás: UNCTAD FDI-adatbázis, 2025

Mint azt a korábbi időszakot vizsgálva is kiderült, a keleti bővítéssel csatlakozott tagállamokban a gazdaság igen jelentős szereplőivé váltak a külföldi tulajdonban lévő vállalatok. A magyarországi gazdaságban a 2010-es évtized végére ezek a vállalatok termelték ki a hazai GDP 50%-át (16. ábra). Ezzel a második legmagasabb volt hazánkban ez a mutató (Írországban 63%),

megelőzve a térség összes többi EU tagországát. Ezen vállalatok döntő része uniós tagállamokból érkezett. Magyarországon az Európai Unióhoz viszonyítva igen jelentős mértékű a külföldi irányítású vállalatok aránya a gazdaságban. 2020-ban a Magyarországon található vállalkozások 2,1%-a volt külföldi tulajdonban, Az alacsonynak tűnő 2%-os mutató ellenére ezek a cégek a magyarországi összes hozzáadott érték, és árbevétel felét termelték ki. A Magyarországon foglalkoztatott munkavállalók megközelítőleg 25%-át szintén ezek a vállalatok alkalmazták. Valamint a hazánkban lévő cégek exportértékesítésének 80%-át biztosították. (Gulácsi, Kerényi, 2024a; Gulácsi, Kerényi, 2024b)

16. Ábra: A külföldi irányítású vállalkozások részesedése az EU-tagállamokban a hozzáadott érték előállításában a 2010-es évek végén (%)

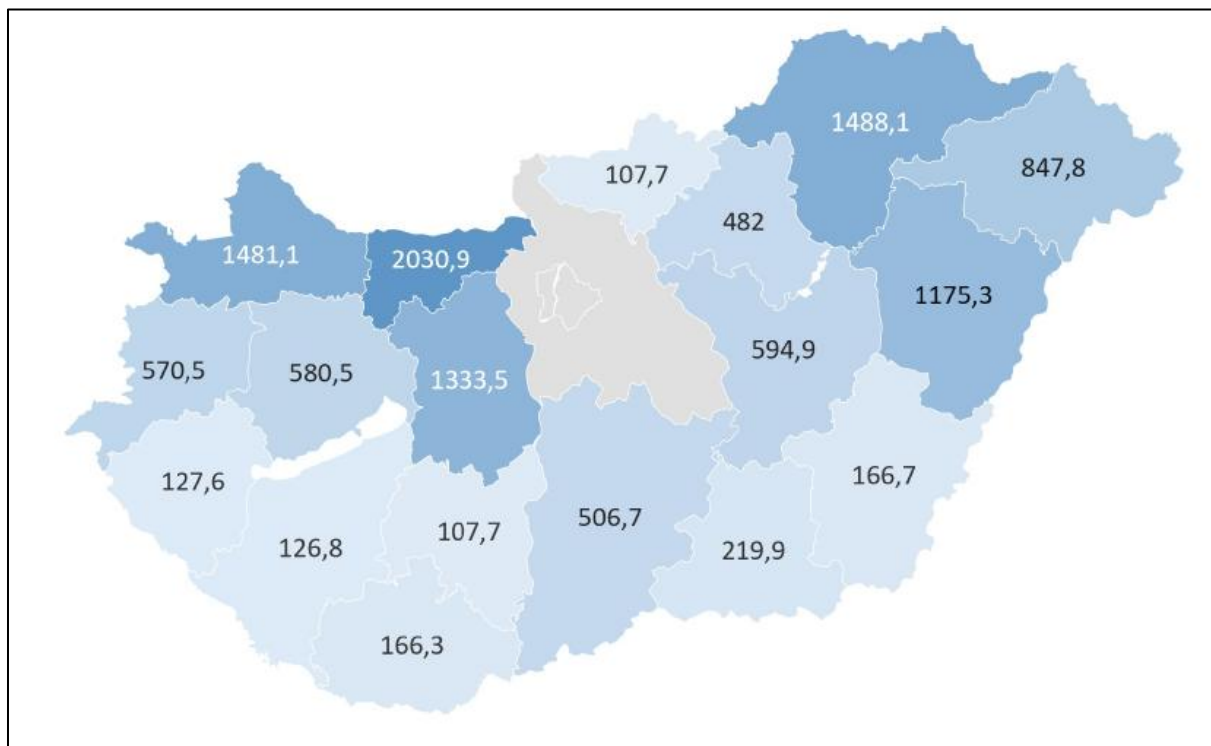

Forrás: Gulácsi, Kerényi, 2024b; 1 ábra

Szigethy 2024-es tanulmánya alapján közvetlen összefüggés figyelhető meg a vármegyék közötti FDI eloszlásban és azok határokhoz (főként a nyugati-, északnyugati, vagy a keleti-, északkeleti) való közelségében (17. ábra). Ezen összefüggés oka a főként a szállítmányozásban keresendő. Azok a régiók számítanak kiemelt FDI célpontnak, melyek rendelkeznek nemzetközi úthálózattal, például olyan autópályával, amely összeköti Magyarországot valamelyik szomszédos államával (pl: M1-es vagy M3-as autópálya). Továbbá az is megfigyelhető folyamat, hogy a már korábban is FDI-vel jól ellátott területekre érkezett a továbbiakban is a külföldi működőtőke nagyrésze. Azon vármegyékben jobban összpontosul a feldolgozóipar, a nehézipar vagy a vegyipar külföldi működőtőkéje, ahol korábban is ezzel kapcsolatos tevékenységet végeztek. Ezekkel szemben azokba a térségekbe, amelyek nemzetközi úthálózattal kevésbé

ellátottak, az országhatároktól messze helyezkednek el, és ahol főképp a kereskedelem vagy a mezőgazdaság van a fókuszban, oda jóval kevesebb FDI áramlik. Érdeemes megemlíteni Szabolcs-Szatmár-Bereg, Borsod-Abaúj-Zemplén és Hajdú-Bihar vármegyéket, amelyeknél az itteni vállalatok számára fontos szempont az országon kívülről – főként Ukrajnából és Romániából – érkező munkavállalók alkalmazása. (Szigethy-Ambrus, 2024)

17. Ábra: Az FDI-állomány megyei eloszlása 2020-ban, milliárd forintban megadva

Forrás: Szigethy-Ambrus, 2024: 10. ábra

Továbbá a külföldi működőtőke országos eloszlásában fontos szempont a magyarországi területek energetikai ellátottsága is. Az energetikai ellátottsága az egyes területeknek éppen annyira jelentős szempont a helyszín kiválasztásakor, mint a közlekedésbe való integráltság. Ennek megfelelően azon vármegyék, amelyekben kisebb mértékű gyártási és ipari folyamatokhoz elengedhetetlen energia áll rendelkezésre, oda kevesebb FDI áramlott. (Szigethy, 2024)

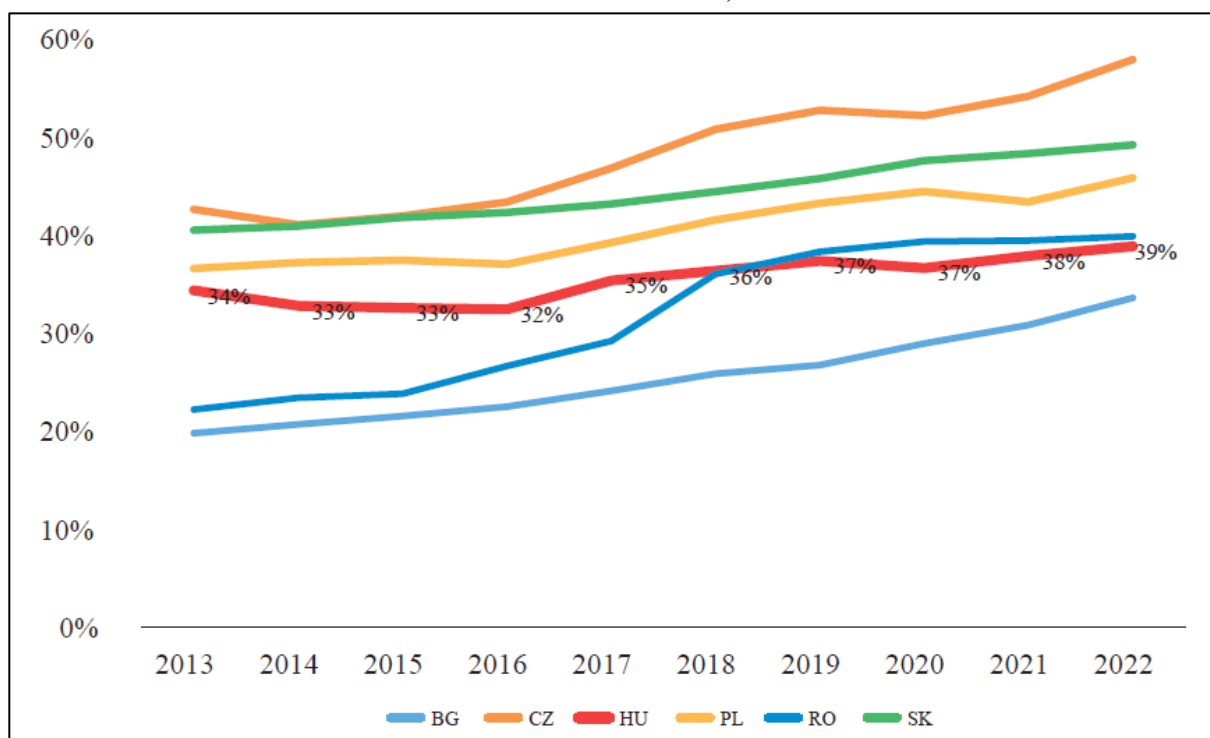
3.4. Magyarország versenyképességének alakulása (2004-2010)

Az alábbi bekezdés témája hazánk versenyképességének változása a 2004-től 2010-ig tartó ciklusban. 2022-ben a Magyar Kereskedelmi és Iparkamara elnöke szerint még mindig Magyarország egyik versenyelőnye a többi országhoz viszonyított olcsó munkaerő (ez volt az egyik oka annak, hogy a magyar kormány nem támogatta az Európai Unió minimálbér bevezetését). A 18. ábrából kivehető, hogy a magyarországi bruttó bérszint piaci euró-forint

árfolyamon számolva mindössze az Európai Unió átlag 39%-át érte el. Jól látható módon a 2010-es évek elején a statisztikában szereplő hat ország közül Magyarország a negyedik volt nem sokkal elmaradva a lengyel értéktől, és közel tíz százaléknyi távolságra az utána következő román adattól. Majd 2013-at követően míg szinte minden másik tagállam javított a mutatóján, addig a hazai adat folyamatosan csökkent. Az évtized második felében bár a magyar adat is növekedésnek indult, az emelkedés üteme elmaradt a térség országainak teljesítményétől, ennek lett következménye a 2019-es pozícióvesztés Romániával szemben. Valamint érdemes kiemelni, hogy 2013-ban mögöttünk lévőkhöz képest zárult, az előttünk lévőkhöz képest pedig nyílt az olló. Ugyan kedvezőbb ez az adat, ha vásárlóerő-paritáson vizsgáljuk az adatokat, azonban az így kapott 64% (EU átlag = 100%) is a harmadik legrosszabb volt az egész Unióban 2022-ben. Kiemelendő, hogy ezen rossznak mondható adatokban jelentős szerepe van a (nagyreszt 2010 után) megfigyelhető árfolyam-leértékelő gazdaságpolitikának. A térség devizái közül 2004 óta a magyar fizetőeszköz veszített a legtöbbet az eruóhoz viszonyított értékéből (több mint 50%-kal lett gyengébb a forint). Továbbá kiemelendő, hogy a közép-kelet-európai országokban a munkaerő költségek alacsonyak az EU átlaghoz képest, ennek is köszönhető a vizsgált országokba áramló nagy mennyiségű külföldi működőtőke. A 2013 és 2022 közötti magyarországi bérszintben bekövetkezett csekély növekedés (5%) annak fényében még inkább negatív adat, hogy ugyanezen időszak alatt a hazai GDP az Európai Unió átlaghoz képest 14,8%-kal emelkedett (39,7-ről 54,5-re). (Gulácsi, Kerényi, 2024a)

A fentiekben említett olcsó munkaerőn kívül Magyarország kevés dolgot tud felmutatni az Európai Unió tagállamaival szemben, amely az ország versenyképességét növelné. Ezt támasztja alá a svájci IMD World Competitiveness Center 2024-es vizsgálatában Magyarország által elfoglalt helyezés. A lista összeállításánál számos tényezőt vesznek figyelembe a GDP adatok mellett, ide tartozik a vállalkozások számára teremtett környezet, az infrastruktúra hatékonysága, és a politikai környezet is. Hazánk az uniós pénzforrások elapadása után lefelé ívelő pályát vett a szervezet rangsorában. A pozitívnak nem nevezhető folyamatot jól mutatja, hogy míg 2022-ben az ország a 39. helyen állt, egy évvel később már csak a 46.-on, majd 2024-re az 54. helyig csúszott vissza a vizsgált 67 ország közül. Ezzel a környező országokból megelőzi Magyarországot Ausztria (26.), Csehország (29.), Lengyelország (41.), Szlovénia (46.), és Románia (50.). A listán mindössze két EU tagállam szerepel a magyarnál rosszabb helyen, Bulgária (58.) és Szlovákia (59.). Érdemes megemlíteni, hogy a lista első felében és az élmezőnyében is számos nyugat-európai ország megtalálható. (HVG, 2024)

18. Ábra: Néhány ország EU-átlaghoz viszonyított bérszintje 2013 és 2022 között* (EU = 100 százalék)

Forrás: Gulácsi, Kerényi, 2024b – 2. ábra

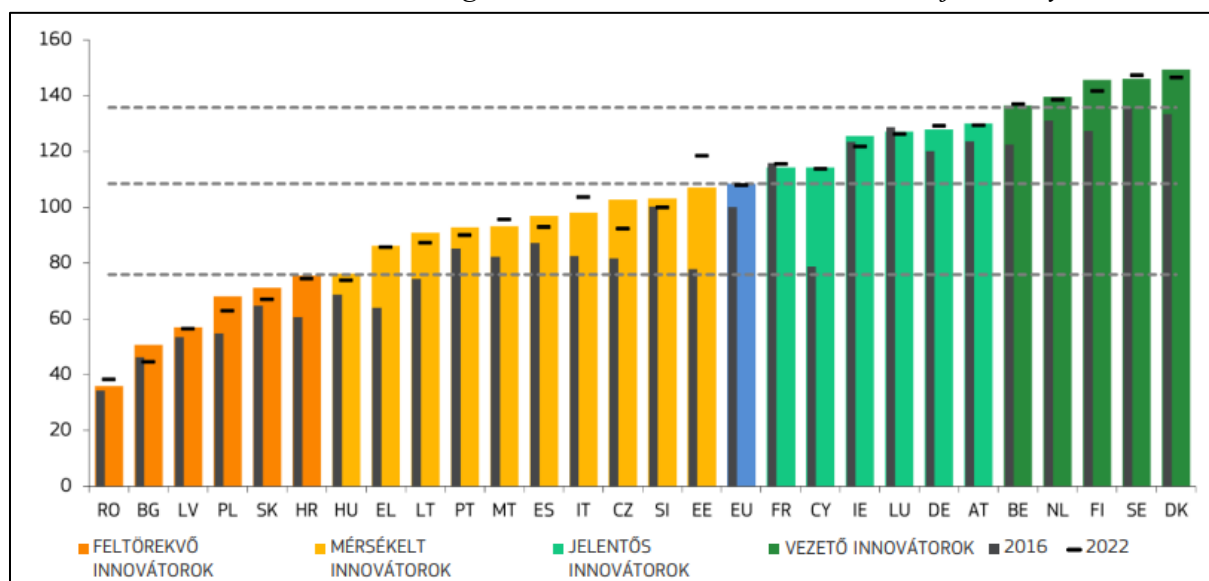
Megjegyzés: *A tagállami átlagos bérszinteket piaci árfolyamon lett euróra konvertálva.

Egyes részmutatókat vizsgálva valamivel kedvezőbb a helyzet, a gazdaság teljesítőképességét vizsgáló mutatóban a 36. helyezést érte el az ország (két év alatt 28 helyet visszaesve). A kormányzati hatékonyságot tekintve 15 helyet esett Magyarország, így az 51. pozíciót foglalta el 2024-ben. A hazai infrastruktúra a 41. helyen végzett, míg az üzleti hatékonyságot tekintve 19 pozíciót rontva hazánk lett az utolsó a listán. A részmutatókat vizsgálva elmondható, hogy bizonyos magyarországi adatok kedvezőbb képet festenek az ország teljesítményéről, mint az összegző értékelés, azonban mindegyik mutatóban csökkenő tendenciát lehet megfigyelni. (HVG, 2024; IMD World Competitiveness Center, 2024)

Az Európai Bizottság által készített, tagállami innovációs és versenyképességi teljesítményt mutató eredménytábla alapján Magyarország kétezertízhez képest meg tudta tartani hátulról a 7. pozícióját. Más kérdés, hogy az ábrán látható (19. ábra) 2016-os helyezéshez képest pozícióvesztés történt. Valamint megfigyelhető, hogy 2016 és 2022 között nálunk jobban teljesítő országok nagyobb mértékű növekedést tudtak elérni. Valamint, ha 2023-ig vizsgáljuk

az adatokat néhány ország még nagyobb előnyre tudott szert tenni. (European Commission, 2023; European Commission, 2011)

19. Ábra: Az uniós tagállamok innovációs rendszerének teljesítménye

Forrás: European Commission, 2023

A WEF (World Economic Forum) adatait vizsgálva azt látszik, hogy 2010-hez képest, 2019-re valamelyest javult az ország versenyképessége (5. helyezés), azonban, ha 2004-et vesszük kiindulási pontnak, akkor a romló tendencia figyelhető meg. Míg az EU csatlakozás évében a 39. helyen állt Magyarország a világ versenyképességi ranglétráján, addig 2019-ben már csak a 47. helyet foglalta el. A környező országokat vizsgálva az EU csatlakozás utáni időszakban általánosságban javulás mutatkozott. Csehország ez idő alatt tizenkét helyet javított, Szlovákia egyet, Lengyelország huszonhármat, Bulgária tízet, és Románia tizenkettőt. A romló tendencia egyik okaként az úgynevezett „agy elszívás” is megnevezhető. Arra, hogy összesen hány magyar állampolgár vállalt 2004 óta munkát külföldön nincsenek pontos adatok. Azonban az elmondható amúgy magyar munkavállalók kivándorlása a térség országaihoz képest közepes mértékűnek számít, fontos különbség viszont, hogy Magyarországon a kivándorlás főként 2010 után vált nagymértékűvé, és nemcsak az alacsonyán képzett munkások között. Gulácsi írásának 2. táblázata alapján míg 2000-ben a felsőfokú végzettséggel rendelkezők a kivándorló tömeg 26,8%-át adták, addig 2010-től kezdődően 30% fölé emelkedett, majd 2023-ben elérte a 37,1%-ot ez az arány. Jól látható módon a középfokú végzettséggel rendelkezők között csökkent azoknak az aránya, akik külföldön vállaltak munkát (2000: 52%, 2023: 43,4%). (Losonc, 2019; Gulácsi, Kerényi 2024a)

4. Táblázat: Az EU környező tagállamainak helyezése a WEF versenyképességi rangsorában

	1997	2004	2010	2019
Magyarország	37.	39.	52.	47.
Ausztria	20.	17.	18.	21.
Csehország	33.	40.	36.	32.
Szlovákia	n. a.	43.	60.	42.
Lengyelország	43.	60.	39.	37.
Szlovénia	n. a.	33.	45.	35.
Bulgária	n. a.	59.	71.	49.
Románia	n. a.	63.	67.	51.

Forrás: Palánkai, Miklósi, 2014, 11. táblázat; Vakhal, 2019

A fenti változásoknak számos oka van, mindenképpen megemlítendő, hogy 2014-et követően az Orbán-kormányok az úgynevezett munkaalapú társadalmat kezdték el kiépíteni, ennek következménye volt a közmunkás foglalkoztatottság növekedése és a betelepülő vállalatok munkahely teremtetési kötelezettségének előírása. Ezeknek a lépéseknek a következtében nagymértékben emelkedett a hazai munkahelyek száma, azonban ezeknek a többsége alacsony képzettséget igénylő munkahely volt. Továbbá a korábbiakban bemutatott hazai bérszínvonal növekedésének alacsony üteme a magyarországi szakszervezetek alacsony érdekérvényesítő képességének is a következménye. (Gulácsi, Kerényi, 2024b)

3.5. Az Európai Unió támogatások Magyarországon (2010-2024)

Magyarországon már 2004 óta kiemelt fontossága van az Európai Unióból érkező támogatásoknak, amelyek jelentős szerepe 2010-et követően megmaradt. Ezt támasztja alá az is, hogy 2007 és 2013 között Magyarországon volt a 28 tagállam közül a legmagasabb kohéziós finanszírozás aránya. Ebben az időszakban a megvalósított állami beruházási kiadások 57%-a volt uniós pénzből finanszírozva. Ugyanez a mutató a következő időszakban (2014 - 2020) 43%-ra csökkent. Emellett a 2007 - 2013 ciklusban a térség országainak átlagos egy főre jutó éves EU-s támogatása 207 € volt, ezzel szemben Magyarországon ugyanez a szám 304 €, azaz kiemelkedően magas volt a hazánkba érkező támogatások mértéke. Emellett a hazánkba érkező EU-s források fontosságát jelzi, hogy 2007 és 2015 között (minden más tényezőt változatlanul tekintve) hazánk GDP-je az időszak végére az elért 4,6%-os növekedés helyett negatív

eredményt produkált volna. A kapott támogatások nélkül a magyar gazdaság -1,8%-os csökkenést tudott volna elérni. Az Unió közös költségvetéséből elnyert pénzügyi erőforrásoknak köszönhetően jelentős mennyiségű, vissza nem térítendő támogatáshoz jutott a magyar állam. A 2004 és 2022 közötti években hazánk az EU közös költségvetés tagállami egyenlegeit vizsgálva az egyik legnagyobb mértékben kedvezményezett tagországnak volt mondható 2009-től számítva Magyarország éves szinten a GDP-jének a 2,4-5,3%-ával megegyező nettó uniós támogatás kapott. Habár a 2014 és 2020 közötti időszakban nominálisan magasabb összeget hívhatott le Magyarország az uniós forrásokból (34,5 milliárd euró), de a GDP százalékában mérve kevesebb, mint az ezt megelőző időszakban (7. ábra). (Losoncz, 2019; Gulácsi, Kerényi, 2024b)

A hazánkba érkező források mértékét jól tükrözi az Európai Bizottság 2023-as adatai alapján 2004 és 2022 között a kohéziós politika forrásain keresztül finanszírozás megközelíti az egy magyar lakosra jutó 5000 eurót, ami 2024 januári árfolyammal számítva nagyjából kétmillió forintra tehető. Ez a harmadik legmagasabb összeg a keleti tagállamokat tekintve (Medve-Bálint, 2024 - 1. ábra), így Magyarország az egy főre jutó kohéziós juttatásokat tekintve a legkiemelkedőbb kedvezményezetttek közé tehető. A korábbi fejezetekben említett módon változtak az EU preferenciái az uniós források felhasználását illetően - míg korábban a területi egyenlőtlenségek csökkentése volt a fő szempont, addig később már a versenyképesség növelése és a források hatékony felhasználása vált prioritássá. A hangsúlyeltolódás ellenére is a legkevésbé fejlett uniós országok számítanak a kohéziós politika első számú kedvezményezettjeinek. Ebből fakadóan Magyarország kiemelkedik az egy főre jutó Európai Unió támogatásokat tekintve a 2004 és 2022 közötti időszakot vizsgálva. (Medve-Bálint, 2024 - 1. ábra), csupán két balti állam előzi meg (Észtország: 5353 €/fő, és Litvánia: 5114 €/fő). A vizsgált időszakban Magyarországon egy emberre összesen 4921 euró jutott, ami messze a legmagasabb a térség más országait vizsgálva. Csehországban ugyanez az adat 4321, Szlovákiában 4081, Lengyelországban 3720, Szlovéniában 3341, Romániában 1689, és Bulgáriában mindössze 1681 euró. Ezen adatokat figyelembe véve még rosszabb képet kapunk, ha a magyar gazdaság teljesítményét a környező országokéval vetjük össze. (Medve-Bálint, 2024b)

Összességében a Magyarországra érkező Európai Unió források mértékéről elmondható, hogy a szakpolitikai támogatások összege 2006-ig 4 milliárd euróra, 2007 és 2013 között 27 milliárd euróra, míg 2014 és 2020 között már 39,5 milliárd euróra tehető. A jelenlegi, 2021 és 2027 közötti időszakban az előrejelzések alapján hazánk 34 milliárd eurónyi támogatásra számíthat.

Magyarország továbbra is nettó kedvezményezettnek számít az EU-ban. A 2010 előtti és az azt követő időszakot összehasonlítva jól látható módon mind a magyar nemzeti hozzájárulás az EU költségvetéséhez, mind az onnan kapott kifizetések jelentősen növekedtek. A két nagy időszakot megvizsgálva azonban jól látható különbség mutatkozik az egyenleget tekintve. Míg az első időszak legbőségesebb éve magyar szempontból 2010 volt, addig a következő periódusban ugyanaz az év számít a legkisebb összegű támogatási évnél – 2014-ben a ki-és befizetések egyenlege több mint a duplája volt a 2010-es adatnak. Az éves uniós költségvetési egyenlege 2018 óta nagyjából stagnál az 5 000 millió euró összeg közelében. (11. ábra). Az így kapott szakpolitikai támogatások nagyjából 30%-a vidékfejlesztési, illetve mezőgazdasági célokra megy el, a fennmaradó összeg kohéziós és struktúrapolitikai szempontok alapján kerül felhasználásra. A legnagyobb mértékű vissza nem térítendő uniós támogatás az agrár ágazatba került, azonban annak átfogó modernizációja nem valósult meg. Ebben a szektorban jelentős egyenlőtlenségek voltak megfigyelhetők a 2019-es eredmények alapján. Magyarországon az EU-ból érkező agrártámogatások 77,5%-át a gazdálkodók felső 10%-a kapta, míg az alsó tizedhez a források mindössze 0,13%-a jutott. Az Unió átlagot tekintve kis mértékben ugyan, de szélesebb a támogatáshoz jutók köre, átlagosan a gazdálkodók 20%-a nyeri el a támogatások 80%-át. (Gulácsi, Kerényi, 2024b)

Magyarország területi egyenlőtlenségeit vizsgálva három nagy időszakot lehet elkülöníteni az EU csatlakozás időpontjától kezdődően. Egészen 2008-ig jelentős mértékben gyarapodtak az ország területei között fennálló különbségek, majd a világválság után 2015-ig bezárólag lassú csökkenés következett. Ezután a területi különbségek szintje stagnált a 2004-es adatokhoz közel. Ezen folyamatoknak a következtében Magyarország az Európai Unió államait tekintve azok közé tartozik, ahol jelentős belső különbségek vannak az ország egyes részei között. A hullámzó adatok nagy részben visszavezethetők a főváros gazdasági jelentőségének ingadozására. Budapest egészen 2008-ig az ország növekedési motorjának számított gazdasági szempontból, mely időszak az egyenlőtlenségek gyarapodásának első szakasza volt, míg a következő évtől a város meghatározó szerepe fogyatkozni kezdett. Kijelenthető, hogy Magyarország különböző földrajzi egységei között jelentős konvergencia nem következett be az EU csatlakozás óta eltelt két évtizedben. Pozitívként említhető, hogy a főváros és a többi megye közötti különbségek nem nőttek tovább, az eltérések nagyságrendileg megfelelnek a 2004-es állapotnak. Azonban figyelembe véve, hogy az Európai Unió egyik célja (egyre kisebb mértékben a versenyképesség fokozása mellett) a fennálló területi egyenlőtlenségek csökkentése, és a Magyarországra érkező

anyagi források nagy mértékét tekintve, elmondható, hogy a magyar kormányok ezen időszak alatt nem tudtak ezen a téren jelentős sikereket elérni. (Medve-Bálint, 2024b)

Az EU kohéziós támogatásainak elosztását földrajzi szempontok is befolyásolják, amelyeket a NUTS-statisztikai rendszer (NUTS 1–3) alapján határoznak meg. A legfontosabb a NUTS 2-es szint, amely a fejlesztési régiókat fedi le, és az uniós források elosztásának alapjául szolgál. Magyarországon ezek a vármegyéken túli területi egységek. A támogatási jogosultságot az egy főre jutó GDP alapján számítják: ha ez nem éri el az EU-átlag 75%-át, a régió a legmagasabb támogatási kategóriába kerül. Magyarország szinte teljes területe ide tartozik, kivéve Budapestet. A hazai NUTS 2 kategóriába tartozó területek között nincsen különbség az EU szemszögéből tekintve, így a fejlettebb és kevésbé jól teljesítő régiók is ugyanakkora mértékű támogatásra jogosultak. Ez az egyenlőtlen elosztás még jobban növeli a különbségeket a magyar régiók között. (Medve-Bálint, 2024b)

A fent említett tényezők mellett kiemelendő fontosságú továbbá a hazánkba áramló, euró alapú Uniós transzferek fizetémérleg-stabilizáló hatása. Ezek a források azáltal, hogy növelik az MNB devizatartalékát, emelik a fizetési mérleg egyenlegét is. A 2015 és 2017 közötti években mindezek hatására (is) lehetett forintosítani a lakossági deviza alapú hiteleket, a lejáró devizatartozások visszatörlesztésével pedig lehetőség nyílt a nettó külföldi adósságok jelentős mértékű csökkentésére. Emellett a beáramló közösségi támogatások közvetetten javították a magyarországi költségvetés egyenlegét, a létrejövő projektek többletbevételeket jelentettek az adótartalmukon keresztül. Ennek mértékét jelzi, hogy 2007 és 2013 közötti projektek által kifejtett Áfa és SZJA többletbevételeknek jelentős szerepe volt a hazánkkal szembeni túlzottdeficit-eljárás megszüntetésében. Továbbá az érkező támogatások nemzeti költségvetés terheinek részbeni átvállalásával tehermentesítik is azt. Ezen hatás fontosságát mutatja, hogy az egész EU-ban Magyarországon fejtenek ki legnagyobb mértékben ilyen helyettesítő hatást az uniós források. (Gulácsi, Kerényi, 2024b)

Azonban, ahogy a korábbi időszakban is, úgy a 2010 és 2024 közötti években is számos probléma vezethető vissza az Európai Uniós forrásokra. Azok felhasználásával kapcsolatban egy 2019-es, átfogó OECD-jelentés erős kritikát vetett fel. Eszerint az országon kívüli fejlesztési hozzájárulásokra való alapozás erős függőségi viszonyt hozott létre, ezzel szemben viszont a befolyó támogatási összegeket nem olyan befektetésekre fordították, amik növelni tudnák a termelékenységét. Ezzel összecseng az a megállapítás, hogy a kedvezményezett vállalatok gyarapodásához az uniós támogatások érdemben nem tudtak hozzájárulni, alacsony hatékonyságúnak bizonyultak. Emellett, ahogy az OECD jelentése is kiemeli, a fejlesztési

célkitűzések alárendelődéshez és állandósult függőséghez vezethet, ha az ország túlzottan alkalmazkodik az EU kívülről meghozott kohéziós politikai céljainak. Mindez csökkenti a valódi felelősségvállalást a támogatott projektekkel szemben. Végül, de nem utolsósorban, korrupció-megelőzési szempontból sem előnyös az EU-s támogatások felhasználása, mint ahogy arról számos korábbi kutatás beszámolt már. (Medve-Bálint 2024b)

Továbbá az Európai Unió támogatások felhasználása körül az egész Unióban nagy gondot jelent a felügyelő intézmények számára a forrásokat övező korrupció, ennek kezelésére az EU intézményeinek nem állnak rendelkezésére megfelelő eszközök. A kelet-európai térségben általánosságban romlás mutatkozott ezen a téren a World Justice Project adatai alapján – egy ország minél előrébb szerepel a listán, annál alacsonyabb ott a korrupció mértéke (5. táblázat). A 2015-ben kezdődő vizsgálatban kezdetben 102 ország szerepelt, ekkor Magyarország a 36. helyet foglalta el. A táblázatban szereplő nyolc ország közül ekkor öt jobb pozícióban volt, mint hazánk (Szlovákiára vonatkozó adat nincsen 2015-ben és 2018-ban sem). 2021-ig általánosságban az összes ország rosszabb eredményt ért el, azaz növekedett a vizsgált EU-s tagállamokban a korrupció mértéke. Majd 2024-re nyolc országból négy javított, egy nem változtatott, három pedig rontott a pozícióján, Magyarország az utóbbi csoportba tartozik, ezzel a vizsgált országok közül a legrosszabb helyezést elérve. Hazánk az ekkor már 142-es listán a 73. helyre csúszott vissza – például Panama, Kazahsztán, Ghána és Botswana mögé –, ezzel a világrangsor rosszabb felébe került. A környező országok által elfoglalt helyezések vegyes képet mutatnak, azonban mindegyik eredmény jóval a magyar előtt foglal helyet (a legközelebbi ország a listáról Bulgária az 59. pozícióval). Ez alapján a magyarországi korrupció jelentősen emelkedett a vizsgálat kilenc éve alatt, összesen 37 helyet veszített az ország a vizsgált időszakban, míg az utánunk következő Bulgária csupán 17-et. Ezt a romló tendenciát támasztja alá a Transparency International korrupcióérzékelési indexe is, amelyben a vizsgált 180 országból 2004-ben hazánk a 42., 2010-ben az 50., és 2024-ben a 82. helyen állt. A források nem megfelelő felhasználására példa, hogy a 2020-as évek elején az EU-ban hatályba léptek a közös költségvetés végrehajtására vonatkozó kondicionalitási rendeletek. Innentől kezdve az Európai Bizottság olyan jogkört kapott, melynek segítségével a támogatásokat felfüggesztő eljárást indíthat azon tagállamokkal szemben, amelyek a jogállamiságot ismétlődően és szándékos módon megszegik. Ilyen fajta eljárást a bizottság eddig csak Magyarországgal szemben indított. (World Justice Project, 2015; 2018; 2021; 2024; Losoncz, 2019; Wiedemann, 2025; Gulácsi, Kerényi, 2024b)

5. Táblázat: A környező országok korrupciójának alakulása a World Justice Project adatai alapján

	2015	2018	2021	2024
Ausztria	7.	8.	9.	13.
Csehország	19.	17.	22.	20.
Magyarország	36.	50.	69.	73.
Románia	31.	29.	41.	41.
Bulgária	42.	54.	62.	59.
Lengyelország	22.	25.	36.	33.
Szlovákia	n.a.	n.a.	33.	34.
Szlovénia	27.	26.	29.	27.

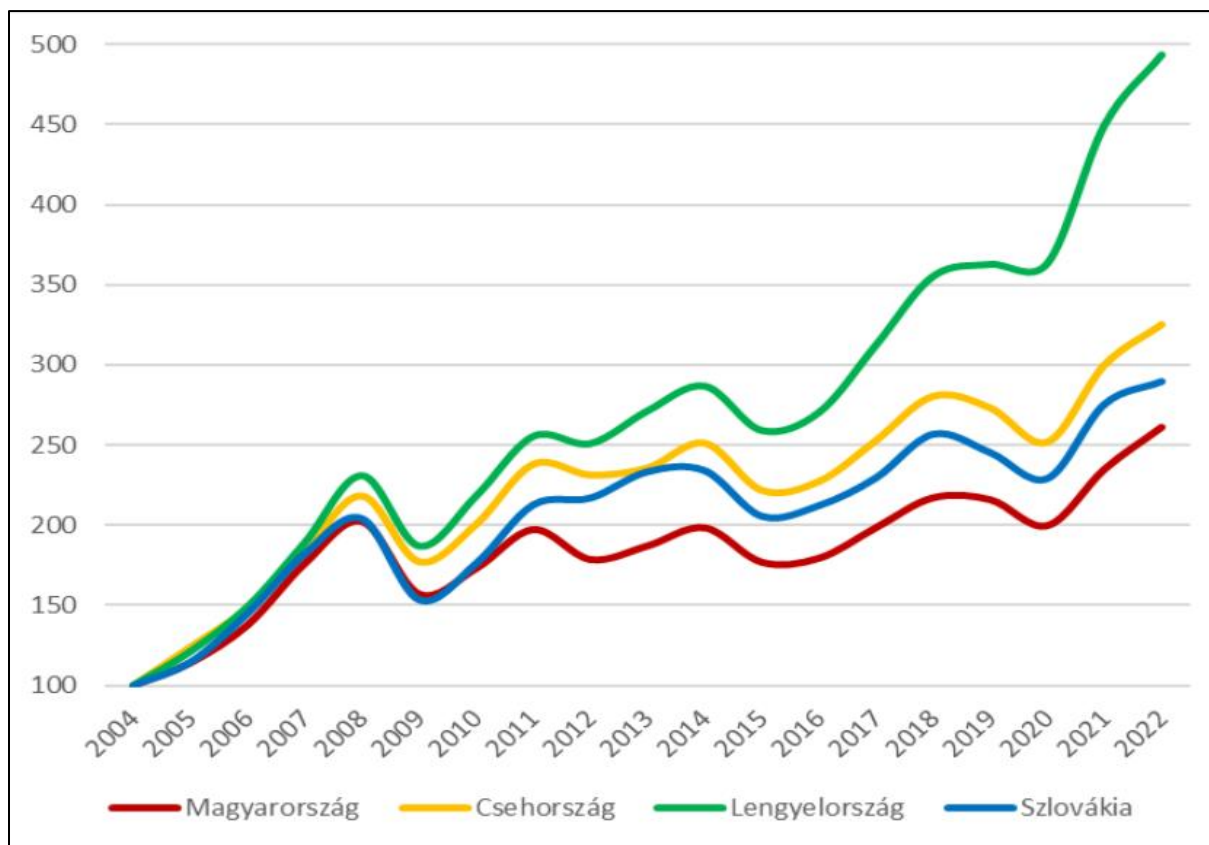
Forrás: World Justice Project, 2015; 2018; 2021; 2024, Saját szerkesztés

3.6. Magyarország külkereskedelmi mérlege (2010-2024)

Az alábbi fejezet a 2010 és 2024 közötti időszakot mutatja be a magyar külkereskedelmi mérlegre fókuszálva. Magyarország már az EU csatlakozást megelőzően is kis és nyitott gazdaságnak volt tekinthető, (és tekinthető a mai napig is) melyet az exportvezérelt növekedési modell jellemzett. A 2004-es keleti bővítést követően 4 év alatt megduplázódott a hazai export volumene (20. ábra). Ezt követő nagy gazdasági világválság következtében az addigi felfelé ívelő növekedési pálya nagy visszaesést mutatott, 2009-ben 22%-kal csökkent a magyar gazdaság exportja. Az ezt követő időszakban egészen 2020-ig (COVID-19 járvány) felfelé ívelő tendencia következett. Az Európai Unió fontosságát mutatja a hazai külkereskedelem számára, hogy 2004 és 2022 között 2,6-szorosára növekedett a magyarországi exportvolumen. Ez azt jelzi, hogy a magyar gazdaság sokat tudott profitálni a közös piac előnyeiből, azonban, ha a hazai adat mellé tesszük a velünk együtt csatlakozó kelet-európai országok eredményeit már kevésbé tűnik magasnak 2,6-os szorzó. Ugyanezen mutató Szlovákiában 2,9, Csehországban 3,2, Lengyelországban pedig közel a magyar duplája. A GKI adatai alapján jelentősen növekedett az ország függősége a külső piacoktól, míg 2004-ben a hazai GDP 60%-át, addig 2022-ben már a 91%-át jelentette az áru-és szolgáltatás export. (Molnár, Mihályi, 2024b)

A gazdasági világválságot követően Magyarország külkereskedelme dinamikus növekedésnek indult. 2010 és 2019 között az áruexport értéke átlagosan nagyjából évi 3%-kal növekedett, így 2019-ben elérve a 123,6 Mrd. USD-t, míg az áruimport értéke ugyanezen évre 119,8 Mrd. USD-re növekedett. (Pásztor, 2020; Molnár, Mihályi, 2024b)

20. Ábra: Az exportvolumen változása a V4-es országokban (2004=100%), 2004-2022

Forrás: Molnár, Mihályi, 2024b – 1. ábra

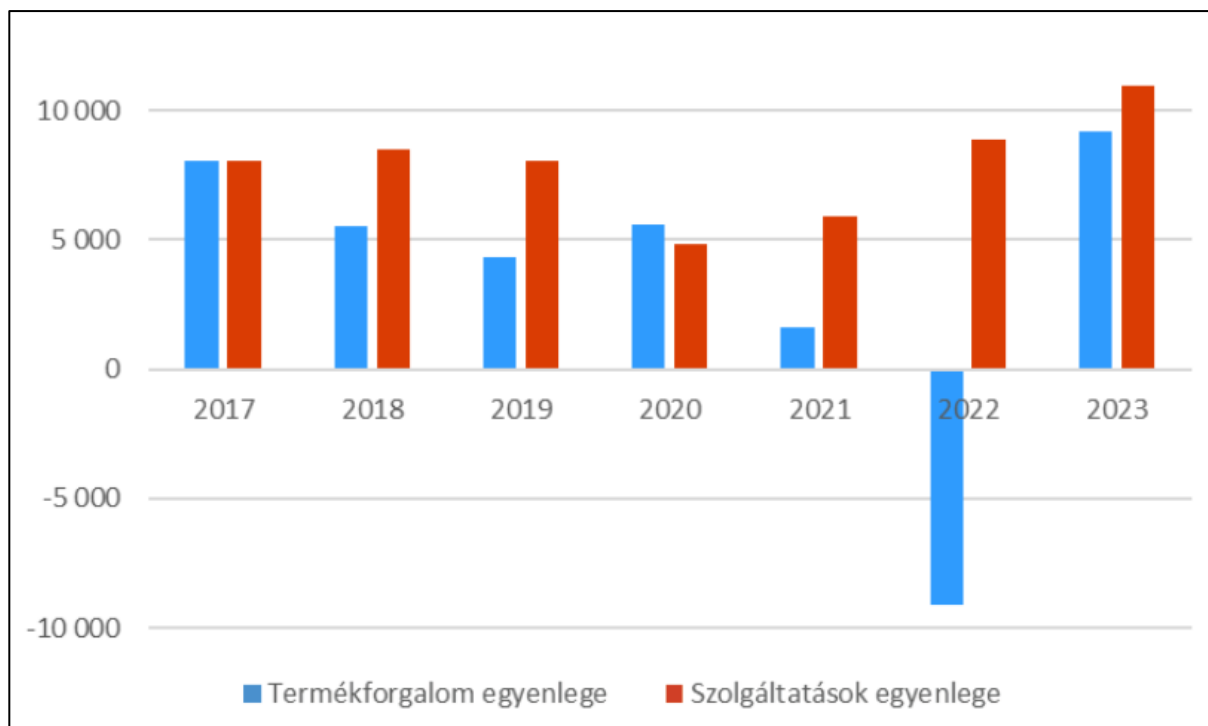
A hazai export termékszerkezete döntően a feldolgozóiparra támaszkodik, 2018-ban a kivitel értékének 85%-át a feldolgozott termékek tették ki – például gépjárművek, gépek, elektronikai eszközök, ezzel szemben a mezőgazdasági termékek aránya nagyjából 8,5%-ra tehető. Ha hazai behozatal terén hasonló a termékcsoportok eloszlása, a feldolgozott ipari termékek hozzávetőlegesen 81%-át adták az importnak. Amelynek jelentős részét a gépek és szállítóeszközök teszik ki (különös tekintettel a járműiparra). Érdemes megemlíteni a 2019 után kezdődő elektromos akkumulátorok gyártásának növekedését is. 2023-ban az ebből származó exportbevétel elérte a 9,6 milliárd eurót, míg 2019-ben ugyanez a szám 1,2 milliárd volt.

A megnövekedő mértékű exporttal együtt a hazai importban is növekvő tendencia mutatkozik, ennek a fő oka a hazai belső fogyasztás emelkedése mellett a hazánkban működő főként exportra termelő vállalatok működése. Magyarország feldolgozóipara jelentős mértékben összeszerelő tevékenységből áll, melyhez a szükséges alkatrészek külföldről érkeznek. Hazánk külkereskedelme 2010-et követően is jól meghatározható koncentrációt mutat, a hazai termékek legnagyobb felvevő piacát az Európai Unió tagállamai jelentik, ebből kifolyólag EU számít az ország legfontosabb külkereskedelmi partnerének. A hazai teljes kivitel megközelítőleg 77%-a

az egységes uniós piac területére történik ezen belül kimagaslik Németország részesedése (28%). Hasonló mintázatot mutat a magyarországi import is, melynek 69 %-a az EU-ból érkezett (2023-as adatok alapján). 2004-ben ezek az arányok egészen hasonlóan alakultak az EU viszonylatában: 79%-az exportnak és 72%-a az importnak érkezett, vagy ment az Unióba. Továbbá 2004-ben az EU-ba történő export a GDP 42,3%-át tette ki, míg 2010-et követően soha nem ment 55,4% alá, sőt 2022-ben az addigi legmagasabb értéket (64,8%) érte el (*Kerényi, 2024 – 3. ábra*). Ebből fakadóan Magyarország külkereskedelmének sikeressége továbbra is legnagyobb részben a nyugat-európai gazdaságoktól függ. Ez is jól mutatja hazánk mély beágyazottságát az Európai Unió egységes piacába. A magyar gazdaságban jelentős szerepet kaptak az exportra termelő külföldi tulajdonban lévő vállalatok, ennek eredményeképpen a magyar export gazdasági összetettsége a legfejlettebb országok adataihoz hasonlít. Emellett nagy mennyiségű FDI beáramlás nyomán kialakult a fokozatosan fejlődő hazai beszállítói és logisztikai hálózat. Érdekes emellett azonban megemlíteni, hogy a „keleti nyitás” stratégia eredményeképpen az ázsiai országok aránya a magyar külkereskedelemben (bár kis mértékben, de) fokozatosan növekszik. Az Orbán-kormány tizenkét éve alatt (2010-2022) 45%-kal emelkedett a keleti irányú export volumene. (Molnár, Mihályi, 2024b; Járdi, 2024; Pásztor, 2020, Gulácsi, Kerényi, 2024b)

Annak ellenére, hogy a magyar GDP nagy hányadát a szolgáltató szektor termeli meg, a kereskedelmi forgalom 80%-át az áruforgalom adja. A külkereskedelem egyenlege szempontjából azonban egyre fontosabb a szolgáltatói ágazat, melynek aktívuma 2018-at követően (a koronavírus-járvány 2020-as évét leszámítva) folyamatosan jócskán meghaladta a termékforgalom egyenlegét (*21. ábra*). A 2020-as jelentős visszaesést magyarázza, hogy a szolgáltatásexport legnagyobb hányadát a turizmus adja, amelynek bevételei a COVID válság alatt nagymértékben visszaestek. Az utóbbi években a turizmus mellett egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a külkereskedelem szolgáltatás szegmensében az üzleti és szállítási szolgáltatások. (Molnár, Mihályi, 2024b, Pásztor, 2020, Magyar Nemzeti Bank, 2024)

21. Ábra: Magyarország külkereskedelmi egyenlege (millió euró), 2017-2023

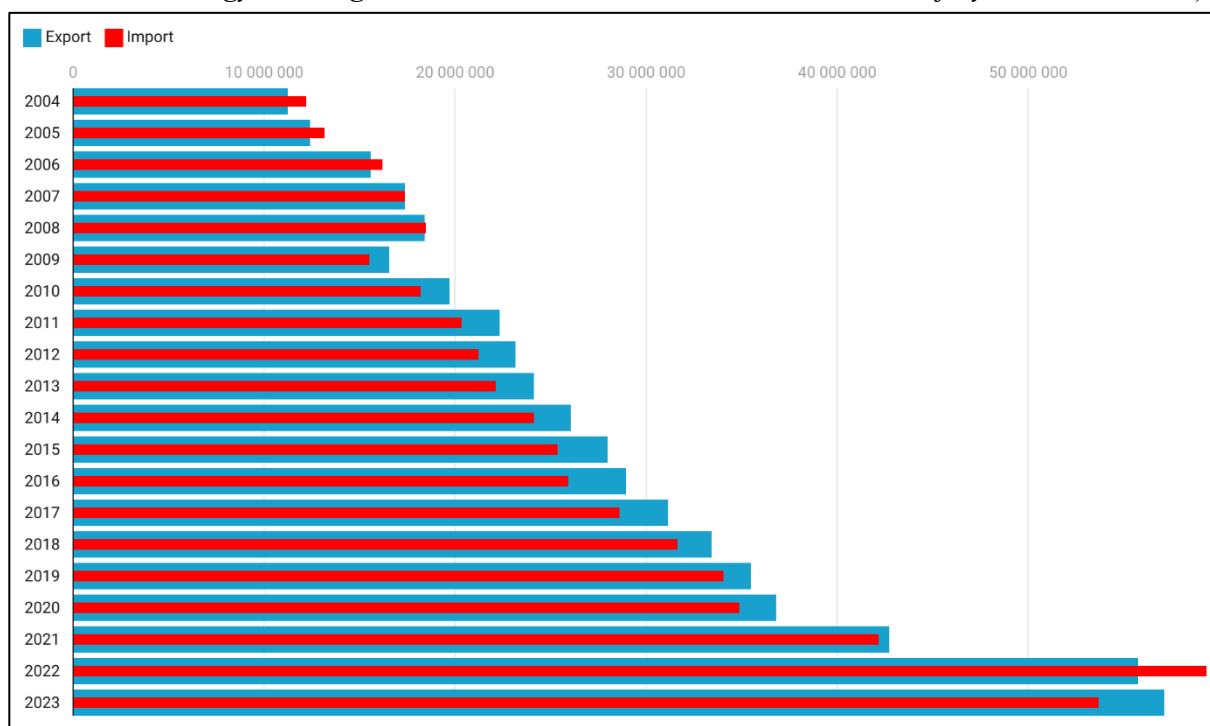

Forrás: Molnár, Mihályi, 2024b – 2. ábra

2010 után hazánk külkereskedelmi mérlege tartósan pozitívba fordult, ebben az évben az áru export értéke 21 %-kal, míg az importé 19 %-kal növekedett, ami nagyjából 5,5 milliárd eurónyi többletet jelentett. 2010-től kezdve a külkereskedelem értéke minden évben meghaladta a hazai GDP 5%-át (22.ábra). 2023-ig szinte minden évben aktívumot regisztráltak (kivétel 2022), melynek mértéke 2010 és 2016 között jellemzően növekedést mutatott az előző évhez képest. Már a koronavírus-járvány előtti évben, is csökkent az aktívum mértéke, 2019-ben – főként a belső kereslet megnövekedése miatt – jelentősen ~12%-kal növekedett az import mértéke. Az ezt követő válság évében mind az export, mind az import volumene nagyot zuhant. A KSH adatai alapján ~20–25%-kal csökkent tavasszal az áruexport havi értéke, emellett a szolgáltatásexport még nagyobb esett vissza. Mindezek a számítások szerint az említett külkereskedelmi változás 2%-kal járult hozzá a 2020. évi GDP csökkenéséhez. A helyzetet tovább súlyosbította a 2022-ben kitört orosz-ukrán háború, melynek következtében jelentősen megemelkedtek az energiaárak. Ez súlyosan érintette Magyarországot, annak jelentős külföldi energiafüggősége miatt. 2022 minden hónapjában hiánnyal zárt a külkereskedelmi mérleg, ennek eredményeképpen az éves mérleg 9,1 milliárd eurós hiánnyal zárt a 2022-es külkereskedelmi mérleg. A következő évben már megfordultak a folyamatok mérséklődtek az energiaárak, és a beruházások visszaesésével csökkent a belső kereslet is. 2024-ben folytatódott ez a tendencia,

aminek eredményeképpen az év végén 11,6 milliárd euró volt a külkereskedelmi többlet. (Költségvetési Tanács, 2024; Haszán, 2023; Haász, 2025)

22. Ábra: Magyarország behozatala, és kivitele 2004 és 2023 között (folyó áron, millió Ft)

Forrás: Központi Statisztikai Hivatal, n.d.a, Saját szerkesztés

A 2010 utáni időszak külkereskedelmi mérlegének alakulását nagy világgazdasági folyamatok mellett számos hazai tényező befolyásolta. Ennek egyik eleme volt az úgynevezett Széll Kálmán-terv, melynek lépései visszafogták a belső fogyasztást ezzel együtt az import keresletet így javítva a külkereskedelmi mérleget. Emellett az MNB 2013-tól kezdődő kamatcsökkentési ciklusa rekordalacsony szintre vitte a jegybank alapkamatot 2016-ra, az ebből is fakadó romló forint árfolyam javítani tudta az export versenyképességét, és drágította a behozatalt. Azaz a gyenge forint a 2010-es években segítette a külkereskedelmet. Továbbá a kormány iparfejlesztési politikája is elősegítette az export volumenének növelését a külföldi tulajdonú, exportra termelő vállalatok támogatásával. Végül a 2012-től folytatott keleti nyitás politikáját lehet megemlíteni, mint a külkereskedelmet befolyásoló tényezőt, melynek célja az EU-tól való függés csökkentése volt (csekély eredménnyel), a növekvő keleti irányú export mellett továbbra is az Európai Unió maradt Magyarország legfontosabb külkereskedelmi partnere. (Pásztor, 2020)

4. AZ IDŐSZAKOK ÉRTÉKELÉSE

4.1. Az két időszak rövid értékelése

Az adatok áttekintése után rövid összefoglalóban mutatom be a két ciklust, azok értékelése mentén. A 2004. május 1-ei Európai Unióhoz történő csatlakozás történelmi jelentőségű lépés volt az ország gazdasági integrációjának és a nyugathoz való felzárkózás szempontjából. Az EU-bővítés nyomán Magyarország előtt megnyílt a kapu a belső piac előnyeire: lebomlottak a kereskedelmi akadályok, beáramolhatott a nyugati tőke és technológia, ami érzékelhető konvergenciát eredményezett a gazdaság számos területén. Ugyanakkor fontos kihangsúlyozni, hogy a potenciális pozitív hatások nem jártak automatikusan a tagállami státusszal, csupán lehetőség nyílt azok elérésére a megfelelő politikai és gazdasági döntések meghozatalával. A vizsgálat első időszakában (2004 – 2010) részlegesen érvényesültek az uniós tagsággal járó fejlődést biztosító tényezők, jelentős kihívásokkal nézett szembe mind az államigazgatás, mind a magyar gazdaság. Ezen tényezők, és a korábbi politika következményeként már a belépéskor túlzottdeficit-eljárás kezdődött Magyarországgal szemben. A gazdasági nehézségeket tovább erősítette a szocialista Medgyesi-kormány „jóléti rendszerváltásának” ígérete, amelynek köszönhetően bár győzelmet arattak a 2002-es országgyűlési választásokon, de kényszerpályára állították az országot. A kialakult tarthatatlan állapotok kezelésére 2006-ban, majd 2008-ban is megszorító intézkedések kerültek bevezetésre. Ezek következtében az évtized végére a hazai gazdaság bár stabilizálódott, de nem tudott növekedést mutatni. A 2010 előtti időszakban a felzárkózást lassító tényezőként főként az ország túlzott eladósodottságát lehet beazonosítani, amelyet a 2008-as válság tovább súlyosbított, ezzel előidézve finanszírozási válságot. Ennek a helyzetnek teremtett alapot az a tény, hogy az akkori kormányok folyamatosan „választási költségvetési politikát” alkalmaztak, emellé társult az a kedvezőtlen állapot, hogy a lakosság és az állam is devizában adósodott el, ami a későbbi forint leértékelődés hatására jelentős kárt okozott. (Gulácsi, Kerényi, 2024a; Gulácsi, Kerényi, 2024b)

Az első időszakkal szemben 2010 és 2022 között Magyarország külső finanszírozása kiemelkedően jól alakult. Ez főként az Európai Uniónak volt köszönhető, amely jelentős támogatásokat biztosított hazánk számára, emellett a világ gazdaságában is nagymértékű konjunktúra következett be. Így 2012 és 2019 között nagy arányú gazdasági növekedés volt jelen a magyar gazdaságban, majd 2020-at követően ez a tendencia lelassult. A magyar gazdasági adatok nominális növekedését azonban árnyalja a tény, hogy a környező országokkal való összehasonlításban 2010-et követően számos mutatóban pozícióvesztés történt. Gulácsi és Kerényi (Gulácsi; Kerényi, 2024a) ezt térségtől való leszakadást főként a magyar kormány

teljesítményével, és országspecifikus okokkal magyarázzák, és négy fő okot azonosítanak be. (Gulácsi, Kerényi, 2024a)

- A kormányzati gazdasági döntéshozatal elszámoltathatóságának csökkenése. Az EU-IMF felügyelettől megszabaduló gazdaságban megindult a gazdaság alkotmányosságának és szabálykövetésének erodálódása, ezek a folyamatok többletköltségeket jelentenek a magyar gazdaság számára, és több hátrány is fakad belőle.
- Az „újraiparosítást” erőltető, exportra, és a munkahelyek és beruházások számára (sokszor nem azok minőségére) támaszkodó gazdasági stratégia.
- Gazdaságpolitikai fordulat a „munkaalapú társadalom” felé a jóléti állami funkciók fejlesztése helyett. A magyar állam GDP-arányosan fokozatosan egyre kevesebbet költ a szociális kiadásokra, amelynek következtében csökken az egy főre jutó tényleges fogyasztás mértéke is.
- A gazdasági verseny csökkenése, és ezzel párhuzamosan az EU-s források körüli növekvő mértékű korrupció. OECD adatok alapján Magyarországon az egyik legjellemzőbb, hogy kevés nagy cég dominálja le a piac számos ágazatát. (Kerényi, 2024)

4.2. A GDP alakulásának összehasonlítása

Az első vizsgált időszakban (2004–2010) a volt szocialista országok gyors GDP-növekedést mutattak, közeledve az EU-átlaghoz, bár eltérő mértékben. Magyarország 2006-ig 3,5–5%-os éves növekedést ért el, de a 2008-as válság után megtorpant a felzárkózás, és a gazdaság a régió sereghajtói közé került (*1. táblázat*). A második időszakban (2010–2024) – különösen 2013 után – a GDP-növekedés élénkebb és kiegyensúlyozottabb volt, és nemzetközi összevetésben is javult Magyarország pozíciója (*4. táblázat*).

A magyar GDP nominális értéke 2004 és 2010 között 28 milliárd USD-vel nőtt, ami a régióban csak Bulgáriát és Szlovéniát előzte meg. A többi ország vagy felzárkózott, vagy tovább növelte előnyét (*1. ábra*). 2010 után a növekedés üteme javult: éves átlagban 6,91 milliárd USD volt, szemben a korábbi 4,68-cal. Bár a legerősebb országok előnye tovább nőtt, Magyarország Szlovéniához, Szlovákiához és Bulgáriához viszonyítva kedvezőbben teljesített (*14. ábra*).

A GDP/fő mutatót vizsgálva is folyamatos javulás volt megfigyelhető a 2008-as válságig, amikor is nagy visszaesés következett, majd azt követően stagnálás 2010-ig. Érdemes megemlíteni, hogy az EU csatlakozás előtt a magyar adat növekedése kedvezőbb volt a térség államainak többségénél, majd 2004-et követően ez a tendencia megfordult, és a környező országokban

növekedett jobban az egy főre jutó GDP mértéke (2. ábra). A vizsgálat első időszakában ebben a mutatóban is pozícióvesztés ment végbe Szlovákiával szemben, továbbá a korábban említett lemaradás a Magyarországnál jobban teljesítő államokhoz képest (Ausztria, Szlovénia, Csehország, Szlovákia) itt is megfigyelhető. 2004-ben a vizsgált mutató az Európai Unió átlagának 62,8%-án állt, majd 2010-ben 66,3%-ra emelkedett, ez a csekély emelkedés jóval elmarad a környező országok többségétől. Ez idő alatt Románia 18,2%-os, Szlovákia 18,1%-os, Lengyelország 11,2%-os, Bulgária 9,2%-os, Csehország 3,6%-os növekedést ért el, és Szlovénia 3%-os csökkenést. A 2010 utáni időszakot tekintve Magyarországon a GDP/fő mutató változása jellemzően a környező országok változásaival megegyezett, azonban a fejlettebb országok eredményeihez továbbra sem sikerült felzárkózni (12. ábra). A GDP/fő mutatót vizsgálva elmondható, hogy a környező országokhoz képest Magyarország 2004 és 2023 között kisebb mértékben tudott javulást elérni, mint a környező országok többsége (13,9%-os javulás), emellett több posztsovjeti térségbeli ország is jobban megközelítette az EU-s átlagot, mint hazánk. 2023-ban a magyar egy főre jutó GDP az uniós átlag 76,7%-át érte el (24. ábra). A GDP/fő mutató Magyarországon 2008-ig folyamatosan javult, majd a válság hatására visszaesett, és 2010-ig stagnált. Míg a csatlakozás előtt Magyarország jobban teljesített a környező országok többségénél, 2004 után ez a tendencia megfordult, és régiós szinten hátrébb szorult. 2004-ben a magyar GDP/fő az EU-átlag 62,8%-a volt, ez 2010-re csak 66,3%-ra nőtt, jóval kisebb mértékben, mint például Romániában (18,2%) vagy Szlovákiában (18,1%). A 2010 utáni időszakban a magyar növekedési ütem már közelített a régiós átlaghoz, de a fejlettebb országokhoz való felzárkózás nem valósult meg. (Gulácsi, Kerényi, 2024; Bánáti, 2025)

Összességében kijelenthető, hogy a 2004 és 2010 közötti időszakban a hazai GDP adatok növekedése kiegyensúlyozatlanabb volt, mint a későbbi időszakban. Ennek az ingadozásnak számos gazdasági és politikai okai voltak. A 2010-et követő időszakban a gazdaság stabilizálódását követően a növekedés üteme felgyorsult, a folyamatos bővülést a 2020-as koronavírus járvány törte meg. Ebben az időszakban a korábbiakhoz hasonlítható belpolitikai krízis nem következett be, ez stabil alapot adott a gazdasági növekedésnek. Habár a magyar gazdaság adatai folyamatosan közeledtek az EU-s átlaghoz, a felzárkózás tempója mérsékeltebb a környező országok eredményeivel összehasonlítva. A vizsgált GDP mutatókban a magyar gazdaság az Európai Unióhoz történő csatlakozása óta a térség államainak rangsorában egyre hátrébb csúszik.

4.3. Az FDI alakulásának összehasonlítása

A következőkben az FDI változásait emelem ki a két időszak összevetésével. Az FDI alakulásában eltérő trendek mutatkoznak a két vizsgált időszak között. Magyarországon már az 1990-es években jelentős volt az FDI, amely az EU-csatlakozást követően tovább erősödött. A stabil jogi környezet és az olcsó munkaerő vonzotta a külföldi működőtőkét, így az ország az FDI-alapú gazdasági modellre állt át, elsősorban a bank-, telekommunikációs- és autóiipari szektorban történt beruházásokkal. Az alacsony hozzáadott értékű, exportra termelő gazdaság azonban sérülékenynek bizonyult a 2008-as válság alatt. Ez a modell ugyan munkahelyeket, magasabb fizetéseket és technológiát hozott az országba, de növelte a függőséget, a hazai és külföldi vállalatok közötti különbségeket, valamint sebezhetővé tette a gazdaságot. Ennek ellenére a 2000-es évek baloldali kormányai nem kérdőjelezték meg a külföldi tőkére épülő gazdasági modell dominanciáját (Medve-Bálint, 2024a).

2010 után az Orbán-kormány célja a gazdasági mozgástér növelése volt, ezért élesen kritizálta a külföldi tőkét, különadókkal (pl. bank-, energia- és távközlési szektorban) pedig növelte a hazai tulajdon részesedését. Így létrejött egy, a kormánytól függő hazai tőketulajdonosi réteg. Ezzel párhuzamosan viszont az exportra termelő, alacsony hozzáadott értékű külföldi vállalatok – például az ázsiai akkumulátorgyárak – jelentős állami támogatásokat kaptak. Bár retorikailag erős volt a gazdasági nacionalizmus, a külföldi tőkéttől való függőség mégis nőtt: a 2010-es évek végén a külföldi cégek részesedése a hozzáadott érték előállításában Magyarországon az EU-ban a második legmagasabb volt. A korábban kialakult külföldi tőkéttől függő gazdaság problémái az évtizedek alatt megmaradtak, a magyar gazdaság továbbra is nyitottnak számít, alacsony hozzáadott értékű tevékenységekre specializálódott, nagymértékben függ a multinacionális nagyvállalatoktól. Az országba történő FDI beáramlás már 2010 előtt jelentős területi egyenlőtlenségeket alakított ki az országon belül, és ezek azóta sem csökkentek. (Medve-Bálint, 2024a; Gulácsi, Kerényi, 2024a)

4.4. A versenyképesség alakulásának összehasonlítása

Magyarország az ezredfordulón még a régió legversenyképesebb gazdasága volt, de ezt az előnyt már az EU-csatlakozásra elvesztette, majd 2010-re Csehország, Lengyelország és Szlovénia is lehagyta. A visszaesést főként a kormányok gazdaságpolitikája okozta: az EU által meghatározott K+F+I követelményeket a romló költségvetési helyzet és a válság miatt a hazai gazdaság nem tudta teljesíteni. A 2010-es kormányváltás után sem javult a helyzet jelentősen. Az Orbán-kormány „munkaalapú társadalma” sok új, de alacsony hozzáadott értékű munkahelyet teremtett, így Magyarország fő versenylőnyre 2022-re az olcsó munkaerő maradt.

Az oktatásra fordított források csökkenése és az EU által jogállamisági aggályok miatt visszatartott források szintén negatívan hatnak a versenyképességre. Politikai tényezők tekintetében a 2004–2010 közötti belpolitikai válságok és fiskális kiigazítások, valamint a 2010 utáni illiberális kormányzati modell összességében nem javítottak Magyarország romló versenyképességi adatain. (Gulácsi, Kerényi, 2024b; Molnár, Mihály, 2024a; Török, Csuka 2014)

4.5. Az uniós támogatások alakulásának összehasonlítása

Az alábbiakban a két időszak uniós finanszírozásainak részleteit vetem össze. Az Európai Unió támogatások a magyar gazdaság számára kiemelkedő fontosságúak voltak a 2004-es csatlakozástól kezdve. Az EU csatlakozást követően hazánk nettó kedvezményezett státuszba került az Unió költségvetésében, és ez a mai napig sem változott. 2006-ig egy folyamatban lévő finanszírozási időszakba kapcsolódott be az ország, így az első két évben csak korlátozott mértékben lehetett forrásokat lehívni. A 2004 és 2010 közötti időszakban folyamatosan növekedtek (kivéve 2008-at) az EU által nyújtott transzferek nominális értelemben, és a GDP részarányában egyaránt, mindezt úgy, hogy a magyar hozzájárulás az Unió költségvetéséhez jelentős mértékben nem növekedett. Ezek következtében az ki-, és befizetések mérlege hazánk számára minden évben pozitív volt, és folyamatos növekedést mutatott. (7., 8., 9. ábra). A vizsgálat második időszakában tovább növekedett a Magyarországra érkező uniós támogatások volumene. A 2010-es évek közepén az EU források felhasználása és lehívása felgyorsult részben az ún. „N+2 szabály” miatt (az előző költségvetési ciklus (2007 – 2013) pénzeit annak vége után még két évig lehetett elkölteni). Mindezek következtében 2014-ben a magyar GDP 5,3%-át tették ki az uniós támogatások (7. ábra). Ezt követően enyhe visszaesés következett a források mennyiségét tekintve, de így is az első időszakot jóval meghaladó mértékű maradt az Európai Unió támogatások mértéke. Érdemes megemlíteni, hogy a 2021-2027-es költségvetési ciklusban is jelentős forrásokra lenne jogosult Magyarország, azonban ezek lehívását az Orbán-kormány és az Unió közötti viták nehezítik, ennek következményeként az elmúlt két évben az EU-támogatások tényleges folyósítása alacsonyabb volt a vártnál. (Losoncz, 2019; Gulácsi, Kerényi, 2024b; Medve-Bálint, 2024b)

Az Európai Unió támogatások jelentősen hozzájárultak a magyar gazdaság fejlődéséhez a 2004-es csatlakozástól kezdve, mivel Magyarország folyamatosan nettó kedvezményezettje volt az EU költségvetésének. Az első időszakban (2004–2010) a támogatások mértéke nominálisan és GDP-arányosan is növekedett, miközben a magyar befizetések szintje lényegesen nem emelkedett, így a mérleg minden évben pozitív volt. A második időszakban tovább nőtt az

uniós források volumene, valamint a 2010-es évek közepén az EU források felhasználása és lehívása felgyorsult részben az ún. „N+2 szabály” miatt. A támogatások szintje ezt követően ugyan csökkent, de még mindig meghaladta az első időszakét. A 2021–2027-es időszakban is jelentős támogatások érkezhetnének Magyarországra, azonban ezek lehívását akadályozzák az Orbán-kormány és az EU közötti politikai viták, így a legutóbbi években a tényleges folyósítás alacsonyabb volt a vártnál (Losoncz, 2019; Gulácsi, Kerényi, 2024b; Medve-Bálint, 2024b).

Az uniós források már a 2004-es csatlakozást követően jelentős hatással voltak a hazai infrastruktúra-, és vidékfejlesztésre, a magyar agrárium korszerűsítésében, és a humán tőke képzettségének javításában. 2004–2022 között a környező országok közül Magyarország kapta a legtöbb uniós forrást egy főre számítva. Bár ezek a támogatások rengeteg lehetőséget nyitottak meg, rendszeresen megjelenő kritika azok alacsony hatékonyságú felhasználása és az ahhoz kapcsolódó korrupció. 2010 után az EU-források a gazdaságélénkítés központi eszközévé váltak, komoly mértékben hozzájárulva a GDP növekedéséhez és a magas beruházási rátához, miközben nem növelték az államadósságot. Ez ugyanakkor függőséget is jelent, amely a 2021–2027-es ciklusban finanszírozási problémákhoz vezethet, ha az uniós pénzek folyósítása akadozik (Losoncz, 2019; Gulácsi, Kerényi, 2024b; Medve-Bálint, 2024; Wiedemann, 2025).

4.6. A külkereskedelmi mérleg alakulásának összehasonlítása

A két vizsgált időszak külkereskedelmi mérlegében jelentős eltérések figyelhetők meg. 2010 előtt Magyarország jellemzően deficittel zárt, főként az EU-csatlakozást követő importnövekedés és a magas energia- és nyersanyagimport függőség miatt, amihez kezdetben alacsonyabb exportkapacitás társult. A 2008-as válság után azonban tartós többlet alakult ki, amely 2022-ig fennmaradt, köszönhetően a globális értékláncokba való mélyebb integrációnak, az új exportkapacitások (pl. autóipar, elektronika, gyógyszeripar) és a szolgáltatásexport bővülésének. A Covid-járvány és az orosz-ukrán háború miatti energiaválság idején átmenetileg romlott a helyzet, de az energiaárak mérséklődésével újra stabilizálódott a többlet. A mérleg javulásához hozzájárult a háztartások visszafogott fogyasztása és a forint tartós leértékelődése is, ami kedvezett az exportnak (Magyar Nemzeti Bank, 2024).

A vizsgált két időszak külkereskedelmi folyamatait jelentősen befolyásolta az adott korszak gazdaságpolitikája. 2010 előtt a devizahitelezés és a laza fiskális politika miatt magas importigény volt jellemző, a külkereskedelmi mérleg kiegyenlítése nem volt prioritás. 2010 után viszont tudatos exportösztönzés kezdődött (HEPA, Eximbank), bővültek az exportra termelő nagyvállalatok, és beindult a keleti nyitás politikája, ennek köszönhetően Magyarország tartós

külkereskedelmi többletet ért el, bár a 2020-as évek eleji globális válságok ismét megmutatták a gazdaság sérülékenységet (Pásztor, 2020; Molnár, Mihály, 2024b; Haszán, 2023; Haász, 2025).

5. KONKLÚZIÓ

Végül rövid következtetést igyekszem levonni a dolgozat során feltárt adatok alapján. Az EU intézményeinek és támogatásainak gazdasági előnyei különösen jól érzékelhetők, ha elképzeljük, mi történne azok hiányában. Gulácsi és Kerényi (2024a) szerint az uniós tagság minden tagállam számára jóléti többletet hoz – még a nettó befizetőknek is. A legnagyobb hasznát az egységes piac nyújtja, amelyből főként a kisebb, nyitott és később csatlakozott országok – így Magyarország is – profitálnak. 2010 és 2014 között a magyar GNI 19,2%-kal lett volna alacsonyabb az uniós integráció hiányában: ebből 8,2% az egységes piacnak, 7,3% az uniós transzfereknek, 3,7% egyéb integrációs elemeknek köszönhető (Gulácsi, Kerényi, 2024 – 1. ábra). A teljes 2004–2022 időszakra vetítve Magyarország GDP-je kb. 20%-kal lett volna alacsonyabb EU-tagság nélkül. Mindezek alapján Magyarország gazdasági szempontból az EU egyik legnagyobb kedvezményezettje (Gulácsi, Kerényi, 2024b; Szabó, Erdélyi, 2024).

A dolgozatom két fő kérdése a következők voltak:

- A magyar gazdaság milyen előnyöket és hátrányokat tapasztalt az EU-tagság elmúlt 20 éve alatt az öt kiválasztott mutató alapján?
- Milyen mértékben sikerült felzárkóznia a magyar gazdaságnak a fejlettebb nyugat-európai uniós tagállamokhoz képest, és hogyan sikerült kihasználnia a EU tagsággal kínákozó lehetőségeket?

Az elvégzett vizsgálatok alapján az első kérdésre a rövid válasz szerint Magyarország számára nagyobb mértékű előnyökkel, mint hátrányokkal járt az EU-s tagság. Az öt vizsgált mutató mindegyikében kimutathatóak mind pozitív, mind negatív hatások. A GDP mutatókat vizsgálva az összes adat kedvezőbb képet mutat, mint a csatlakozáskor, és ebben az uniós környezetnek jelentős szerepe volt, ugyanakkor a várt „gazdasági csoda” elmaradt, az elmúlt két évtizedben hullámmozó volt az ország teljesítménye, és a felzárkózás üteme elmaradt nemcsak a várakozásoktól is, de a térség országainak teljesítményétől is. Az FDI-t vizsgálva kijelenthető, hogy az uniós csatlakozás Magyarország tőkevonzó képességét egyedülálló módon növelte, amelyre az ország önállóan nem lett volna képes. Az ennek (is) köszönhetően hazánkba áramló külföldi működőtőke számos téren fejlesztette az ország gazdaságát (modernizáció, új munkahelyek). Hátrányként említhető az ország igen jelentős mértékű FDI-től való függősége, amely számos negatív hatást gyakorol a magyar gazdaságra. Az EU tagság egyik igen látványos előnye a külkereskedelemben mutatkozott meg. Az egységes piacra való belépéssel a hazai export jelentősen bővült, így stabilizálva a fizetési mérleget,

és csökkentve az ország pénzügyi kitettségét. Ugyanakkor az ország importfüggősége továbbra is jelentős, és a magyar export főként pár szegmensre koncentrálódik, amelyekben leginkább a külföldi tulajdonú cégek jelennek meg. Az EU-tagság adta lehetőségek bár potenciálisan előnyt jelentettek a versenyképesség terén a magyar gazdaságnak, azonban az ország ezekkel csak korlátozott mértékben élt (infrastrukturális fejlesztések, korábbanál jobb üzleti környezet, könnyű piacra lépés). Jelentősen romlott Magyarország versenyképessége az elmúlt két évtized alatt. Az Európai Unió tagság vegyes hatással volt a magyar versenyképességre, nem gátolta annak növekedését, de kifejezetten nem is növelte azt automatikusan, az elért eredmények főként a hazai szakpolitikák következményei. A legegységértelműbb pozitív gazdasági elem az Unió támogatások köre. Az elmúlt húsz évben Magyarország nettó haszonélvezője a közös költségvetésnek, a rengeteg hazánkba érkező forrás felgyorsította és alátámasztotta a gazdasági növekedést, számtalan projekt valósult meg ezen támogatásoknak köszönhetően. Az uniós pénzek érkezéséhez való alkalmazkodás és az azokat övező korrupció pedig nem magától értetődő, sokkal inkább a hazai gyakorlat. Mindezek rámutatnak, hogy az Európai Unió tagság számos megvalósult előnnyel járt hazánk számára, valamint sok be nem váltott lehetőséget is hordoz(ott) magában. Azonban a kínálkozó lehetőségek kihasználása, és az elszalasztott lehetőségek terhe a mindenkori kormányon múlik.

A második kutatási kérdésre a válasz, hogy bár Magyarország határozottan közeledett több mutatóban is az EU-s átlaghoz, csak részben sikerült felzárkóznia a nyugat-európai tagállamokhoz. Az uniós tagság adta előnyöket pedig csak részben tudta kihasználni az ország az elmúlt két évtizedben, főként a „könnyen kihasználható” lehetőségeket tudta realizálni az ország (közös piac, tőkeáramlás, uniós források), míg a „minőségi felzárkózás” kisebb mértékben valósult meg (oktatás és innováció fejlesztése, strukturális reformok). A kezdeti várakozások gyorsabb utolérést prognosztizáltak, ez azonban nem valósult meg. Regionális viszonylatban sem tekinthető egyértelmű sikertörténetnek a magyar gazdaság alakulása, míg a csatlakozáskor a környező államok közötti rangsorban Magyarország jellemzően az élmezőnyben, vagy a középmezőny elején helyezkedett el a különböző mutatókban, addig a 2020-as évekre számos szempontból pozícióvesztés áll elő, így inkább a csoport gyengébb részébe csúsztak a hazai adatok.

Összességében elmondható, hogy az elmúlt húsz év mérlege többnyire pozitív, de vegyes. Magyarország sokat profitált az EU tagságból, azonban számos új kihívás is megjelent ennek (is) hatására. A magyar gazdaság eddigi teljesítménye jól mutatja, hogy az Európai Unió tagság önmagában nem „csodaszer”, és nem garantálja a jobb teljesítményt. Azonban a környező országok adataiból kiderül, hogy megfelelő politikai és gazdasági döntésekkel párosulva a tagállami státusz nagy lehetőségeket kínál a fejlődésre.

- **Arató, K., Koller, B. és Pelle, A.** (2024). *Miért nincs magyar euró? A kívülmaradás okai és körülményei.* In: Bíró-Nagy, A. és Medve-Bálint, G. (szerk.) *20 év az Európai Unióban – Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* Budapest: Osiris Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, pp.81–103.
- **Balázs, P.** (1998). *Szemponatok a magyar EU-csatlakozás előny-hátrány mérlegének kidolgozásához.* Közgazdasági Szemle, XLV(9), pp.835–850.
- **Baranyay, L. és Halász, Zs.** (2014). *Az Európai Beruházási Bank az Európai Unió intézményrendszerében.* Közgazdasági Szemle, 61(4), pp.404–413.
- **Barczikai, F.** (2025). *Mi alapján mondja az ellenzék, hogy mi vagyunk az EU legszegényebb országa?* Lakmusz. Elérhető: [link] [Hozzáférés: 2025. ápr. 15.]
- **Bánáti, A.** (2025). *Magyarország tudta a legkevésbé kihasználni az EU-csatlakozás előnyeit.* Telex.hu. Elérhető: [link] [Letöltve: 2025. ápr. 19.]
- **Benczes, I.** (2024). *Gazdasági kormányzás: válságban fogant, válságok foglya.* In: Bíró-Nagy, A. és Medve-Bálint, G. (szerk.) *20 év az Európai Unióban – Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* Budapest: Osiris Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, pp.58–80.
- **Bíró-Nagy, A., Medve-Bálint, G.** (2024). *Összegzés: Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* In: Bíró-Nagy, A. és Medve-Bálint, G. (szerk.) *20 év az Európai Unióban – Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* Budapest: Osiris Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, pp.305–316.
- **Bodnár, K., Molnár, Gy., Pellényi, G., Szabó, L. és Várhegyi, J.** (2013). *A külkereskedelmi egyenleg dinamikája, az export és az import alakulása.* MNB-szemle, különszám, október, pp.39–47.
- **Bruszt, L.** (2024). *Mit adott nekünk az Európai Unió?* In: Bíró-Nagy, A. és Medve-Bálint, G. (szerk.) *20 év az Európai Unióban – Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* Budapest: Osiris Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, pp.11–30.
- **Csaba, L.** (2019). *Magyarország: gazdasági lehetőségek és korlátok.* In: Gyurgyák, J. (szerk.) *Magyarország az Európai Unióban.* Budapest: Osiris Kiadó, pp.41–61.
- **European Commission.** (2005). *Comparative Analysis of Innovation Performance – European Innovation Scoreboard 2004.* Commission Staff Working Paper. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.

- **European Commission.** (2008). *European Innovation Scoreboard 2007 – Comparative Analysis of Innovation Performance*. PRO INNO Europe Paper No. 6. Luxembourg: Office for Official Publications of the European Communities.
- **European Commission.** (2011). *Innovation Union Scoreboard 2010*. Luxembourg: Publications Office of the European Union.
- **European Commission.** (2023). *European Innovation Scoreboard 2023*. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: 10.2777/119961. Elérhető: [link] [Hozzáférés: 2025. április 16.]
- **Európai Bizottság Magyarországi Képviselte.** (n.d.). *Az EU költségvetése Magyarországon*. Elérhető: [link] [Hozzáférés: 2025. ápr. 01.]
- **Európai Unió.** (n.d.). *Magyarország – Az uniós tagország bemutatása*. Elérhető: https://european-union.europa.eu/principles-countries-history/eu-countries/hungary_hu [Hozzáférés: 2025. márc. 10.]
- **Gál, Z.** (2019). *Az FDI szerepe a gazdasági növekedés és a beruházások területi differenciálódásában Magyarországon*. *Közgazdasági Szemle*, 66(6), pp.653–686.
- **Gulácsi, G. és Kerényi, Á.** (2024a). *A magyar gazdaság felzárkózása és pozícióvesztése az Európai Unióban*. *Külgazdaság*, 68(5–6), pp.40–75.
- **Gulácsi, G. és Kerényi, Á.** (2024b). *A magyar gazdaság az Európai Unióban: Felzárkózás, útvésztes, különút az Unió peremén*. In: Tóth, I.Gy., Gábos, A. és Medgyesi, M. (szerk.) *Társadalmi Riport 2024*. Budapest: TÁRKI, pp.21–43.
- **Haász, J.** (2025). *Négy év után ismét visszaesett a magyar export, így is csúcson az ország külkereskedelmi többlete*. 444.hu. Elérhető: <https://444.hu/2025/02/03/negy-ev-utan-ismet-visszaesett-a-magyar-export-igy-is-csucson-az-orszag-kulkereskedelmi-tobblete> [Letöltve: 2025. ápr. 17.]
- **Haszán, Z.** (2023). *Hatalmasra nőtt a magyar külkereskedelmi hiány*. 444.hu. Elérhető: <https://444.hu/2023/01/09/hatalmasra-nott-a-magyar-kulkeresedelmi-hiany> [Letöltve: 2025. ápr. 17.]
- **HVG.** (2003). *A miniszterelnök beszéde – teljes szöveg*. [online] 17 szept. Elérhető: <https://hvg.hu/itthon/00000000004B735E> [Letöltve: 2025. ápr. 23.]
- **HVG.** (2007). *Gyurcsány-kormány: egy év, egy program – és az eredmények?* [online] 17 jún. Elérhető: https://hvg.hu/gazdasag/20070617_gyurcsany_kormany_egy_eve_szakertok [Letöltve: 2025. jan. 20.]

- **HVG.** (2010). *Bajnai-kormány: egy év mérlege – válságkezelés, reformok, visszavonulás.* [online] 13 ápr. Elérhető: https://hvg.hu/itthon/20100413_bajnai_kormany_egy_ev [Letöltve: 2025. jan. 20.]
- **HVG.hu.** (2024). *Megint Románia hátát nézzük: versenyképességben is lehagytak minket az egyik legfontosabb rangsor szerint.* Elérhető: https://hvg.hu/gazdasag/20240620_versenykepessegi-rangsor-magyarorszag-a-vegen-imd-world-competitiveness-ranking [Hozzáférés: 2025. április 16.]
- **IMD World Competitiveness Center.** (2024). *World Competitiveness Ranking 2024.* Lausanne: International Institute for Management Development. Elérhető: <https://www.imd.org/centers/wcc/world-competitiveness-center/rankings/world-competitiveness-ranking/rankings/wcr-rankings/> [Hozzáférés: 2025. április 16.]
- **International Monetary Fund (n.d.)** *World Economic Outlook Databases.* Elérhető: <https://www.imf.org/external/datamapper/datasets/WEO> [Hozzáférés: 2025. ápr. 10.]
- **Járdi, R.** (2024). *Keleti nyitás ide vagy oda, még mindig a Nyugaton múlik a magyar növekedés – és most pont ez a legnagyobb bajunk.* Világgazdaság. Elérhető: <https://www.vg.hu/vilaggazdasag-magyar-gazdasag/2024/09/keleti-nyitas-ide-vagy-oda-meg-mindig-a-nyugaton-mulik-a-magyar-novekedes-es-most-pont-ez-a-legnagyobb-bajunk> [Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]
- **Költségvetési Tanács.** (2024). *A költségvetési tanács hároméves kitekintése a makrogazdaság és a költségvetés folyamataira.* Budapest: Országgyűlés Hivatala.
- **Központi Statisztikai Hivatal.** (2006). *Külkereskedelmi termékforgalom, 2005.* Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. Elérhető: <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/kulker/kulker05.pdf> [Hozzáférés: 2025. ápr. 05.]
- **Központi Statisztikai Hivatal.** (2023). *21.1.2.2. Egy főre jutó bruttó hazai termék vármegye és régió szerint.* Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0078.html (Hozzáférés: 2025. feb. 12.)
- **Központi Statisztikai Hivatal.** (2024). *Magyarország, 2023.* Budapest: Központi Statisztikai Hivatal. Elérhető: https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/mo/mo_2023.pdf [Hozzáférés: 2025. ápr. 15.]
- **Központi Statisztikai Hivatal.** (n.d.a). *17.1.1.7. A külkereskedelmi termékforgalom forintban, országok szerint, éves adatok.* Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/kkr/hu/kkr0007.html [Hozzáférés: 2025. április 05.]

- **Központi Statisztikai Hivatal.** (n.d.b). *21.1.1.82. Bruttó hazai termék (GDP) 2004–2023 (év végi adatok).* Elérhető: https://www.ksh.hu/stadat_files/gdp/hu/gdp0082.html [Hozzáférés: 2025. ápr. 12.]
- **Lengyel, I. és Varga, A.** (2018). *A magyar gazdasági növekedés térbeli korlátai – helyzetkép és alapvető dilemmák.* Közgazdasági Szemle, 65(5), pp.499–524.
- **Losoncz, M.** (2019). *Magyarország 15 éve az Unióban.* Educatio, 28(1), pp.21–33.
- **Magyar Nemzeti Bank.** (2024). *Fizetési mérleg jelentés – 2024. október.* Budapest: Magyar Nemzeti Bank.
- **Medve-Bálint, G.** (2024a). *Szuverén függőség? A magyar piacgazdasági rendszer az EU-ban.* In: Bíró-Nagy, A. és Medve-Bálint, G. (szerk.) *20 év az Európai Unióban – Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* Budapest: Osiris Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, pp.31–57.
- **Medve-Bálint, G.** (2024b). *Területi egyenlőtlenségek az uniós támogatások Magyarországon.* In: Bíró-Nagy, A. és Medve-Bálint, G. (szerk.) *20 év az Európai Unióban – Magyarország uniós tagságának közpolitikai mérlege.* Budapest: Osiris Kiadó – HUN-REN Társadalomtudományi Kutatóközpont, pp.193–212.
- **Molnár, L. és Mihályi, M.** (2024a). *Magyarország 20 éve az EU-ban: hogyan változott az egy főre jutó GDP?* Budapest: GKI Gazdaságkutató Zrt.
- **Molnár, L. és Mihályi, M.** (2024b). *Magyarország 20 éve az EU-ban: hogyan változott a külkereskedelem?* Budapest: GKI Gazdaságkutató Zrt. Elérhető: <https://www.ksh.hu/kulkereskedelem-es-fizetesi-merleg> [Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]
- **Orbán, V.** (2024). *Orbán Viktor ünnepi beszéde az 1848/49-es forradalom és szabadságharc 176. évfordulóján.* Miniszterelnöki Kabinetiroda. Elérhető: <https://miniszterelnok.hu/orban-viktor-unnepi-beszede-az-1848-49-es-forradalom-es-szabadsagharc-176-evfordulojan/> [Hozzáférés: 2025. ápr. 10.]
- **Országgyűlés Hivatala.** (2017). *Versenyképesség – Képviselői Információs Szolgálat, Infojegyzet 2017/40.* Budapest: Országgyűlés Hivatala, 23 május. Elérhető: <https://www.parlament.hu/infoszolg> [Letöltve: 2024. dec. 18.]
- **Országgyűlési Könyvtár.** (2019). *15 éve csatlakozott Magyarország az Európai Unióhoz.* Elérhető: https://konyvtar.parlament.hu/nyitolap/-/asset_publisher/LFDc8ychJkfW/content/15-%C3%A9ve-csatlakozott-magyarorsz%C3%A1g-az-eur%C3%B3pai-uni%C3%B3hoz [Letöltve: 2025. jan. 23.]

- **Palánkai, T. és Miklós, G.** (2014). *Magyarország integrációs profilja – az európai integráció negyedszázados és a magyar EU-tagság tízéves mérlege*. Közgazdasági Szemle, 61(4), pp.452–485.
- **Pásztor, Sz.** (2020). *Tartósan pozitív a magyar külkereskedelmi mérleg – Előzmények, okok és következmények*. Oeconomus Gazdaságkutató Alapítvány. Elérhető: <https://www.oeconomus.hu/irasok/tartosan-pozitiv-a-magyar-kulkereskedelmi-merleg-elozmenyek-okok-es-kovetkezhmenyek/> [Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]
- **Szabó, K. és Erdélyi, K.** (2024). *Magyarország 20 évnyi EU-tagságának mérlege*. Átlátszó. Elérhető: <https://atlatszo.hu/adat/2024/05/01/magyarorszag-20-evnyi-eu-tagsaganak-merlege/> [Hozzáférés: 2025. márc. 10.]
- **Szigethy-Ambrus, N.** (2024). *A Magyarországra áramló FDI megoszlásának földrajzi aránytalansága*. Modern Geográfia, 19(1), pp.21–42.
- **Terták, E.** (2014). *EU-tagságunk tíz éve a pénzügyi szektor perspektívájából*. Közgazdasági Szemle, 61(4), pp.414–426.
- **Török, Á. és Csuka, Gy.** (2014). *Magyarország a nemzetközi innovációs versenyben az EU-csatlakozás után*. Közgazdasági Szemle, 61(4), pp.509–526.
- **Vértesy, L.** (2010). *Az Európai Unió támogatáspolitikájának fejlődése*. Gazdaság és Társadalom, 2(1), pp.134–154.
- **Wiedemann, T.** (2025). *Már harmadik éve Magyarország vezeti a korrupciós listát az EU-ban*. Szabad Európa, 2025. február 11. Elérhető: <https://www.szabadeuropa.hu/a/mar-harmadik-eve-magyarorszag-vezeti-a-korrupcios-listat-az-eu-ban/33310731.html> [Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]
- **World Economic Forum.** (2020). *The Global Competitiveness Report Special Edition 2020: How Countries are Performing on the Road to Recovery*. Geneva: World Economic Forum.
- **World Justice Project.** (2015). *WJP Rule of Law Index 2015*. Washington, D.C.: World Justice Project. Elérhető: https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/roli_2015_0.pdf [Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]
- **World Justice Project.** (2018). *WJP Rule of Law Index 2017–2018*. Washington, D.C.: World Justice Project.
- **World Justice Project.** (2021). *WJP Rule of Law Index 2021*. Washington, D.C.: World Justice Project. Elérhető:

<https://worldjusticeproject.org/sites/default/files/documents/WJP-INDEX-2021.pdf>

[Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]

- **World Justice Project.** (2024). *WJP Rule of Law Index 2024*. Washington, D.C.: World Justice Project. Elérhető: <https://worldjusticeproject.org/rule-of-law-index/downloads/WJPIndex2024.pdf> [Hozzáférés: 2025. ápr. 17.]

NYILATKOZAT

Alulírott Koch Tamás Róbert büntetőjogi felelősségem tudatában nyilatkozom, hogy a szakdolgozatomban foglalt tények és adatok a valóságnak megfelelnek, és az abban leírtak a saját, önálló munkám eredményei.

A szakdolgozatban felhasznált adatokat a szerzői jogvédelem figyelembevételével alkalmaztam.

Ezen szakdolgozat semmilyen része nem került felhasználásra korábban oktatási intézmény más képzésén diplomaszerezés során.

Tudomásul veszem, hogy a szakdolgozatomat az intézmény plágiumellenőrzésnek veti alá.

Budapest, 2025 éváprilis..... hónap ..25... nap

hallgató aláírása